

1 kor. 20 fill.

EGYETEMES REGÉNYTÁR

825.987

OSZK

Krúdy Gyula

Andráscsik
örököse

SINGER és WOLFNER Kiadása
BUDAPESTEN

OSZK

Kiváló Gy. és női öltözet

XVII. 10

Hall Caine

regényeinek angol eredetijei-
ből több százezer példányt
adtak el. Különböző nyel-
veken megjelent kiadásai
pedig milliónál több pél-
dányban vannak elterjedve.

Progyó-bán
1911

Singer és Wolfner
kiadása Budapest

A száműzött.

Az EGYETEMES REGÉNYTÁR ezidei évfolyamát — mint a tavalyit is — Hall Caine legújabb regé-
nyével kezdi meg hatásosan. *Az örök város* után,
mely az új Olaszország legérdekesebb emberi tör-
téneteinek egyikét mondja el, *A száműzött* Hall
Caine legsajátabb otthonában: az Anglia és Írország
között levő szigetországban, Man szigetén játszik.
Ezek a Man-szigetbeli, röviden szólva *manx* törté-
netek legértékesebb, legvonzóbb és legizgatóbb
alkotásai Hall Caine zsenijének.

Nem csoda, mert hisz ő maga is *manx* ember,
ott nőtt fel abban a külön *manx* világban. Csodá-
latosan ismeri az ott lakó sajátságos, erős faj lel-
két, ismeri mint önönmagát s ha boldog akar lenni,
kastélyába vonul, melyet a világ legnagyobb írói
jövedelmeinek egyikéből e szigeten épített. *A szám-
űzött*, melyet most ad ki magyarul az EGYETEMES
REGÉNYTÁR, háromkötetes regény. Megalkotására
nézve Hall Caine legmesteribb történeteéhez hason-
latos. Kezdetben lassu emelkedéssel száll föl cse-
lekménye, de hirtelen magasba emelkedik, szédü-

letes merészséggel szeli és cikázza át képzeleténck birodalmát, nem hanyatlik alá sehol, míg végre, tragikus megszakitással, hirtelen és megrázóan be nem fejezi utját.

Mylrea Thorkell, Man sziget főbirája, egy átok sulya ellen harcol. Megátkozta egy öreg asszony, kinek megrontotta leányát s a főbiró babonás lelkében ez átok hatása veszi át a lelkiismeret s az isteni igazságszolgáltatás szerepét. Mylrea Gilcrist, Man sziget püspöke, Thorkell öccse, az egyházi hatalmat képviseli a főbiró világi hatalmával szemben. Mylrea Ewan lelkészt, a főbiró szelidlelkű fiát, megöli párviadalban, mely az istenítéletet helyettesíti a manx népszokásban, Mylrea Dan, a püspök lángoló indulatokkal teli fia. Egy alaptalan gyanu állítja ily tragikus módon szembe egymással a két unokatestvért, kik kimondhatatlanul szeretik egymást, de félreértés, neheztelés támad köztük, mert Dant lejtőre ragadják féktelen szenvedélyei. Ewan most is azt hitte, hogy Dan elcsábította egyetlen nővérét, Monát s ezért kellett Dannak a gyilkosság bűnébe esnie. A tragikus végzet itt ejti hatalmába végképpen a regény főhősét, Dant. A gyilkosság helyéről egyenesen Monához siet, hogy bevallja neki, megöltem bátyádat s most megyek atyádhoz, a főbiróhoz, hogy elvegyem büntetésem. Ez a jelenet, mely a megrendülés, a részvét érzelmein át a szerelem tűzáradatába dönti őket, kik eddig még nem vallották be egymásnak szerelmüket, a leghatalmasabbak egyike, melyet újabb regényíró megírt. Mona és Dan elszakadnak egymástól s Dan elveszi a legrettentőbb büntetést, melyet a sziget törvényei ismernek: a kiközösítést, a számkivetést a szigetnek egyik vadon helyére, honnan ha visszatérni mer, bárki büntetlenül elpusztíthatja. Ott él hosszú éveken át a legszörnyűbb magányban vezekelve, midőn megtudja, hogy a

szigeten borzasztó ragály öli halomra az embereket. Megnemesült, még mindig forró lelke megesik e nagy nyomor láttára. Megismerve a ragály gyógyításának titkát, vad külsejével, leromlottan, amint van, a feledés által védve, felismeretlenül, visszatér hazájába, mely a kétségbeesés országa lett és csodát mível, elűzi a szigetről a halál rémeit. Aztán visszatér magányába. De az emberek most már megtudták, ki segítette meg őket nyomoruságukban s a sziget kormányzója óhajtásuk és követelésük szerint a bűneitől megtisztult Mylrea Dant, a nép legnagyobb jóltevőjét nevezi ki Man sziget főbirájává. Dant halálos ágyán éri ez a kitüntetés, a legnagyobb, mely manx embert érhet. A járváynak ő az utolsó áldozata s Mona karjai közt hal meg. Története s a művészet, mely élénk varázsolja, Hall Caine egyik leghatalmasabb regényévé teszi *Á száműzött-et*.

Hall Caine-től eddig megjelent:

Á tékozló fiu. Kötve. Kor. 3.60

Áz örök város. Kötve. Kor. 3.60

Á száműzött. Kötve. Kor. 3.60

Egyetemes Regénytár

Főérdeme az Egyetemes Regénytár-nak, e ma már 500 kötetet meghaladó sorozatnak, hogy gondosan összeválogatja regényeit a hazai és a világirodalomból, közli a legérdekesebb és legélvezetesebb műveket. Igazán a jóízlést szolgálja ez a gazdag sorozat s tekintettel van egyuttal arra is, hogy olcsón juttassa a hazai és külföldi regényirodalom javát a közönség kezébe.

Egy-egy kötet ára piros vászonkötésben 1.20 X.

ANDRÁSCSIK ÖRÖKÖSE

REGÉNY

IRTA

KRÚDY GYULA

Országos Széchényi Könyvtár

MAGYART A
MAGYARNAK

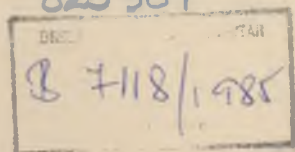
BUDAPEST
SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA
Andrássy-ut 10.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

825 987

SZEMERE MIKLÓS
ÚRNAK
NAGYRABECSÜLÉSEL ÉS HÚSÉGGEL.

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Húsz-huszonöt esztendő előtt történt, hogy Nagy-Kállón, Szabolcs vármegyében, hirtelen halállal eltávozott az élők sorából Andráscsik Sámuel, az igazi Andráscsikok közül. Ezt nem azért jegyzem meg, mintha másféle Andráscsikok lettek volna a világon, mint igaziak; tisztán a megholtnak volt ez a szólása, ha véletlenül idegen embereknek bemutatkozott. Volt ugyanis valahol Pesten egy testvéröccse, akit mindenféle bűnökért a familia kítaszított sorából. A rossz nyelvek szerint ez az Andráscsik börtönviselt ember volt és amikor ebbe a hibába esett, a rokonság kitalálta, hogy nem is igazi Andráscsik-származás a Guszti. (Ha püspök lett volna, sohse jutott volna eszébe egyiknek se megtagadni.) A kállói Andráscsik azért emlegette mindig, hogy ő az igaziak közül való.

Más ember is meghalt már Kállón, nemcsak Andráscsik, de az ő halála azért nevezetes, mert összefüggésben van az alábbi történettel. Ha Andráscsik Sámuel nem hal meg, vagy legalább a halál előre bejelenti nála látogatását és nem hirtelen ragadja el az élők sorából, sok minden megfordítva történik ezen a világon. Andráscsik Sámuel egész életében jelentéktelen ember volt, habár eleget megtett, hogy némileg kiemelkedjen a közönséges halandók sorából. Gyűléseken, választásokon öblös hangjával tüntetett; a torokat, keresztelőket szorgalmasan látogatta és volt legalább tíz olyan pohárköszöntője, amelyet könyv nélkül tudott. De a nevezetesség mégis makacsul elkerülte. A megyei urak szóba

se állottak vele, már pedig az igazi népszerűség ott kezdődik az alispáni parolánál. Községes kupecembernek nézték Andráscsikot minden jó tulajdonsága mellett, amely jó tulajdonságok között nem utolsó volt az, hogy a szólásmondás szerint, még a bőre alatt is pénze volt és akármikor meg lehetett szorítani egy kis kölcsönért. Igaz, hogy Andráscsik uramhoz csak azok a kétségbeesett exisztenciák fordultak kölcsönért, akinek már a zsidó sem adott; de hát minek is mentek volna Andráscsikhoz, amikor ő becsületes tíz percentre dolgozott és csak akkor adott pénzt, ha előbb a hiúságának hizelegtek? Úgy kellett neki udvarolni, mint valami rátartós menyecskének. Vadászatra, lakomára kellett meghívni, brúdert inni vele és tűrni, hogy úton-útfélen megszorongassa az adósa kezét a nagy zsíros tenyerével! Hiába, Andráscsik Sámuel sem annak születt, mint ami lett belőle. Szívesen elengedett esztendő kamatot, ha egyik-másik adósa meginvitálta egy pohár borra az Arany-Griffbe. Ilyenkor kidüllesztett mellel ült a megyei urak között és rémségesen hazudott az őseiről, pedig — mint a dölyfös Gaál Simon megjegyezte, — még az se teljesen bizonyos, hogy nagyapja volt valamikor. Minél lenézőbbben bántak vele, annál inkább adta a pénzt. A kisebbik Zathureczkynek abban az időben már semmije sem volt, csupán a macskanadrágja, meg a dölyfössége. Andráscsik Sámuel azonban mindig leszámította a váltóit.

— Hadd lássa a büszke ember, hogy engem se a gólya költött, — mondogatta.

Persze, Zathureczky kutyába se vette Andráscsik uramat. Mert ha csak egyetlen-egyszer engedett volna merev magatartásából, a pénzforrás örökre bedugult

volna. De volt esze, hogy ne engedjen. Nem is pörölte Andráscsik soha váltóit, holott sok pajtásává, komájává, cimborájává lett adósa alól ellicitáltatta a derékaljat. A jeles Homonnai Gyulának is megvolnának még mindig híres agarai, ha egyszer boros fővel pertu poharat nem iszik Andráscsikkal. Harmadnapra már pörölte Andráscsik a követelését. Homonnai ekkor még jobban elrontotta a dolgát: a helyett, hogy leszidta volna Andráscsikot, mint megérdemelte volna a gaz uzsorás, kérlelő szóval kereste föl:

— De, bruderkám, ezt már csak nem fogod megtenni a legjobb barátoddal?

Andráscsik rövid nyakát válla közé húzta és onnan nézett hideg nyugalommal Homonnaira. A két kezét pedig eldugta a háta mögé.

— Én csak uraknak állok a rendelkezésére. Az én legjobb barátaim olyan emberek, akik nem érnek egy huszast sem, — felelt egykedvűen. — No de az úr se többet, — tette hozzá szemtelen vigyorgással.

Bizony eladta a híres agarakat, csak a legkisebbet, a számos billikomot nyert Lepkét tartotta meg magának. Azt rugdosta aztán a csizmasarkával, ha az urak elzavarták ismét asztaluk mellől.

— Te is olyan urifajta vagy, — mondta a Lepkének fogcsikorgatva, hogy a következő pillanatban aztán lekupja kalapját az agrár előtt: — Bocsánatot kérek, tekintetes úr.

Mert a híres Lepke valóban úgy viselkedett ezzel a kupec-lélekkel szemben, mint igazi úrhoz illik, mintha a gazdája hibáját akarta volna jóvátenni: nyugodtan, megszökés nélkül tűrte sorsát és a kupec kedveskedését, hizelkedését észre sem vette. Mint egy bal-

sorsba jutott nemeshez illik, soha se feledkezett meg magáról annyira, hogy a legkisebb barátkozási hajlamot elárulta volna a kupec vagy a hozzátartozói irányába. Ha régi gazdáját meglátta olykor az utcán, elfordította a fejét. Tán azért, hogy ne lássa annak könnybeborult szemét.

— Lelke van annak a kutyának! — ordított elke-seredve Homonnai Gyula. — Meglássátok, elpusztul hamarosan.

Agártartó, állatszerető urak gyakran akarták meg-venni a Lepkét Andráscsik Sámuelről. A kupec nevetve ellenkezett:

— Pénzért nem eladó. Csak azóta érzem magam igazán úrnak, hogy amikor rossz kedvem van, a Lepkét rugdoshatom. A híres Lepkét.

Délutánonként a zsinegen vezette magával az Arany Griff kártyaszobájába, ahol a környékbeli ügynökök, kalmárok köpdöstek és pipáztak. Amíg egyszer eltűnt a Lepke mellőle. Hová lett, mit csinált vele, senkinek se mondta meg. Lehet, hogy rossz kedvében, talán ép olyankor, amikor az urak ismét kidobták maguk közül valami mulatságból, agyonlőtte az agarat.

Pedig nagyon kevesen voltak már a környékbeli urak között, akik pertuk ne lettek volna Andráscsikkal. A vagyona folyton növekedett és folytonosan nőtt az elbizakodottsága. Kölcsönt már csak úgy adott a megszorult uraknak, — ami uraink pedig abban az időben szörnyen meg voltak szorulva, — ha a házánál fölke-resték és legalább ebédet vagy vacsorát ettek nála. A megszorult ember mindenre képes. A legelső familiák sarjadékai elmentek szépen sorjába az Andráscsik vöröstéglás házába, oda a Szentannára. Kezet csókoltak az asszonynak, egy tavaszamúlt, korán elhervadt, vékony

■ ■ ■ zonykának, aki a világon talán senkit se utált úgy, mint az urát. Aztán bókokat mondtak a hajadon leányának, Juliskának . . . No hát ez az utóbbi már nem volt olyan lehetetlen dolog. Juliska szépség, kedvesség dolgában akármelyik kisasszonnyal felvette volna a versenyt, ha nem Andráscsik uram az apja. De az apja miatt még a szeme sem volt olyan ragyogó, bővölően sötét, mint amilyen volt. Szőke vénuszfeje alkalmas lett volna arra, hogy elbolondítsa egy országrész gavalérjait. A termete nyulánk, karcsú, mint a fiatal pálma. Csak finom metszetű ajkán borongott valami méla szomorúság, amely szomorúságot szinte fokozni látszott mélycsengésű, komoly hangja, amely soha sem csapott kacagásba. Talán észre sem vette senki a Juliska rendkívüli szépségét, mert akik abban a házban megfordulni szoktak, azok nem az eleven angyalokra voltak kíváncsiak, hanem azokra a föstött angyalokra, amelyek a bankókon vannak. Azok a föstött angyalok! Andráscsik uramnak szokása volt vadonatúj bankókat tartani odahaza. Pestről hozta őket kötegszámra, ahol gyakran megfordult.

— Megyek friss angyalokért, — mondta odahaza és hetekre elutazott.

Valami árverésen antik velencei pénzesládához jutott, abban tartogatta a bankókat, selyembe burkolva.

— A mennyországból jöttem, — mondta, amikor hazaért és gyönyörködve rakosgatta el a ropogós pénzt a ládába.

Akkor is, amikor egy biztosan találó, alapos gutaütés elszólította a világból éppen Pestre volt készülöben. Az Arany-Griffben rendelkezett egynémely dolga iránt, a kocsi odakünn állt a fogadó előtt, vállán volt már százgalléros köpenyege, amelyet soha sem hagyott

el és kezében a kis utitáska. Mindenki tudta, hogy ebben a táskában Andráscsik uram csak egy pár rongyos papucsot hord, a pénzét másfelé tartogatja. Hubák Jánosnak, a fiskálisának adott némely utasításokat, hogy távollétében mi történjék az adósaival.

— Szokoli Sándort kíméletlenül el kell árverézni. Három esztendő előtt még a cselédeivel veretett meg, az idén pedig már keresztkomának kért föl! Ellenben a fiatal Zathureczky tekintetes úrnak adni kell pénzt, ha megszorul. Megértette?

A köpcös Hubák elkeseredve dörzsölgette magas homlokát, amelyből kétarasnyi távolságban mutatkozott csak haj. Az igaz, hogy olyan, mint a drótszeg. Kemény, egyenesen álló hajzat, mint egy kerítés a fejtetőn. Utálta Andráscsik uramat, de megélt belőle.

— Értem, te gonosztevő. Megint egy jó pajtásodat teszed földönfutóvá. Szép ajándékot adsz a keresztfiadnak.

— Hátha még azt is tudnád, fiskális uram, — nevetett kezét dörzsölgetve Andráscsik, — hogy mekkora csókot kaptam a mult héten a komámasszonytól! Úgy-e szép menyecske a Szokoliné, eszem a zuzáját? De nekem épen elég volt már az asszonyokból. Torkig vagyok velük! . . .

Az ügyvéd mormogott valamit vastag bajusza alatt. Andráscsik Sámuel azonban már azt nem hallotta. A torkához kapott, mintha csakugyan az asszonyok fojtogatnák! Az arca elkékült, a szeme kimeredt. Egy keskeny fekete kendő volt a nyakára csavarva, azt akarta lebontani remegő ujjaival. De a kendő ahelyett, hogy engedett volna, mintha mindig jobban összeszorult volna nyakán. Tántorogva dőlt a falnak. Hubák egykedvűen nézte.

— Úgy látszik, egy kicsit megfulladsz, Andráscsik.

Andráscsik nem is igen soká kínlódott már. Előlt mint egy darab fa. Estében megcsörrent a százgalléros bélésébe varrt aranypénz.

S ekkor lett Andráscsik Sámuelből igazán nevezetes ember.

Eltemették Andráscsikot is, mint már annyi sokakat előtte; akadt olyan jólelkű öreg asszony, aki sirva fakadt a temetésén, nem annyira Andráscsik, mint inkább a temetés miatt. A temetés napján éppen agárszál volt a Griffben. Az a selyma Zathureczky (az idősebbik) megcsinálta azt a tréfát, hogy a vacsoránál, amikor legvidámabb volt a hangulat, hirtelen az ajtó felé fordult.

— Csak jöjjön, jöjjön kedves Andráscsik, szívesen látjuk.

A megyei urak ijedten fordultak az ajtó felé és azon csakugyan belépett Andráscsik Sámuel, nyakában a százgalléros, fején a vidrabőr kucsma, szakálla, bajusza a régi.

— A gazember visszajött! — hördült fel Szokoli Sándor és pisztolyt rántott elő a zsebéből.

Zathureczky elkapta a Szokoli kezét:

— Ne bolondozz Sándor, csak tréfa az egész. Kellemfi úr, vegye le a szakállát.

A következő percben ott állt a társaság előtt egy borotvált arcú fiatalember. Zathureczky csípte valahol a vándorkomédiást, akit az Andráscsik maszkjába öltöztetett.

Egy hét múlva Hubák János ügyvéd lepecsételt levéllel állított be a megyeházra. Az Andráscsik végrendeletét hozta.

— Valami két esztendő előtt bízta rám, — mondotta az ügyvéd. — Rossz sejtései voltak akkoriban.

Az alispán átvette a levelet és ezzel megindult a hivatalos eljárás. Összehívták az örökösöket. Kitünt, hogy annyi Andráscsik van a világon, amennyiről fogalma sem volt senkinek. Még a kitagadott Guszti is ott termett egyszerre. Vánnyadt, kopott emberke volt, de a fején büszkén viselt egy ócska cilindert.

— Nagy gazember volt szegény bátyám, — mondogatta. — Épen ezért nem lehet tudni: jutottam-e eszébe?

A többi Andráscsikok, — még a dunántúlról is került egy csizmadia, — nagy zajgással voltak egymás között. Mindegyik magának vitatta a megholt jóakat, barátságát. A csizmadia váltig azt erősítgette, hogy fiatal korában az ő csizmáit hordta Sámuel. Sőt adós is maradt a csizmák árával. A csizmadiát ezért, vagy másért, megverte a többi Andráscsik.

Felbontották a végrendeletet. A papir zizegett a jegyző kezében, a hivatalos szobában olyan csend volt, hogy hallani lehetett az udvaron lévő kerek kút csikorgását. A jegyző olvasta:

„Én, Andráscsik Sámuel (az igaziakból), ép elmével, szabad akaratomból minden ingó és ingatlan vagyonomat hagyományozom kizárólagosan, szeretett gyermekemnek, Andráscsik Zsuzsánnának . . .“

— Juliánnának! — szólt közbe, csendesen köhintve Hubák János.

A jegyző szótagonként olvasta ismét a nevet a végrendeletből:

— Zsuzsánnának, világosan ez van írva.

Hubák János a fején lévő drótsövénybe kapott.

— Érthetetlen tévedés, — mormogta. — Andráscsik Zsuzsánna nem létezik.

— De igenis létezik, — szólalt meg ekkor egy re-

csegő kemény hang a hivatalos szoba háttéréből. Itt is vagyok a képviselőjében. A nevem Boronkay és az örökös nő nagybátyja vagyok.

S ekkor egy különös öreg úr lépett elő a sarokból, ahol eddig észrevétlenül meghúzódott, a mindenféle Andráscsikok háta mögött. Mintha valami ötven esztendő divatlapból vágták volna ki. Pitykés kék frakkja, vadgalambszínű szűk nadrágja, hegyesorru félcipője egy cseppet sem volt kopott a használattól. Az öreg úr csak ritkán öltözködik föl. Lengő fehér szakáll, torzonborz bajusza valami nyugalombavonult cirkuszigazgatóhoz tettek hasonlatossá. Egészen véve sajátos benyomást tett itt a vitézkötéses, dolmányos, csizmás Andráscsikok között. Hubák János tetőtől-talpig végignézte.

— Melyik állatseregletből tetszett megszökni? kérdezte epés gúnnyal.

A fehérszakállas a sarkára emelkedett.

— Torkára forrasztom a szót, — recsegte vörösré vált arccal. — Én Andráscsik Zsuzsika nevében vagyok itt.

Egy csomó elsárgult papirost vett elő a kabátja zsebéből.

— Itt van a meghatalmazásom, itt vannak okmányaim. Átvenni jöttem az Andráscsik-örökséget.

— De már abból nem eszik — rikkantotta el magát a csizmadia és harcias állásba helyezkedett. — Pörölnék körömszakadásig. Nem hagyjuk a jussunkat ilyen jött-mentnek.

Az Andráscsik-had felzúgott, mint egy méhkas. Öklök emelkedtek a levegőbe, botok kopogtak a szoba padlóján. Özvegy Andráscsikné halálsápadtan állott a gyászfátyol alatt.

Boronkay ügyet sem vetett a háborgó örökösökre. Könnyed ruganyos lépésekkel tartott az ajtó felé. Ott megállott egy pillanatra és gúnyos mosollyal nézett vissza:

— Akinek valami dolga van velem, engem és kardomat mindig megtalálhat.

A jegyző, Víz Imre fejcsóválva nézett az írásokra:

— A végrendelet pedig hiteles, amint látszik. Épen Hubák ügyvéd úr szerepel egyik tanúként.

A dróthajú fiskális az írásba bámult, majd a homlokához nyúlt:

— Persze az én aláírásom . . . De hát a macska vette észre azt a fatális névcserét.

II.

Ha valamely áldásos, jótékony intézményre hagyja Andrászik Sámuel minden vagyonát, akkor kevésbbé törődtek volna vele az emberek, mint most, hogy egy senki által nem ismert lénynek hagyományozta. A Griffben, a vármegyeházán hetekig egyébről sem folyt a szó, mint a különös végrendeletről, de talán még a szomszéd megyében is nevettek a fölsült Andrászikokon. A nevetésben ott volt a kíváncsi kérdés, hogy tulajdonképpen hát kicsoda is az az Andrászik Zsuzsánna, akiért családját, rokonságát kitagadta az öreg Andrászik?

Boronkay Gábor, a lengőszakállú, ódivatú külsejű öreg két napig várta a Griffben az Andrászikokat. Ezen idő alatt halálra rémítgette a fogadói cselédséget azzal, hogy ingujjra vetkezve egy szál karddal pozdorjává szabta a szalmazsákokat, másrészt pisztolyával a falra szögezett töktizes gömböcskéit lyukasztotta ki. Ezen közben, ha az ajtaja előtt lépéseket hallott, nyomban feltárta az ajtót és vérszomjas hangon kiáltotta:

— Ha Boronkayt keresi valaki, csak ide kell utasítani. Mindenkinek szívesen állok a rendelkezésére.

Zathureczky (az idősebb), aki eleinte néhány tréfája célpontjának szemelte ki a sajátságos öreg urat, lemondott arról, hogy véle megismerkedjen, csak épen azt engedte meg magának, hogy berendelte a falujából Siska Jánost, a környék megtermett kanászát és azzal küldötte a Boronkay nyakára, hogy hajlandó vele verekedni. A sajátságos öreg dúlt-fúlt mérgében, aztán mert a kanászon kívül senki se ajánlkozott, elutazott Kállóról. De előbb megbízta az örökség ügyével Bajsa Gábort, egy fiatal, kezdő fiskálist.

— Azért választom magátöcsém, — mondotta Boronkay, mert még fiatalember és talán megéri a pör végét. Magyarországon az örökségi pörök emberöltőig tartanak.

Bajsa Gábor persze megnyugtatta az öreget, hogy manapság már másképen van az. Boronkay különös mosollyal hallgatta:

— Lehet, — mormogta. — Ámbár nekem már ötven esztendeje folyik egy pöröm.

Bajsa Gábor lett tehát a titokzatos Andráscsik árva ügyvédje. Hej, hogy felszállt egyszerre az ázsiója a fiatal fiskálisnak. Különösen arra a hírre, hogy az ügyvéd személyesen megismerkedett Andráscsik Zsuzsánával. Ebédre, vacsorára hivogatták mindenfelé, a megyei kaszinóban abban marad a tarokkpárti, amikor Bajsa a szobába lépett.

— Nos? Milyen? Micsodás? Kiféle — repkedett feléje a sok kérdés.

Bajsa rejtélyes mosollyal tért ki a felelet elől:

— Regénybe való história ez, urak. Ha száraz hivatalos irások nem bizonyítanak, magam se hinném.

Mikor aztán a szép özvegy Telekdi Irma is elszalasztotta a szobaleányát Bajsa Gáborhoz, hogy szívesen látja uzsonnára, az ügyvéd letette a rejtélyes mosolyt. Megcsippentette a cicus arcát:

— Hát aztán még kik lesznek azon az uzsonnán?

— Senki más, csak a tekintetes úr.

Bajsának lángba borult az arca. Kissé reszketett a hangja, amikor megismételte a kérdést:

— Senki más?

— Senki, mert a tekintetes asszony legelőször szeretne hallani arról a bizonyos Zsuzsánnáról, — felelt a szobaleány bizalmaskodva.

Bajsa révetegen nézett maga elé. Persze, mind ilyenek az asszonyok. A kíváncsiság a leggyöngébb oldaluk. Hiába küldte már hónapok óta a virágbokrétákat a szép özvegynek. Kárba veszte az ablakalatti séták. Hatástalanok voltak a legtüzesebb pillantások, a legmélyebb sóhajtások. Telekdiné csak nevetett, hogy két pajkos gödröcske támadt a rózsaszínű arcán.

— Ezek a férfiak! Hogy színészkednek!

Vajjon ezt fogja-e ma is mondani? Ma sem engedí rózsaszínű ujjahegyét megcsókolni?

Észre sem vette, hogy a kaszinóban duzzogva fordítanak neki hátat a legjobb barátai a titkolódzás miatt. A furfangos Zathureczky (az idősebb) mindjárt ki is kezdte:

— Nem lehet valami tiszta dolog ez az örökösödés. Kár volna, ha gonosz dologba ártanád magad, Gábor. Kár volna a karriéréért . . . Az ember gentleman lehet még akkor is, ha pörösködés a mestersége.

Bajsa csak mosolygott csendesesen:

— Ne félts te engem, Zathureczky.

Olyan biztosan, nyugodtan mondta ezt, hogy a furfangos Zathureczky abba hagyta az ostromot. Bizonyos tisztelettel nézegettek rá. Az öreg Sári Pál, a megyei fiskus megveregette a vállát széles tenyerével.

— Terringettét, szerencsés fickó vagy. Nagy örökség, hosszú pör, még hosszabb számla. Hej, ha én így kezdtem volna!

Bajsa az óráját nézte.

— Nagyon rövid eset a pör. Zsuzsánnát illeti meg az örökség. Azaz hogy . . .

Sári Pál tarkás szemével álmosan hunyorgatott. Közömbösen mormogta:

— Persze védenced érdekében mindent el fogsz követni. De vajjon a bíróság hogyan fogja föl majd az esetet?

Bajsa szórakozottan nézett az órájára. Jaj, be nehezen lesz már öt óra. Mintha láthatatlan ördögkarocskák kapaszkodnának az óramutatóra és húznák visszafelé . . .

— A bíróság gyakran meglepő fölfogást tanúsít — mormogta tunyán a vén megyei fiskus és álmos szemében türelmetlenség fénye villant meg.

— A törvény világosan intézkedik. Az Andráscsik második házassága nem érvényes, — mondotta bizonyos idegességgel Bajsa Gábor.

— Fékomadta. Bigámiában élt volna a huncut? — kiáltott föl Sári Pál.

Bajsa zavarodottan dadogott valamit. Észre sem vette, hogy elszólta magát. A vén megyei ügyész csendesen nevetett. Ismét megveregette a fiatal fiskális vállát.

— No hát csak menj. A szép asszony türelmetlenül vár.

Bajsa elvörösödött.

— En mindent tudok, öcsém, — folytatta Sári. Csak arra kérlek, hogy onnan egyenesen gyere föl hozzám. Megbeszéljük, megtanácskozunk a dolgot. Több szem többet lát. Két koponya mindig két koponya marad, még ha az egyik olyan vén is már, mint az enyém . . .

Két perc sem telt bele, Bajsa Gábor már ott volt a Szent Márton-utcában, ahol egy üde zöldre festett kis kapu előtt állott (a vaskosaras ablakokból fehér őszi rózsák hajoltak ki), megpödörte a bajuszát, mielőtt a kilincsre tette a kezét. A szíve ugyancsak dobogott, hiába erősítette magát: csigavér, Gábris, nem szigorlatra megyünk! — De hát ki parancsolhatna annak a bolond szívnek, ha egyszer mintha a torkában dobogna az embernek, a következő percben a hátában? Benyitott a kapun. A kert még zöld volt, kert volt az egész udvar. A vadszőlővel befutott verandán megvillant egy kis darab fehérség, egy fehér női kar tolta félre a sárguló leveleket és kedvesen duzzogó hang hallatszott:

— No maga ugyan szépen megvárattott. Nem tudott mindjárt jönni az üzenetem után?

— Bocsánat . . . Uzsonnára méltóztatott . . .

— Menjen maga, csacsi. Csak nem üzenhetem, hogy nyomban jöjjön? Milyenek ezek a férfiak! Nem tudnak semmit sem megérteni.

Már ki is nyílt a veranda fehér ajtaja és Bajsa Gábor ott állott a fehérpongyolás, junói termetű szép asszony előtt. Telt, rózsaszínű nyakából talán több is látszott annál a bizonyos vonalnál, a karjáról minden mozdulatnál fölcsúszott a bő ruhaujj, a szemében valami zavart, téveteg mosoly . . .

— Annyira türelmetlen voltam, — mondja szemlesütve, — hogy szobaleányomat másodszor is elküld-

tem magáért. Ki tudja, mikor kerül elő az az ostoba leány? Pedig maga bizonynyal éhes. Meg kell elégednie azzal, hogy én szolgálom ki.

— Ó, nagyságos asszony . . .

A veranda szélőtölmentes sarkára volt állítva a kis uzsonnázó asztalka. Kettőnél többen nem is férnek el mellette. Ketten is csak úgy, ha szűken ülnek. Bajsa mosolyogva nézi a halványsárga abroszt, az abroszon a jóféle csemegéket. Az asszony a fal mellett jelölt ki számára helyet.

— Ez lesz a vallató-pad — mondja nevetve. — Figyelmeztetem, hogy semmit sem szabad elhallgatnia.

— Nem fogok semmit elhallgatni, — mondja nagy elhatározással Bajsa, de ebben a percben eszébe se jut, hogy Andráscsik uram valamikor a világon is volt.

A szép asszony mosolyogva kínálja:

— No erősítse meg magát. Igyon legelőször ebből a borból. Valódi görög bor. Tavaly hozta a nagybácsi, Ferenczy Gazsi, Kréta szigetéről.

Bajsa a rubintszínű borba néz a poháron keresztül. Megkockáztatta a véleményét:

— Olyan színe van, mint az ajkának.

Az asszony az asztalra könyököl, megvillan a szeme:

— Hát igaz volna? Csakugyan olyan szép?

— Kicsoda?

— Az a Zsuzsánna. Annak az ajkáról beszél.

Bajsa fanyarul mosolyog.

— Van eszemben . . . Habár az a Zsuzsánna se csúnya.

Az asszony mohón figyel; Bajsa elhallgat, azért az asszony célravezetőnek tartja azt a kérdést föltenni:

— Van olyan szép, mint én?

— Macskát! Van is magánál szebb ezen a világon. Nincs szebb, de nincs kegyetlenebb se.

— Hát mégis, milyen?

— Hogy is mondjam? Nem szép, de nem is csúnya. Nem hasonlít az idevaló lányokhoz. Először annyit tud, mint egy professzor. Különben van tanári oklevele is. Latinul úgy beszél, mint egy pap. A törvénykönyvet jobban ismeri, mint én. Azaz, hogy ez nem egészen bizonyos. Aztán lovagol, vív, célba lő, de a himzéshez, varráshoz is ért. Az előbbit, véleményem szerint Boronkay úrtól tanulta, aki afféle cirkusz-művész lehetett fiatal korában; a himzést, varrást önmagától tanulta meg.

— Szóval, amolyan emancipált hölgy, akiket a színpadon látunk, akikről a regényekben olvasunk?

Bajsa Gábor bólintott:

— Igen különös teremtés. Amikor legelőször találkoztam vele Budapesten az Angolkirálynő szállodában, egy teljes óráig vallatott az apjáról, a megboldogult Andrácsikról. Nem igen ismerte az öreget, vagy ha ismerte is, egészen más oldalról, mint mi itthon . . .

— Várjon csak, — szólt közbe a szép asszony.
— Milyen ruha volt rajta?

— Lovaglóruha.

— Megbolondult? Csak nem jár lovaglóruhában?

— Még cilindert is tett a fejére, amikor elbúcsúztunk. Tudniilik csak a találkozásunk idejére béreltek szobát a hotelben, egyébkor falusi lakásukban élnek a főváros szomszédságában. Az utcán két lovász és két paripa várta őket. Nyeregbe ugrottak és elügettek.

A szép asszony hunyorított a szemével:

— Ésmagának perszeszörnyen tetszett a lovas hölgy?

Az ügyvéd ennél a pontnál nem engedett:

— Már sokszor mondtam, hogy nekem csak kegyed tetszik. Senki más a világon.

Az asszony elgondolkozva nézett maga elé, mintha nem is hallotta volna az ügyvéd legutolsó szavait. Furcsa is volna, ha annak a bizonyos Zsuzsánnának egyszer eszébe jutna Kállóba jönni. Nagy fölfordulást okozna itt különbségével. Talán még a férfiakat is megbolondítaná. Eddig messzi környéken a legszebb asszonynak özvegy Telekdinét ismerték. Évek óta nem akadt versenytársa. Asszony, leány nem versenyezhetett vele.

Az asszony tunyán behúnyta a szemét, magában pedig azt gondolta: vigyázat, veszedelem mutatkozik. Álmosan kérdezte:

— Nos és kije, mije Andráscsiknak az a hölgy:

— A törvényes leánya. Az öreg úr elkövette azt a baklövést, hogy kétszer nősült. Másodszor akkor, amikor az első felesége még életben volt s attól el sem vált. A második házassága tehát érvénytelen.

— Nem értem az egész dolgot, — mormogta az asszony. — Ezeken a férfiakon sohase lehet eligazodni. Az öreg Andráscsik épen olyan huncut lett volna, mint a többiek?

— Még huncutabb. Ő volt csak igazán huncut. Jól kieszelte annak a módját, hogy soha életében ki ne derüljön a csalafintasága. De hát ez nagyon homályos ügy. Nem asszonynak való.

Telekdinének egy pillanatra felnyílt a szeme, hogy aztán újra lecsukódjon. A kezét szórakozottan nyújtotta előre, addig, amíg elérte vele a Bajsa kezét. Akkor hirtelen vissza akarta vonni, de persze Bajsa elkapta és megcsókolta.

— Hogy is van az a homályos ügy? kérdezte

Telekdiné csendesen és a kezét a Bajsa kezében felejtette.

— Szerfölött homályos dolog ez; — mondotta Bajsa Gábor és simogatni kezdte a szép asszony bárszonypuhaságú kezét, — a leghomályosabb az benne, hogy az öreg Andráscsik azzal a madárijesztő külsejével valamikor délceg, ifjú legény volt, hadnagy a Sándor-husároknál, amely ezred épen Olaszországban tanyázott. Nem nagyon hittem a szememnek, amikor Zsuzsánna kisasszony megmutatta a nyakán függő amulettben az édesapja fiatalkori arcképét. A mi bozontos, elvadult külsejű, kopott ruházatú Andráscsikunk lett volna az a pörgebajuszú, merésztekinetű gavallér, aki az amulettből rám meresztette a szemét? . . . Hát Andráscsik volt, csak hogy a bajuszt, azt a szürke, bozontos bajuszt, elhanyagolt szakállt kellett hozzáképzelnem; meg azt a megtört tekintetet, amilyen azoknak az embereknek a tekintete, akiket sokat üldözött a sors. Azt az amulettet a Zsuzsa anyja, született Boronkay Krisztina viselte valamikor a nyakán.

Boronkay Lőrinc volt a Sándor-husárok ezredese, amikor az ezred Milanóban feküdt. Erről a Boronkay Lőrincről csak annyit tudunk, hogy sok érdemrend díszítette a mellét és testestől-lelkestől katona volt. Büszkébben nem csörgette senki a kardját az osztrák ármádiában, mint Boronkay ezredes Milanó utcáin. De, ha nem is lett volna büszke érdemrendeire, büszke volt leányára, Krisztinára, aki özvegyi életét felvidította, Krisztina helyőrségről-helyőrségre követte atyját. Épen úgy az ezredhez tartozott, mint a trombitás. Igazi katona-leány volt, aki gyermekkorától hozzászokott a szubordinációhoz. Bízvást elfoglalhatta volna akármelyik öreg

kapitány helyét az ezredben; a katonai rendtartás a kisujjában volt. S erre volt legbüszkébb az apja. Ezzel a fegyelmezett, katona-leánnyal esett meg az a szerencsétlenség, hogy beleszeretett Andráscsik hadnagyba, ott messzi Milanóban. Hiszen ez nem lett volna még olyan nagy baj, ha Andráscsik igazi hadnagy lett volna. A közlegénységen kezdte és úgy vitte föl az aranycsilagig. Az ezredben mindig csak őrmester maradt Andráscsik uram. Parádénál otthon hagyták, lakomáknál az asztal végére ültették. Ebbe a „pickauf“ hadnagyba szeretett bele az ezred büszkesége, Krisztina. Hja, a szerelemnek nincs köze a hadiiskolához, se a származáshoz. Még csak nemes ember sem volt Andráscsik. Az ördög elcsavarja néha a leányok fejét. Az ördög meg Milanóban is ördög. Krisztina ismerte a szubordinációt, azért érzelmeit titokban tartotta. Nem is tudott arról senki más, csak Andráscsik. Mert amikor az ezredesnek tudomására jutott a dolog, akkor már minden későn volt. Többé nem lehetett segíteni az ügyek állapotán.

A gögös katona iszonyú haragra gerjedt. Legszívesebben felakasztatta volna Andráscsikot, s csupán a Krisztina könnyeinek engedett, amidőn nyomban elégtételt nem vett a csábitón.

— Helyes, — mondotta. — Légy a felesége. De csak azon föltétel alatt, hogy nyomban elváltok az esküvő után. Különben majd gondoskodom én arról, ne sokáig legyen Andráscsik hadnagy a férjed.

Az esküvőt csendben, titokban megtartották egy milánói kolostorban. A két legidősebb törzstiszt volt a tanu, ugyancsak két tiszt vette őrizet alá az esküvő után Andráscsik hadnagyot.

— A leányomhoz addig semmi köze, amíg velem el nem intézte a dolgát, hadnagy úr — mondotta sötéten az ezredes. — Becstelen férfit nem tűrok meg a családomban.

Andráscsik uram csak nagyot nézett.

— Mi dolga volna velem, ezredes úrnak?

— Azt majd az a golyó fogja megmondani, amit a koponyádba ereszték, te semmirevaló! — ordított magánkívül Boronkay. — A leányom becsületét kirepérelhatted, de nem az enyémet.

Szólt és arcul legyintette a keztyűjével a hadnagyot.

Andráscsik uram még akkor is vonakodott megverekedni a tulajdon apósával. A törzstisztek erre kijelentették, hogy ott helyben lekaszabolják, ha tovább is vonakodik. A kolostor szomszédságában volt a huszárkaszárnya. A tágas tiszti étkezőben folyt le a különös párbaj. Az ezredes golyója célt tévesztett, de annál biztosabban talált az Andráscsik golyója. Boronkay nyomban összeesett. Még csak annyi ideje maradt, hogy a Krisztina sorsáról rendelkezék. Sohase legyen Krisztina az Andráscsik hitvese és ennek keresztülvitelével Gáspár öccsét bízta meg, aki a párbajnál is segédkezett. A haldokló katona megeskette az öccsét, hogy végakarátát teljesíteni fogja — és így nem lett semmi az Andráscsik első házasságából.

Andráscsik természetesen megszökött Milanóból és sokféle hányattatás után Kállóra került. Próbált-e közeledni Krisztinához azon idő alatt, nem kívánta-e gyermekét látni, amely az esküvő után nemsokára született, ki tudná? Sok rejtélyt vitt magával a föld alá Andráscsik Sámuel, amelyről most már csak a másvilági

bírónak számol be. Így örökös rejtély az ő második házassága is, amelyet akkor kötött Kállón, amikor első felesége még élt és tőle el nem vált. Nem tudom, hogy valami halálosan szerette volna a második feleségét, született Harang Annát. Csak annyi bizonyos, hogy a Harang Anna hozományával kezdte el legelőször a mesterségét, a pénzkölcsönzést. Pénzes gazdag ember akart lenni mindenáron. S miután ezt tisztességes úton el nem érte, a görbe utat választotta. Az Andáscsik vagyon több százezer forintra rúg jelenleg, nem számítva a künnlevő követeléseket. A második házassága boldogtalanságában talán csak az vigasztalta, hogy elérte célját. Pénzes-zsákja napról-napra jobban megduzzadt, és a pénze fölbátorította arra, hogy évek múltán keresni kezdje Boronkay Krisztinát.

A szerencsétlen asszonynak szomorú élete volt. Gáspár úrnak, a nagybátyjának valami kalandja miatt ott kellett hagynia ezredét és más hiányában fölcsapott „művésznek“. Kitűnő lovas volt, pompás lövő, vívó. Ezzel a tudománnyal végigvándorolta egész Európát. Vívómester volt, majd cirkuszi lovas. Orfeumokban produkálta magát és a játékbarlangok törzsvendége volt. Az élet árja hol a felszínre sodorta, hol a mélybe vetette. Boronkay Gáspár minden körülmények között megtartotta haldokló bátyjának tett fogadalmát. Krisztinát és gyermekét nem hagyta el. Krisztina maga is megkedvelte a vándoréletet és ha Gáspárt történetesen üldözőbe vette a balsors és a kártyaasztal molochja nyelte el jövedelmét, Krisztina maga vette kezébe az életföntartás dolgát és lovagolt a cirkusz porondján. Mint afféle vérbeli huszárlány, korán megtanulta a lovaglás művészetét. Dehogyan is gondolt volna arra kis-

leány korában, amikor az ezred vén őrmestere amúgy huszármódra a paripa szőrén tanította lovagolni, hogy valamikor kenyeret fog neki szerezni tudománya. Gáspár úr elkeseredve szidta olyankor a sorsot, amikor csupán a Krisztina keresménye tartotta a lelket a háztartásban, és alig várta, hogy a föstött kártyalapok jobb idők jöttét jelentsék. Krisztina visszavonult a magánéletbe és Boronkay Gáspár megint nyugodt lélekkel mondhatta:

— Ne féljeteK addig, amíg ezt a deres szakállt látjátok.

Az esztendők elröpültek és a várva várt millió, amelyre pedig Gáspár úr teljes biztonsággal számított, nem érkezett meg. Jött mind sűrűbben a nyomorúság és Krisztina lassan-lassan betegeskedni kezdett. Párisban laktak, amikor a kegyelmes halál elszólította abból a boldogtalan életből, amelynek keresztjét mindvégig türelmesen viselte. Nem hagyhatott egyebet hatesztendő leánykájára, mint azt az amulettet, benne a képpel. Azt a nyakába akasztotta a gyermeknek, miután megcsókolta. Szemét az örök álmra lehúnyta és abban az órában toppant be a kis padlásszobába Andráscsik Sámuel. Gáspár urat a nyomorúság és Krisztina halála annyira megtörte, hogy nem utasíthatta vissza elég erőlyesen Andráscsik uramat a halott koporsójától. Sőt eltúrte még azt is, hogy a gyermekét ölébe vegye.

Andráscsik ettől az időtől fogva mind sűrűbben kereste fel a gyermekét. Gáspár úr bösz haragja is lecsillapodott lassan, amikor az a kötnivaló Andráscsik minden álkalommal megtöltötte a tárcáját. Utóvégre a gyermek most már egyedül az apjáé volt, el is vehette volna Gáspár úrtól anélkül, hogy egyetlen körmöci

aranyat adott volna érte. Gáspár úr tehát belenyugodott a sorsba és a kötnivaló Andráscsikkal lassan megbátkozott. Elvezette azokra a helyekre, ahol ő otthonos volt: a játékbarlangokba, éjjeli mulatókba, kéteshírű lebujokba. Andráscsiknak a háta borzongott azokon a helyeken és hamarosan kiszámította magában, hogyha három vármegyét összerabol Magyarországon, Boronkay Gáspárnak az mind kevés lesz Párisban. Mindenféle furfanggal, rábeszéléssel Magyarországra hozta Boronkayt, ahol a leányával együtt egy felvidéki kastélyban helyezte el, és itt a leányka felnövekedett. Később a főváros közelében talált rejtekhelyet a Zsuzsika részére. Odahaza mint sertéskereskedő szerepelt, akinek örökösen útban kell lennie a mesterségénél fogva. Gáspár úr csak nagyon sokára tudta meg a valót: azt, hogy Andráscsiknak felesége, gyermeke van. Első haragjában el akart vándorolni az országból, de utóvégre csak beletörődött a megváltozhatatlanba. Öreg legény volt már ahhoz, hogy előlről kezdje a bolyongást, meg nagyon is megszokta a gondatlan életet. Különösen amióta Budapest közelében laktak, elég sűrűn föl találhatta a fővárosi éjszakában azokat a hangulatokat, amelyek régente hevítették.

— Megérdemelte volna Andráscsik, hogy föl akaszszák, — mondotta mostanában. — Csak az enyhíti vétkét, hogy olyan nagyon szereti Zsuzsikát.

Az utóbbi időben Andráscsik azon mesterkedett, hogy férjhez adja a leányát, de a sors nem engedte, hogy szépen, simán kigombolyítsa azt a fonalat, amelyet, összebogozott. A halál közbelépett és az Andráscsik története csak most kezdődik igazán, amikor már meghalt . . .

Bajsa Gábor, amikor már befejezte elbeszélését, kérdően nézett Telekdinére. A szép asszony hűvösen viszonzta lángoló pillantását.

— Azt hittem, hogy valami asszonyhistória lap-pang a megholt Andráscsik mögött.

— Nem elég asszonyhistória ez? — kérdezte Bajsa. A szép asszony csalódottan legyintett:

— Menjen azzal az utálatos Andráscsikkal. Hiszen az szerelmes se volt igazán! Melyik asszonyt szerette? az elsőt vagy a másodikat? Csupa olyan kérdés, amelyre nem felelt meg a halott egyetlen egyszer se életében.

Bajsa megpödrögte a bajuszát és elmosolyodott:

— Ha az ön asszonyi logikája nem találja el az igazságot, talán segít az én jogászlogikám. Andráscsik tulajdonképpen egyik asszonyt sem szerette. Az első-től visszatartotta az a véres árnyék, amely tiltólag emelte fel karját. A második asszonytól elidegenítette az a gyermek, aki nem tőle származott, hanem az első-től. Andráscsik tulajdonképpen leányába volt szerelmes egész életén át, a Zsuzsikába. Akit rejtegetni kellett, aki árva volt, aki nélküle elpusztult volna, mint egy verébfióka . . .

A szép asszony fölemelkedett:

— Bolondok mind a férfiak. Jó éjszakát, Bajsa. Az ügyvéd zavarodottan harapdálta az ajkát.

— Azt hittem, hogy örömet szerzek önnek, ha elmondok hitelesen az Andráscsik esetét . . . Volna pedig valami mondanivalóm még.

Telekdiné a szép asszonyok sztereotip mosolygásával nézett Bajsára:

— Hagyjuk talán máskorra, édes Gábor. Nagyon köszönöm, hogy figyelmes volt hozzám. Talán

megálmodom az éjjel, — mert bizonyosan Andrásccikkal álmodom, — hogy kit is szeretett ő igazán. Ha délelőtt az ablakom alatt elsétál, megmondom . . .

Megnyomta az asztalon álló harangot. A fitos szobacica olyan ártatlan arccal lépett be a verandára, mintha nem ott hallgatózott volna egész idő alatt.

— Ida, takarítsa le az asztalt!

Odakünn már leereszkedett az alkonyat. Bajsa még visszanézett a félhomályos verandára. A Telek-diné fehér pongyolája volt az egyetlen világosság a homályban. Árnyékként tűnt el a fehérség a ház bel-sejében. Bajsa haragosan ütötte le botjával egy nyurga öszirózsa fejét. Rátaposott kétszer is a virágra, maga sem tudta, miért. Aztán kilépett a házból és lehajtott fővel bandukolt tova az akácfás, sötét kisvárosi utcán. Az ódon házak között kísértetiesen kopogtak léptei a gránitköveken és roppant elhagyottnak, szomorúnak érezte magát. Egy pillanatig arra gondolt, hogy megfordul és visszamegy a Telek-diné ablakai alá és ott fog strázsálni. De most a távolban felvillant az Arany Griff kivilágított kávéházi ablaka és az esti szél valami muzsikahangot sodort felé. Arra irányozta tehát lépteit. Midőn közelebb ért, észrevette, hogy a fogadó emeletén, az erkélyes szobában lámpafény van. Ezt a szobát, a legszebbet, csak a megye főispánjának nyitják fel vagy Blahánénak.

Mikor a fogadó kapuján befordult, kisvárosias érdeklődéssel kérdezte meg az aransapkás portást:

— Mikor jött meg a méltóságos úr?

— Nem a méltóságos úr jött meg. A numeró egyben Andrásccik Zsuzsánna ő nagysága szállott meg, az Andrásccik örökösnő.

Olyan hangon mondta ezt az aransapkás férfiú, mintha legalább is azt jelentette volna be, hogy egy vérbeli főhercegnő érkezett meg. Az Andráscsik-vagyon akkorára már milliókra nőtt az emberek képzeletében.

Bajsa Gábor kettesével ugrotta a lépcsőket, amint felszaladt az emeletre. Magában bizonyos epés kárörömmel gondolta, hogy a kíváncsi Telekdiné bizonyosan nem aludna olyan nyugodtan, ha tudná, hogy milyen érdekes vendég érkezett a városba.

III.

Kállóban már sok nevezetes esemény történt.

Háromszor felgyújtották részeg kortesek a megyeházát, majd mikor ez a „kortes-fogás“ sem használt, egyszerűen a fél várost égették fel a választás tiszteletére. A régi tisztújítások egy-egy háborút jelentettek és a csata színhelye Kálló volt. Utóvégre a király nem csinált háborút, csinált magának háborút a vármegyére. A békességben eltompul a vér, ellustulnak az izmok; az emberek már nem is haltak meg egyébben, csak gutaütésben. Másféle betegséget nem ismertek azon a környéken. Szükség volt tehát a régi tisztújításokra, hogy meghiggyadjon kissé a nemesség sűrű vére. Kálló minden ötödik esztendőben az ostromlott város állapotába helyezkedett. Amelyik párt odabenn volt, az nem engedte be a másikat. Persze ezt nem szép szóval intézték el egymás között a pártok, hanem föllevenítették a régi törökvilágbeli harcmódot. Nagy hajrázások között rohanta meg a várost az ostromló fél; a híres Kállay Sámuel és Kállay György között megesett választásnál még ágyúkat is felvontattak a város ellen. Hecc volt az egész, nemes urak tréfája, de a vér patakokban ömlött és sok jó vitéz a fűbe harapott.

Eltekintve ezektől a megszokott nevezetességektől (olyanok voltak azok, mint a kalendáriumban a sátoros ünnepek, előre készültek reá), mindig akadt valami, ami az emlékezetes dátumok számát gyarapította. Egyszer a muszka generális halt meg a város falai között, máskor a hóbortos Zathureczky (az idősebbik) rendezett agarászatot a határban, a hol a nyúl kergette az agarat (tudniillik nyúlbürt húzott az agarkutyájára). Ugyancsak Zathureczky (az idősebbik) hívta fel egy éjjelen a kállói dombokon ékes pohárköszöntőben Zabolch vezért, hogy koccintana vele poharat. A régen halottnak hitt ősmagyar megmozdult cölöp-sírijában és kidörzsölve szeméből az ezeresztendős álmot, kakasszóig poharazott az úritársasággal. Folyton azt kérdezgette: hogy miért nincs ott Várday? Míg valaki a társaságból felvilágosította a tudatlan ősmagyart, hogy Várday Ferinek nem szabad éjjel elmaradni a háztól, mert a felesége nem engedi. (Várdaynak még az unokái is fogcsikorgatva fognak visszagondolni a kíváncsiskodó Zabolch vezérre.)

Voltak, voltak szenzációk, ha más nem volt, meghalt valami kiváló személyiség (például a mult karácsonykor is Piros Pista, az utolsó futóbetyár, vénségére megyei hajdu), de minden újabbkori szenzáció eltörpült az Andráscsik örökös nő megérkezése mellett. Amíg nem látták, haragosan, bizonyos gyűlölettel beszéltek róla:

— Ejnye, be szörnyen sietett az örökségéért! Pedig beletelik abba sok derék esztendő, amíg átveheti. Ha ugyan átveszi. Mert az Andráscsikok nem hagyják a jussukat!

Mások még gyanúsabb föltevésekben voltak:

— Attól fél, hogy néhány elsikkad az Andráscsik-féle váltók közül, vagy nem óvatolják meg idejében.

A Griffben, ahol a megyei aranyifjúság tanyázott, valakinek az a bolond gondolata támadt, hogy litániába kellene szedni azoknak a névsorát, akiket a néhai Andráscsik tönkretett.

Nohát annak a névsornak az összeállítása nem nagy munkába került. Végzett földesúrral volt tele az egész Kálló, az Arany Griff. Csak körül kellett nézni. Nem akadt ott olyan ember, aki már réges-régen el ne készült volna. Mit csinál a magyar nemes ember, ha befejezte hivatásos pályáját, az úri életet? Uraskodik tovább. Csak nem esett a feje lágyára, hogy mást csináljon, amikor úgyis mindegy? Úr korában kártyázott, ivott, mulatott. A kártyát nem viheti el a végrehajtó, az megmarad. Bor van a korcsmáros pincéjében. A cigány se felejtette el a régi nótákat. Ott ültek a Griffben esztendőszámra a vármegye letört gavallérjai. Néha egyik-másik eltűnt közülük: a temetőbe ment vagy Amerikába. De jöttek újak a régiek helyébe. A cinikus Zathureczky (az idősebb) azt szokta mondogatni:

— A nagyváradai káptalan elég nagy földes-uragság, de ha ebben az „azilum“-ban végignézek, kétakkora káptalan is kitelhetett volna. De megélt volna belőletek egy trafikos is, ha ugyanegynél vásároljátok a váltó-papirost.

A litánia elkészült, éjfélkor már fújta az egész kompánia.

— Kereskényi, Zokoli! — fújta a legélesebb hangú ifjú.

A kar rámondta:

— Szent Andráscsik segíts!

Mikor a névsornak vége volt (jó hosszúra nyúlt az), a kar mondókája megváltozott:

— Andráscsik segített!

Fújták-fújták a litániát a Griff-kávéházban, azzal a célzatossággal, hátha meghallja odafönt a szobájában az a dáma. (Süketnek kellett volna lennie, hogy meg ne hallja.) Az éjjeli bakterok, akik ősi szokás szerint, ott virrasztottak a kávéház ajtajában, hogyha valakit netán hazáig kellene kísérni, kéznél legyenek, aminek fejében megfelelő mennyiségű italban részesedtek, éjfél után már azt ordították bele a piac csöndességébe:

Éjfél után kettő mult el,

Éljen Andráscsik Sámuel!

A jó emberek bizonyosan azt hitték, hogy a megholt Andráscsik tiszteletére van aszokottnál zajosabb multság.

Zathureczky (az idősebb), aki addig nem tudott aludni, amíg tizenkét játszma piquettet nem játszott, (különben gyalázatos álmai voltak), hazafelé menve odaszólt az éneklő társaság lehangosabb tagjához, a harcsabajuszú Vidonicsához:

— Hogy el ne felejtsem... Az én pisztolyaim már rosszak. Az a sok kenyérgombóc, amit kilődöztetek belőle, tönkretette.

Vidonics elvörösödött:

— Engedelmet Zathureczky, én nem szoktam kenyérgombóccal párbajozni.

— Te azt nem tudhatod — felelt enyelegve Zathureczky. — Az a segédeid dolga. A mi párbajsegédeink pedig nagyon féltik a barátaik életét. De nem hiszem, hogy Boronkayval meg lehetne ezt a tréfát csinálni: Az komolyan veszi a párbajt.

Vidonics fölemelkedett az asztaltól:

— Miféle párbajról beszélsz?

— Arról, amelyet veletek megvív Boronkay őrnagy, az Andráscsik Zsuzsika nagybátyja. Itt van ő is a fogadóban. Valószínűleg nagyon mélyen alszik, hogy eddig még itt nem termett köztetek. Azért jó lett volna kellő pisztolyokról előre gondoskodni. A kapitány bizonyosan hozott magával pisztolyt. Azt a fórt nem adhatjuk neki, hogy a saját jól ismert pisztolyait használja.

Vidonics teli hangon kacagott föl:

— Eh, hisz az egy komédiás.

Zathureczky aggodalmas arcot vágott.

— Kellemetlen komédiás. No de megyek. Szervusztok.

Amikor az utcára ért, már világos volt a torony bádogteteje a piac közepén. A két bakter ott aludta a küszöbön az igazak álmát. Zathureczky megállt, hallgatózott.

— Ejnye, máris vége volna! — kiáltott föl, amikor a litániát nem hallotta többé.

Pedig még tartott az, csakhogy a résztvevők száma hirtelen apadni kezdett. A kávéház ajtaja kinyílt és Vidonics lépett ki rajta. Szinte lábujjhegyen sompolygott el a fogadói erkély alatt, amikor már túl volt az erkélyen, oda visszanézett, vajjon nem látta-e meg valaki onnan? Aztán csakhamar eltűnt a mellékutca sötétségében.

A kávéház ajtaja most már sűrű egymásutánba nyílt föl. Egyenkint, kettesével oszladozott az imént még oly duhaj kedvű társaság. Zathureczky azt a megfigyelést tette, hogy a legtöbben fölpillantanak az elmenők közül arra az erkélyes ablakra ott a fogadó

homlokzatán. Mintha attól tartottak volna, hogy valaki onnan számon tartja őket.

Eloszlottak, hazamentek. Zathureczkynek potyogtak a könnyei a kacagástól. Legutolsónak a híres Bóthy Gyurka tántorgott ki az ajtón. Nagy, mohamed ember volt, rengeteg vagyonának nyakára hágva, még az a pech is érte, hogy írógörcs fészkelődött a jobb kezébe s így még irlók sem lehetett a vármegyén. Leginkább ezen kesergett Bóthy Gyurka, ezen sopánkodott, efölötti bánatában ivott. Az elvert vagyont sohasem emlegette. Mintha az nem is lett volna.

Miután ő volt a legutolsó, őt kísérték haza a cigányok. Gyurka a cigányoknak nagyon magyarázott valamit. Megállt, épen az erkély alatt, és egyszerre teli tüdőből kezdett el kiabálni:

— Itt vagyok, te híres Boronkay. Gyere le, ha mersz. Velem nem lehet ám párbajozni, nekem görcs van a jobb kezemben. De parasztosan tudok még verekedni!

A két alvó bakter fölriadt a kávéház küszöbén. Az egyik karonfogta Bóthy Gyurkát.

-- Itt vagyunk, tekintetes úr, itt vagyunk.

Bóthy a bakter arcába nézett, megismerte és rezignáltan mondotta:

— Kend az, Miska bácsi? No, akkor csak menjünk.

És hagyta magát szép csendesesen hazafelé vezetni a baktértől. Zathureczky ott a farakás mögött erre már nem nevetett. A rövidke somfabotjával a levegőbe suhintott:

— Ez volna a legkülönb legény közöttük — morgogta — és ennek is írógörcse van.

Az Arany Griffben eloltották a lámpákat.

A bírósági épület ott húzódott meg a vár alatt, mintha annak volna valami tartozéka. A bíróság előtt volt egy kis piac, itt tanyáztak a pörös felek, fiskálisok. A macska tudná miért, rengeteg sok pör volt akkoriban a megyében. A fiskálisok gomba-módra szaporodtak el, de a pörök nem fogytak. A szegényedő, tönk felé haladó emberek kenyerre a pörösködés. Sok olyan ember van, aki vagyona romjait költi el a bélyeges papirosra. Azon a kis piacon ült valamikor az öreg Andráscsik Sámuel is százgallérosában. Részint a maga pörei, részint a mások pörei miatt tanyázott itt. Sok pörösködő nem győzte a bélyegeket, a fiskálisokat fizetni. A pör költség hián magától megszűnt volna. Arra való volt Andráscsik uram, hogy az ilyen végelgyengülésben szenvedő pöröket megvásárolja. Odajárultak hozzá a pörösök az írásaikkal és Andráscsik kilószámra vette meg a sok papirost. Valami csodálatos ösztönnel mindig eltalálta, hogy melyik pört kell megvenni. A híres Csákány kontra Pruzsinyi pör iratait szénásszekéren vitték a kis piacra, ahol Andráscsik gunnyasztott.

— Ez aztán a pör! — kiáltott föl nyelvcsettintve Andráscsik. Föltette a pápaszemét s taláломra kihúzott egy köteget az írások közül. Azt lapozgatta nagy figyelemmel és megalkudott a pörre. Később meg is nyerte. Ilyenformán is szaporodott a vagyona.

A pörös emberek csoportjában, a gyászruhás öreg asszonyok, kopottas férfiak, fiskálisok között azon a délelőttön új személyiség jelent meg: Andráscsik Zsuzsanna. Bajsa Gábor kísérte a bírósághoz. Boronkay őrnagy ódivatu köpönyegében mögöttük ballagott és egy pillanatra se vette le szemét a leányról.

Az Andráscsik örökös nő megjelenése nagy kava-

rodást idézett elő a különben csöndes kis piacon, ahol máskor zajtalan, álmos élet vagyon, mint a pörök folyása. Mindenki látni akarta a híres örökösnőt. Még az öreg Bruszkai is megmozdult azon a kis falócán, ahol üldögelni szokott, pedig az ő elborult elméjét már nem érdekelte semmi, csak a pöre, amelyet harminc esztendő óta folytatott. Fölemelkedett az öreg és megigazította rongyos dolmányát.

— Be kár érte — mormogta félhangon, amikor Zsuzsánnát megpillantotta. — Kár ezért a nagy szépségéért, kár ezért a szép szemeiért.

Többet nem szólt az öreg ember, de minek is szólt volna, senki sem hallgatott rá. Mindenki csak Zsuzsánnát nézte és a szemek kimeredtek, hangos fölkiáltások hallatszottak. Andráscsik Zsuzsánna egyszeriben meghódította a kis piacot, ahol pedig nem törődtek egyébbel, mint a bélyeges papirossal.

— Tudja, ügyvéd úr — mondotta Zsuzsika Bajsának — azt szeretném megtudni, hogy körülbelül mennyi is az én örökségem. Gazsi bácsi milliókról beszél, dehát ő mindenben szeret túlozni.

Bajsa büszkén lépegetett kitünő ügyfele mellett. Nem volt ilyen kliens három vármegyében. Nemcsak a vagyona miatt, hanem a szépségéért sem. Zsuzsika valóban nagyon szép leány volt. Már nem gyermek többé, huszonöt esztendő észrevétlenül pergett le fölötte, anélkül, hogy nyomot hagytak volna rajta az esztendők. Külsejében, magaviseletében azokhoz a kevés-számú nőkhöz tartozott, akik azt a benyomást keltik az emberben, hogy csak pusztán véletlen műve, hogy nem hercegi bölcsőben látták meg a napvilágot. A kisváros göröngyös utcáin épen olyan könnyedséggel mozgott,

mintha bálterem parkettjén járna. Nem törődött az emberekkel, akik nem titkolt kíváncsisággal bámulták meg. Nem látszott örülni váratlan nagy örökségének és természetesennek találta Bajsa doktor elfoglaltságát, amidőn az keresett udvariassággal vette körül. Hollószínü haja egyszerű kontyba volt tűzve és komoly barna szeme nyugodtan nézett a világba. Az arca tündöklő fehérségét fekete fátyollal borította be és egyszerű gyászöltözetének rendkívüli izlésességét és finomságát Kállón nem igen tudta méltányolni senki. A kálói úriasszonyok akkoriban nem adták alább bombassin-selyemnél. Csak a Zsuzsika lényéből kiáradó előkelőség, finomság volt az, ami nem maradt hatástalanul senkire, aki hozzá közeledett, aki látta. A főrangú nők különös kifürkészhetetlen rendkívülisége, varázsa volt az, ami Zsuzsika alakját körülfogta. Bajsa Gábor nem is nagyon sokára kitalálta azt, amit Zsuzsikának megismerkedésük percétől mondani akart:

— Mindíg azon törtem a fejemet — szólt a bírósági épület felé haladva — hogy hol is találkoztam én már magával valamikor, Zsuzsika kisasszony, mert azt nyomban tudtam, hogy valahol, valamikor mi már találkoztunk.

Zsuzsika komolyan nézett az ügyvédre:

— Az utóbbi időben gyakran megfordultunk a fővárosban.

Bajsa a fejét rázta:

— Nem ott láttam. Az éjjel eszembe jutott, hogy hol találkoztunk össze. Sehol másutt, mint az öreganyám meséiben. Az öreganyám mesélt nekem valamikor gyermekkoromban titokzatos kastélyokban lakó várkisasszonyokról. Ha visszaemlékezem pontosan, ilyeneknek képzeltem a fantáziámmal a várkisasszonyokat.

Zsuzsánna elmosolyodott:

— Én meg azt tapasztalom, hogy önnek, Bajsa úr, költőnek kellett volna lennie, nem fiskálisnak. Költőknek valók az ilyen gondolatok.

Bajsa kötelességszerűleg megkérdezte:

— Nos és szereti a költőket?

— Ahogy vesszük. Aszerelemről nyögdécselő poétákat ki nem állhatom, de például Flammariont nagyon szeretem.

Így beszélgetve haladtak végig a kis piacon, a sárga bírósági épület dohos folyosóján amely ebben az időben tele van pörösködőkkel, akik utat nyitottak a leány fejedelmi alakjának. Halkan összesúgtak mögötte. Nozdor Pál, az örökségi bíró minden egyéb dolgát abbahagyta, sietett az Andráscsik örökös nő szolgálatára. Nagyfejű, kopasz ember volt a bíró, aki megúnta az életét a dohos épületben és boldog volt, ha bélyeges papiroknál egyebet is látott.

— Most még homályos a dolog, — mondotta kezét dörzsölgetve. — Annyit Bajsa öcsém is megmondhatott volna, hogy körülbelül egy millióról van szó. Egy milliónál oda se nézünk egypár ezer forintocskának.

Zsuzsánna, az ő lekötelező modorában, megköszönte Nozdor uramnak a fölvilágosítását. A kopasz ember gyönyörködve nézte a szép leányt. Hogy marasztalja egy percig, megszólalt:

— Attól tartok, hogy nem fog símán menni az örökségátvétel. Az Andráscsikok ugyancsak fenik a fogukat. Mozgásba hoztak egy tucat prókátort.

Ekkor tette Zsuzsána azt a különös nyilatkozatot:

— Hiszen nekem nem is kell az a millió egészen.

Olyan könnyedén, nyugodtan mondotta, mintha

egy megúnt ruhadarabról lett volna szó. Egy millió, vagy egy ócska szalmakalap ebben a pillanatban körülbelül egyenértékűnek látszott.

Boronkay őrnagy, aki oly merev és méltóságos mozdulatlanságot tanúsított az egész idő alatt, amint az egy milliós kisasszony nagybátyához illik, komolyan biccentett a fejével és recsegő hangon megszólalt:

— Zsuzsánna nagykorú. Mindent belátása szerint tesz. Csak arra vagyok kíváncsi, hogy minek azoknak az Andráscsikoknak a millió? Véleményem szerint . . .

— Gazsi bácsi, már megállapodtunk ugy-e, hogy senkit se rövidítünk meg? — szólt közbe kérő hangon Zsuzsánna.

— Véleményem szerint, — ismétlé kérlelhetetlenül az őrnagy, — épen elég volna egy pár új csizma mind-egyik Andráscsiknak.

— Úgy van, — segített Bajsa az őrnagynak, — mert van ám olyan ellenfelünk is, akinek a lábán még életében nem volt csizma.

Zsuzsánna fölemelkedett:

— Épen ezért méltányos, hogy a nagy vagyonban részesedjenek.

Nozdor Pál a tarkóját vakargatta:

— Gyönyörű nyilatkozatot tett nagysád. Érdemes volna a bírósági szoba menyezetére fölírni. Ha minden pörlekedő így gondolkozna, magam is többet vadászhatnék . . . Én azonban úgy ismerem az Andráscsikokat, hogy nekik az egész millió kell. Még pedig mindegyiknek az egész millió. Meg aztán a pörösködés se utolsó élvezet! . . .

— Ugy-e megmondottam, Zsuzsika, — kiáltott föl diadalmasan Boronkay. — Magam se nagyon sze-

retem a gyávákhoz illő békességet . . . Legyen harc, ám derüljön ki az igazság.

Amikor az Arany Griffbe visszamentek, már az utcán volt az egész kisváros. Az asszonyok az ablakokból leselkedtek a híres örökösnőre; délben a Griff éttermében minden asztalt elfoglaltak a kíváncsiak. Várták, türelmetlenül várták a híres leány megérkezését, aki a millióival úgy dobálózik, mint a szalmakalappal. De Zsuzsánna a szobájába hozatta az ebédet. Csak az őrnagy lengő szakállá tűnt föl egy pillanatra, akinek csak úgy ízlett az ebédelőtti sör, ha megfelelő sörházzag is járult hozzá. Zathureczky (az idősebb) az ő könnyed, vidám modorával már korán reggel barátságot kötött Boronkayval, amikor az a cukrásznál pálinkázott.

(A Zathureczky sajátságai közé tartozik, hogy akárkivel ki tudta sütni az atyafiságot, ha éppen kedve tartotta hozzá: „Nincs Magyarországon olyan úriember, aki ne az én rokonom volna“, mondta.) A sörházban nyomban az asztalához invitálta az őrnagyot.

— Én azt hiszem, hogy akkor volna legjobban elintézve az ügy, ha az Andráscsikokat sorba fölakasztanák. Addig nem lehet békesség.

Boronkay gyanakodva fürkészte a Zathureczky arcát. De az ártatlanul nézett szelid kék szemével.

— Mond valamit, öcsém, — szólt gondolkozva az őrnagy, — de a fiskálisokat sem szabad kifelejteni.

Zathureczky kicsinylőleg legyintett:

— Andráscsik-pör kell ahhoz, hogy a fiskálisokat fölakasszák? Megérdemlik anélkül is.

Szólt és ezzel sűrű tartó barátságot kötött Boronkayval.

IV.

Az Andráscsik-vagyon tartozéka volt a törökfái Benedikty-kastély. Ide költözött Andráscsik Zsuzsánna a nagybátyjával.

A törökfái Benediktyek kriptáján régen megfordították a címet. Az ócska kastélyban, amelyet valami érthetetlen szeszélyből vásárolt meg egyszer Andráscsik Sámuel, csupán egy vén kulcsár lakott. Olyan mohós fedelű, fakó külsejű kastély volt ez, ahonnan már az egerek is régen elköltöztek. A nagy fák túlnőttek a tetőn és a kert vadonhoz hasonlított. Andráscsik Zsuzsánnának, amikor Bajsa Gábor társaságában bejárta azokat a helyeket, amerre az apai örökség feküdt, nyomban megégett a törökfái kastély.

— Itt szeretnék lakni, — mondotta. — Itt nem háborgat senki.

Bajsa nyomban ajánlkozott, hogy majd gondoskodik kőművesekről, akik rendbehozzák az elhanyagolt épületet, de Zsuzsánna ellentmondott:

— Maradjon csak minden így, ahogy van. Hiszen ha megépítenék a kastélyt, nem is volna benne érdemes lakni.

Regényesebb, bánatosabb hely nem is találódott az Andráscsik-féle birtokon. Félórányira volt a falu a tiszai kiöntések között, a kastélyhoz vezető dülő-utat benőtte a dudva. A sűrű tölgyesben harkályok kopogtattak és Buzinkai, a vén kulcsár emberemlékezet óta ugyanazt a macskabőr-bekecszet hordta, amelyet valamelyik régi Benedikty varratott neki. Szóval, rossz-kedvű vén ember volt a kulcsár, aki mindössze annyit tett meg az új tulajdonos tiszteletére, hogy fölhúzta a kastély homlokzatán lévő nagy órát. Maga is gyönyör-

ködött abban, hogy a nagy vasmutatók továbbballagnak az esőtől, szélről megbarnult óralapon és amíg a dohos szobákat sorba fölnyitogatta, rövid, félig elharapott szavakkal beszélt egyik-másik olajfestménynek a megholt eredetijéről. Andráscsik uram sohasem volt kíváncsi a kastély belsejére. Megvette, mert olcsón kínálták. Amint-hogy mindent megvett jókedvében. Egyszer-kétszer megnézte kívülről a kastélyt. Olyankor a kulcsár házában aludt és egyszer így szólt Buzinkaihoz:

— Ha az lakhatna itt, akit én szeretnék, az egész falut megvenném a kastélyhoz.

Zsuzsánna ebben célzást látott magára és nyomban egy ropogós bankót nyomott a vén ember kezébe.

— Hát még mit mondott? — kérdezte.

A kulcsár meglepetten bámulta a bankót.

— Egyebet nem igen szokott mondani.

Zsuzsánna, amint a verandán üldögélt, vagy a nagy fák alatt sétált, sűrűn foglalkozott gondolataiban az apjával. Bajsa Gábor, aki a törökfői kastélynak gyakran volt vendége az Andráscsik-pör miatt, ezeket hallotta Zsuzsánnától:

— A világon senki se tudja azt, hogy ki volt az én apám, egyedül csak én. A világ rossznak, önzőnek ismerte, holott ő volt a legjobb, legnemesebb ember a világon. Amióta az eszemet tudom, mindig úgy emlékszem rá, mint az ezeregyéjszakai jó szellemre, aki, ha megjelent, boldogságot, örömet árasztott maga körül. Amíg kisleány voltam, éjjel-nappal az apámat vártam. Számontartottam a napokat és mindig pontosan megérkezett arra a napra, amelyre megígérte. Volt aztán öröm . . . Amikor itt sétálgatok, néha úgy érzem, hogy váratlanul találkozom vele a sűrű bokrok között. Száz-

gallérosa a nyakában, a szemében az ő áldott, jóságos mosolya és az ajkán a gyöngéd, kedves szavak áradata. A százgallérosban mindig akadt valami ajándék. Néha egy aranylánc, máskor egy szál virág. Egyforma kedves-séggel adta át mindakettőt, olyan hódolattal, mint egy középkori lovag.

Bajsa mosolyogva hallgatta Zsuzsánna szavait, magában pedig elgondolkozott a rabló Andráscsikon, akinek gránitkeménységű szíve íme néha megpuhult, amikor senki se látta, csak a leánya.

Boronkay őrnagy, aki eleinte pokolba kívánta az egész törökfái kastélyt, csakhamar megbarátkozott a kastéllyal, amikor Zathureczky egyszer meglátogatta ismeretes homokfutóján és hóka lovaival. A kastélyba már akkor megérkeztek a régi cselédek, akik előbbeni lakóhelyükön szolgálták Zsuzsánnát. Megjött Madame Tareau, Zsuzsánna egykori nevelőnője, később társalkodónője és Rovás Pál, egykori Sándor-ezredbeli huszár, akit Andráscsik uram fedezett föl még annak idején, átvette a szolgálatot. Ez az őszfejú szolga tudta egyedül a Zsuzsánna származásának a történetét, de régi, katonaviselt cselédek szokása szerint, hűségesen hallgatott. Zathureczky mindsűrűbben kereste föl barátját és bolondos tréfaival, mulatságos ötleteivel csakhamar kedvence lett a háznak. Zathureczky előadásából csakhamar megismerkedtek az egész vármegyével, sőt még a halottakkal is, mert Zathureczky mindenkiről tudott valami jellemző apróságot. Amikor leesett az első hó és Boronkay Gáspár célzásokat tett arra, hogy elhalaszthatatlan dolgai Pestre szólítják, Zsuzsánna bizalmasan szólította meg Zathureczkyt.

— Szeretném, ha visszatartaná Gáspár bácsit.

Én már ismerem az ő elhalaszthatatlan dolgait. Abból sohasem került ki semmi jó, ha ő felügyelet nélkül Pestre ment.

Zathureczky megértőleg bólintott.

— Magam is úgy vettem észre, hogy Gazsi barátomban sok fiatalos hév rejtőzik. Ilyenek a régi urak mind. Jó vér, nemes vér.

Zsuzsánna rámosolygott Zathureczkyre.

— Ön jó barátunknak mutatkozott eddig. Tartsa itthon a bátyámat. Férfi nélkül nem maradhat a ház.

Zathureczkyt cserbenhagyta a ravaszsága.

Zsuzsánna kérése elől nem lehetett kitérni. Pedig épen az ő ötlete volt a pesti kirándulás, amelyet titkon tervezett Gáspár úrral („A jó pap holtig tanul“ — mondogatta Zathureczky a pesti kirándulásról. „Gyermekkoromban papnak neveltek, véletlen, hogy nem lettem pappá. De azért tanulni kell: már pedig egyedül csak a fővárosban lehet tanulni új dolgokat.“) A kirándulásból nem lett semmi. Zathureczky kicsomagolta frakkját és a báli cipőjét, közben nem mulasztotta el színlelt haraggal dörmögni:

— Az életben minden jó szándékomban az asszonyok akasztottak meg. Ki tudja? Talán egri püspök lennék régen, ha asszonyok nincsenek a világon! Nem megyünk Pestre, Gazsi bátyám, de elmegyünk Bujiba, a Gaálok közé. Hadd lássa Zsuzsika, hogy nem tud rajtunk kifogni.

Boronkay uram, aki Zathureczky kedvéért mindenre hajlandó volt, megjegyezte:

— Helyes, úgy is túlságosan okosnak tartja magát már az a leány.

Zsuzsika Bujiba se nagyon szívesen eresztette

Gáspár bácsit. Ki tudja, miféle veszedelmek rejtőznek ott? De Zathureczky bevágta az útját a kifogásoknak:

— Én is ott leszek — mondotta önérzettel és megsodorta vörhenyeges, szürkülő bajuszát. — Semmi veszedelemtől ne tartson, Zsuzsika nagysád. Mikor az én hóka lovaimat meglátják Bujiban, a régi törökvilág éled fel: A fehérnépet a vermekbe bujtatják.

Ezen aztán legjobban Boronkay őrnagy nevetett és jókedvében megölelte a selyma Zathureczkyt.

— Hány esztendő vagy, pajtás?

— Harminc, meg egynehány — felelt komolyan Zathureczky.

Madame Tareau, aki a beszélgetésnek tanuja volt, csodálkozva emelkedett fel székéből és ijedten súgta franciául Zsuzsánna fülébe:

— Eddig azt hittem, hogy ez a mi barátunk Zathureczky úr mindig igazat mond. Csak most látom, hogy gorombán hazudik.

Zsuzsika mosolyogva intett:

— Mindnyájan egyformán vagyunk az életkorunkkal, madame. Maholnap én is letagadom, hogy húszesztendő már régen elmúltam.

A jó madame beleegyezőleg bólintott:

— A hölgyeknek szabad. De férfiúhoz igazmondás illik.

Így szólt és Zathureczkynek egy figyelmes hallgatójával kevesebbje lett. Ha Zathureczky későbben mesélni kezdett, madame Tareau valami ürügy alatt mindig elhagyta a szobát. Zathureczky nevetve mentegődött Zsuzsika előtt.

— Akkor haragudna ám igazán a madame, ha mindig csak igazat mondanék. Az igazság a legkelle-

metlenebb valami. Különösen a tisztesebb koru hölgyek szempontjából.

Zsuzsánna védte Tareau asszonyt.

— Nincs igaza, Zathureczky. Lássa, Bajsa, az ügyvédünk soha sem mond nem igazat, még se kellemtlen ember.

Zathureczky ravaszkodva nevetett:

— Könnyű neki itt igazat mondani, de bezzeg özvegy Telekdinének mondja meg az igazságot, ha meri!

Zathureczky hiába várta, hogy Zsuzsánna majd megkérdezi tőle, hogy tulajdonképen ki az a bizonyos Telekdiné, Zsuzsánna más irányba terelte a beszélgetést, talán attól tartott, hogy valami pajkosság sül ki a dologból.

De nemsokára ezután, amikor Bajsa Gábor látogatást tett a törökfái kastélyban, Zsuzsánna miután figyelmesen meghallgatta az ügyvéd pörre vonatkozó előterjesztéseit, odavetőleg megkérdezte:

— Mondja, ügyvéd úr, mit csinál Telekdiné?

Bajsa zavarodottan nevetett:

— Hogy mit csinál? Bizony én nem igen tudom. Azt gondolom, hogy jelenleg minden gondja az, milyen ruhában jelenjen meg a januári megyebálon.

Zsuzsánna fürkészve nézett az ügyvéd szemébe:

— Csupán csak ez a gondja? Remélem maga segít neki a toalett megválasztásának gondjaiban?

— Megvallom, hogy nem értek ilyesmihez. Habár Telekdiné az én tanácsomat is kikérte. Ennek a szép asszonynak ugyanis nincsen egyéb vágya, mint mindenkinek tetszeni.

Zsuzsánna elmosolyodott.

— És nem csupán egynek, mint ahogyan ön szeretné . . . De hát hagyjuk Telekdinét. Annyi sok szépet, jót hallottam már róla, hogy untig elég. Nem szeretem azokat az asszonyokat, akik mindenkinek tet-szenek.

A gyakori érintkezés folyamán valami különös barátság támadt Bajsa Gábor és ügyfele között. Ez a barátság azon alapult, hogy Bajsa az első perctől kezdve megérezte e leány rendkívüli szellemi kiválóságát. Érezte, hogy olyan nővel áll szemben, amilyenel még eddig nem találkozott az életben. A leány komoly okossága, derűs nyugalma és széleskörű műveltsége csakhamar elhallgattatták nyelvén az üres és léha bókákat, amelyek a hozzá hasonló fiatalembereknél mindig készenlétben vannak. Ha a pörbeli dolgokon kívül egyébre fordult a társalgás közöttük, a leány annyi tiszta látást, nyugodt judiciumot árult el, hogy Bajsa kénytelen volt meghajolni fensőbbsege előtt. Olykor meglepetten kiáltott fel:

— Teringettét! Ugyancsak legénynek kell lenni annak a talpán, akit egyszer maga a férjének választ. Zsuzsánna nyugodtan felelt:

— Nem szándékozom sohasem férjhez menni. Nem azért, mintha nem érezném magamban azokat a tulajdonságokat, amelyek ahhoz szükségesek, hogy jó feleség legyen belőlem, hanem a függetlenségemet nem adom oda. Gyermekekoromtól fogva megszoktam az önállóságot. Megtanultam úgy cselekedni, ahogy azt én jónak találtam. A szegény édesapám csupán annyiban járult hozzá a nevelésemhez, hogy kitűnő iskolákba járatott. Gazsi bácsitól pedig legfeljebb azt tanultam meg, hogy melyik szarat kell megnyomni lovaglás köz-

ben. Különösnek találnám, ha annyi önállóan, szabadon, függetlenül eltöltött idő után, egyszerre oltalmába venne egy bajszos, szakállas idegen és elkezdene vigyázni, átalakítani, ahogy a kedve tartja. Angyali jóság lakozik a szívemben, de egy férfi talán ördöggé tudna tenni. — S így sohasem gondoltam arra, hogy még férjhez is megyek valamikor.

Bajsa szelíden ellenkezett.

— Okos leány léteére egyszer csak mégis belátja, hogy a nő életének a célja a házasságban összpontosul.

Zsuzsánna elnevette magát:

— Ezt ugyan sohasem fogom belátni. Nekem más meggyőződéseim vannak az életről. Elsősorban azt vélem, hogy a nő egyenrangú lény a férjével, csak a nevelés, az iskola, a társadalmi rend tette a férfi szolgálójává. Másodszor a házasság csupán csak arra jó, hogy az asszonyok egyénisége eltűnjön, megsemmisüljön. A férfi halovány árnyéka lesz az asszony és ha nem lesz azzá, ott van a törvény, amelyet férfiak alkottak, hogy azzá legyen . . .

Bajsa türelemmel szokta meghallgatni Zsuzsánna föltevéseit és csak akkor, amidőn már kifogyott az argumentumokból, hozakodott elő az öreg ágyúval:

— Könnyű addig megvetni a férfinemet, amíg nem ismeri. De, ha egyszer meg találná ismerni, ha egyszer beleszeret valakibe, kártyavárként dől össze eddigi gondolatköre.

Zsuzsánna gúnyosan felelt:

— Nagyon hosszú terminust szab ügyvéd úr, a maga igazának. Kérem, hogy a pörünkben rövidebb terminushoz ragaszkodjon. Ha már eddig, az első fiatal-ságon túl elkerült az a szerencsétlenség, hogy szerel-

mes legyek, valószínű, hogy ezután is megőriz tőle jó csillagom.

— Hogy Zathureczky szavaival éljek, — szolt Bajsa évődve, — nem lehet addig hinni az asszonynak, amíg a kocsíúton által tud menni.

Zsuzsánna elpirult és kissé haragosan felelt:

— Süsse meg Zathureczkyt. Azt nélküle is tudtam. Van nekem annyi eszem, mint az egész vármegyének.

Igy támadtak apró haragok, villongások Bajsa és Zsuzsánna között. Egy-egy összetűzés után Bajsa ismét fölvette a száraz fiskálisi modort, nyomban előkereste a pöriratokat és órákig magyarázta ügyfelének az Andráscsik-pör anyagát. Zsuzsánna tüntető figyelemmel hallgatta, csak amikor már nagyon fölbosszantotta a Bajsa egyhangú, részletező előadása, szolt közbe:

— Ha valami szentimentális lélek volnék, legjobban az haragítana ebben az egész pörben, hogy az Andráscsikok magukban és talán nyiltan is, valami gonosz, kapzsi, lelketlen teremtésnek tartanak, aki azért jött, hogy az ő jussukat elkaparintsa. Szerencsére nem vagyok szentimentális lélek.

Bajsa vállat vont.

— Az Andráscsikok véleményét akkor se változtatná meg, ha egyszerűen szétosztaná közöttük mindezt. Az Andráscsikoknak elsősorban az igazság kell, aztán a vagyon. Az igazság pedig a mi részünkön van, s az fáj nekik olyan nagyon.

— És Andráscsikné, az apám második felesége!

— A tekintetes asszony szerfölött mérges. Bár a boldogult Andráscsik Sámuel még életében bőkezűen gondoskodott róla és leányáról, Juliskáról, a nevükre iratván több házat, földeket, és pénzeket, a tekintetes

asszony a mult napokban Holéczy Mihály ügyvédtársamat arról faggatta, hogy vajjon nem lehet-e a törvénykönyvben paragrafust találni arra, hogy a megholt urától törvényesen elválhasson? Ő nem akar a kétfelőségű ember özvegye lenni.

— Tudomásom szerint ő is a pörös felekhez tartozik?

— Még pedig a legelkeseredettebbek közé. A tekintetes asszonynak csak az fáj legjobban, hogy Andráscsik urat már nem lehet a törvény elé idézni. Azon sopánkodik, hogy miért nem tudott csak egy nappal is az ura halála előtt a csalafintaságairól . . .

Zsuzsánnának elborult az arca, mint mindig, ha az édesapja került szóba. Nyugtalankodva intett hallgatást Bajsának.

— Bizonyosan nem érdemelték meg ők sem, hogy az apám kitarja előttük az ő nagy szívét. Gonoszak, önzők voltak, mint a többiek. A gonoszszággal és önzéssel szemben csak egy fegyver használ: még gonoszabbnak lenni.

A kastély előtt száncsörgés hallatszott. Zathureczky hókái tűntek föl az úton. Gazsi bácsival jöttek Bujiból, a Gaálok latogatásáról. A nagy farkasbundából csak zuzmarás bajuszuk látszott ki. Az arcuk piros volt. A rudas-ló fején még ott maradt egy darabja valami szalagnak, vagy virágnak, amit a buji Gaál-kisasszonyok kötöttek a népszerű Zathureczky lovára. Vastag hangon beszéltek és sokat káromkodtak, amint Bujiban a Gaálok-nál rájuk ragadt. Gazsi bácsi csaknem elbotlott a sarkantyúban, amíg az udvaron végigment. Zsuzsánna összevont szemöldökkel nézte az emeleti ablakból a jelenetet és meg se biccentette a fejét, amikor Zathureczky hetykén felköszönt a szánból. Zathureczky is

jobbnak látta megfordulni és elmenni a csengő-bongó szánnal, hiába kiáltozott utána Boronkay uram.

— Csak edd meg magad a fekete levest, — dörögte magában Zathureczky, miután semmi jót nem olvasott ki Zsuzsánna arcából.

Gáspár úr üdvösnek vélte, hogy bűnei tudatában meghúzódjék a földszinti szobájában és ott dúdolgatott magában valami furcsa nótát, amit Bujiból hozott. Ijedten és alázatosan nézett Zsuzsánnára, amikor az a szobába lépett. Kezet akart neki csókolni, de Zsuzsánna nem engedte.

— Majd ha újra Bujiba megy, Gazsi bácsi, — felelt nevetve, haragudva Zsuzsánna. — Majd sohanapján. Most csak pihenje ki magát. Zathureczkynek pedig hátra kötöm a sarkát.

Boronkay őrnagy nemes önfeláldozással felelt:

— Zathureczky nem oka semminek, ő már tegnapelőtt haza akart hozni.

— Szép. Azért tartott egy hétig a kirándulás?

— Te Zsuzsika! — kiáltott fel Gazsi bácsi hirtelen. — Fogadom, ha te ott lettél volna, te se szabadultál volna előbb. Hogy tudnak ott táncolni, énekelni! Én csak sokat megpróbáltam az életben, de olyant még nem is álmodtam. Ördögös fiú az a Zathureczky.

Zsuzsánna nem hallgatta tovább a nagybácsi áradozását. Tudta, hogy hiába intené most a jóra Gazsi bácsit. A Pali huszár segítségével fölrakták a hidegvizes kendőket az öreg úrra, amely kúra minden korhelykedés után kijárt, aztán visszament az emeletre Bajsához.

Az ügyvéd az írásait rakosgatta a táskájába.

— Maradjon itt vacsorára, Bajsa. A nagybátyám

rosszul érzi magát, lefeküdt. Nem szeretek egyedül lenne este. Az éjjelek mostanában holdvilágosak. Ha a farkasoktól félne, odaadom az útra a Winchester-puskámat.

Bajsa becsattintotta a táskáját.

— Parancsára! Itt maradok.

— Remélem, nem fosztom meg valamely esti szórakozástól odabenn, Kállón? — kérdezte Zsuzsánna és ismét azzal a különös tekintettel nézett Bajsa szemébe.

— A világért se. A tarokkpárti a kaszinóban nélkülem is megalakul. Úgy rendezkedtünk be, hogyha még meg találna is halni egyik-másik a partnerek közül, a párti akkor is komplett. Kitelik a gibicekből.

A nagy ebédlőteremben, amelynek faláról még copfos Benedikty-ösök és puderoshajú nagymamák nézegettek alá (Zsuzsánna nem engedett semmihez sem nyúlni, hátha megharagszik valamelyik régi Benedikty és feljár aztán kísértetni a sírboltból?), a kapunagyságú kandallóban hasábfák izzottak és a Pali huszár sarkantyúja halkan pengett az asztal körül. Madame Tareau, Zathureczky csinytevése miatt, nagy megelégedéssel ült helyén és csak a desszertnél jegyezte meg félhangon:

— A nem igazmondó emberek rossz emberek.

Bajsa meglepetten vetette föl a fejét a monológizáló öreg hölgyre. Zsuzsánna nevetve vágott közbe.

— Nem önről van szó, Bajsa. Zathureczkyről beszél a madame, akivel egy hétig mulatott Bujiban a nagybátyám. Szegény, most őrizheti az ágyat.

— Hallatlan! — méltatlankodott Tareau asszony. — Mire képes ez az ember! — (Természetesen Zathureczkyt gondolta.)

Bajsa ártatlanul nézett az öreg hölgyre.

— Én inkább dicséretesnek tartom ebben a dologban azt, hogy Zathureczky megelégedett már egy héttel a buji-i mulatságokból. Máskor hónapokig is oda szokott lenni.

Madame Tareau erre olyan mozdulatot tett, mint aki mindjárt elájul. Fölemelkedett az asztaltól és haragos fejmozdulatok kíséretében hagyta el az ebédlőt.

— És még harminc esztendősenek mondja magát! — mormogta az ajtónál!

Zsuzsánna bizonyos meghatottsággal nézett a madame után, majd Bajsához fordult.

— Igaza van a jó madamenak. Mi különös, mondhatnám puritán világban éltünk eddig. Ilyen Zathureczky-féle embereket sohasem láttunk; azt se tudtuk, hogy a világon vannak. Ha Gazsi bácsi néha-néha kirúgott a hámból, hetekig, hónapokig tartó katzenjammer következett utána. Madame Tareau angol regényeket olvasott esténként a lámpa alatt és Gazsi bácsi azokban az időszakokban még csak nem is dohányozott. Amikor ő már szivarozni kezdett, akkor mindnyájan tudtuk a házban, hogy egy-két napi korhelykedés lesz a vége a dolognak. Most pedig, amióta a selyma Zathureczky barátságba került, állandóan szivarozik, mint egy kémény, a regényeket nem hallgatja és Palinak, öreg huszárunknak arra nézve ad parancsokat, hogy káromkodjon egyet-kettőt a kedvéért. Persze az Palinak szigorúan meg van tiltva.

— Hja, a Zathureczky barátsága! — kiáltott föl tréfás komolysággal Bajsa. — Zathureczky a könynyelmű fiatalemberek mentora; ő tanítja meg a kis-korúakat az adósságcsinálásra. Ő a legnagyobb korhely,

a legjobb táncos és a legkedvesebb cimbora. Barátnak a legönfeláldozóbb, szeretőnek a leghűségesebb. De hiszen az utóbbiról már csak az öreg asszonyok tudnának beszélni, akik még ma is úgy emlegetik őt: „a gróf”. Nobilis gavallérsága egy grófhhoz tette őt hasonlatossá.

Zsuzsánnát nem nagyon hatották meg Bajsa szavai.

— Helyes, maradjon meg Zathureczky annak, aki, de az én nagybátyámat ne csalogassa Bujiba. Különben is miféle hely az a Buji? Buji! Már a neve is olyan rosszhangzású!

— Buji a Zathureczky faluja. Ebben a faluban csak kétféle ember lakik: Zathureczky és Gaál. Azaz, hogy a Gaálok vannak túlsúlyban, de azért a Zathureczkyek az előkelőbbek, éppen ezen furfangos atyafijuk révén. Itt húzódik meg Zathureczky minden esztendőben egy-két hónapig. Itt eszeli ki vármegyére szóló tréfáit, innen intézi hadműveleteit az anyagi eszközök megszerzésére. Buji neki éppen olyan, mint a császárnak Bécs, a királynak Budavár. Bujiban Zathureczky a király. Mindenki azt teszi, amit ő kíván. Ha mulatni akar, az egész falu mulat. Ha aludni akar, mindenki a fölére húzza a bundáját. A kurtanemeseknek ezen megmaradott régi fészkeben patriarkális élet folyik. Olyan, amilyenről manapság már csupán az ócska-kalendáriumokból olvasunk. Itt még ösmerik azt a különös adót, amit azon célból vetnek ki, hogy a cigánybandának piros nadrágja legyen. Együtt szüretel az egész falu és együtt isszák meg a bort. Nem hagyják egymást elpusztulni, valamennyi egyért, és egy valamennyiért: ez az uralkodó elv. És amiről Buji a legnevezetesebb, itt teremnek azok a szépséges Gaál-kis-

asszonyok, akiknek párja nincsen ebben az országban. Azok a táncos, vidám, fehérarcú, gyujtótekintetű, mulatós kisasszonyok, akik elhitetik az idegennel, hogy tulajdonképpen nem is egy rongyos nyírségi faluban van, hanem a mennyországban és Zathureczky az Űr-isten helytartója. A Gaál-kisasszony olyan, mint a derby-nyertes agár kölyke: lopják, mert másképpen nem lehet hozzájutni. De azért hál' Istennek, bő termés van ott még agárban is, leányban is.

Zsuzsánna révedezve nézett maga elé Bajsa előadása alatt.

— Csodálnám, — mormogta elgondolkozva, — ha a híres Telekdiné nem Bujiba való volna.

— Sőt, igazi Gaál-leány! — kiáltott föl az ügyvéd. — Nyaranta otthon szokott lenni a falujában.

A leány fölemelkedett. Hidegen nézett maga elé.

— Furcsa vármegye ez, — mondotta, — ahol az asszonyok épen úgy származnak egyes helyekről, mint az agarak, vagy a lovak. Azon csodálkozom, hogy nem két milliót szerzett az apám az ilyen léha gondolkozású emberek között. Jó éjszakát, Bajsa.

Amíg Bajsa elhelyezkedett a kocsijában, sokáig nézett föl a kastély kivilágított ablakaira. Amikor a kocsi kigördült az udvarból, egy pillanatra úgy rémlett előtte, mintha az ódivatú, rácsos erkélyen valaki megmozdult volna. Egy árnyék vagy egy szellem. Az éjszaka hideg volt és a teli hold a havas síkság fölött elmerengve bámult alá a magasból. Törökfái felől tompa kutyaugatás hallatszott. Bajsa kezeügyébe vette a pus-káját. Farkas szokott bitangolni itt a réti tájakon. Azután lehúnyta a szemét és ábrándozva gondolt Telekdi-nére, született Gaál Irmára.

— Persze, — mormogta félhangon, — hogyan is értené meg azt egy Andrászik-leány, hogy az aszszonyban épen olyan nemes, telivér fajta van, mint a paripában!

Amikor a falu alatt haladt a kocsi, a fehér országúton hirtelen két sötét, fenyegető árnyék jelent meg. A cserjék beárnyékolták az utat és a homályból négy kerek zsarátnok világított zöldes ragyogással. A lovak horkolva hátráltak, csaknem az árokba fordították a kocsit. A két meggörbült hátú, lompos, didergő farkas tompán vonítva állott az út közepén.

— Lőjjön, tekintetes úr! — kiáltott a kocsis és a megriadt lovak gyeplőjébe kapaszkodott a két karjával.

Bajsa ledobta a válláról a bundát és fölemelte a Zsuzsánna Winchester puskáját. A tiszta téli levegőben éleset dörrent a lövés.

Rekedt üvöltéssel nyúlt el a havon az egyik útonálló. Vergődött egy percig. A társa eszeveszetten menekült el a cserjésbe.

— Szép lövés volt, — mormogta elégedetten Bajsa.

Azután megparancsolta a kocsisnak, hogy a faluba hajtson. A faluba érve, felzörgette a bírót, aki nyomban intézkedett, hogy vasvillás emberek menjenek a farkasért.

— Reggel pedig vigyétek a kastélyba a kisaszszonyt. Bajsa ügyvéd küldi és köszöni a kölcsönadott fegyvert.

V.

A kállói megyebálok minden időben két dologról voltak nevezetesek: ezen a bálon találkozott három vármegye legszebb menyecskéje, lánya; boldogult Ali, nagyváradi basa háromszáz esztendővel eltévesztette az

időt, most kellett volna megrohanni Kállót. A másik nevezetesség az volt, hogy sohase lehetett megtudni, hogy tulajdonképen mikor is van vége a bálnak. Gyakran előfordult, hogy látszólagosan elcsendesült a vár, ahol a bálokat tartani szokták; a lámpásokat eloltogatták és a kíváncsiak hazamentek. Akkor hirtelen újra megzendül a híres Kacsári hegedűje és mintha a földből nőttek volna ki, ismét együtt volt a bálozó társaság. Néha két napig is elrejtőztek valamerre a báli előkelőségek a cigánnyal és két nap mulva betoppantak a várba. Tovább állt a bál. A zempléni asszonyok, lányok, valahol Tokajnál jártak már, amikor a pósták, sürgönyök utólérték őket: hohó, korán mentetek el, a multság még javában tart. Természetesen nyomban visszafordultak. A hintókat, szánokat, amelyek a megyei falvakból szállították be a publikumot, ki sem fogták: fordultak vissza Kálló felé. Egyik-másik hiú asszony fűzőben és a frizura miatt csak karosszékekben mert aludni addig, amíg végérvényesen vége nem lett a bálnak. A megyei hivatalokban csak épen látszólagosan munkálkodnak a tisztviselők: hátha minden percben be kell szüntetni a munkát, mert a megyebál még áll. A régi időknek kellemetes hagyománya volt ez a hivatalos bál, amelynek időtartamára felfüggesztették a társadalmi konvenciókat, sőt még a törvényeket is. Egy nagy bálterem volt az egész vármegye. A megye legtávolabb eső falucskájában is összeverték a bokájukat az emberek: ma van a megyebál Kállón. Körülbelül egy királyi koronázás szenzációjával vetélkedett a kállói bál. Azaz, hogy tán még egy koronázás se lett volna olyan nevezetes esemény, mintha egy esztendőben elmarad a megyebál.

Minden épkézláb úriember Kállóba sietett ilyenkor. A régi városka göröngyös utcáin különös fogatokat és még különösebb embereket lehetett látni. A halottnak híresztelt Visky György is ilyenkor bújt elő. (Halott volt már régen, szegény, mindenféle kellemetlen csintévései miatt, amely csínyek között nem utolsó volt néhány váltóhamisítás. Gögös familiája elhíresztelte, hogy Visky György agyonlőtte magát, de a bálokra hűségesen bejárt Kállóba. Zathureczky így nyugtatta meg a csodálkozókat: „Az ördögnek is van érzéke, elereszti láncáról Visky, mert tudja, hogy az öregasszonyokat nélküle senkisémm táncoltatná“.) De előjöttek mások is, akiket normális időkben ritkán vagy egyáltalában nem lehetett látni. Az öreg Goreczky (Süvöltőről) felfüggesztette az embergyűlöletet és Kállóba kocsizott tyúkültetőjén. A híres Mohorai Pál, aki garázda természete miatt csak otthon, belakatolt szobában mert a borral barátkozni, bátran szembeszállott a veszedelmekkel. Tavaszamúlt kisasszonyok, már csupán a legendákban élő öregasszonyok föltámadtak és nekifiatalodva járták a kállai kettőst. Régi gavallérok, akik egykor nyomtalanul eltűntek, hirtelen megelevenedtek. Tönkrement földesurak, akikről a közhiedelem az volt, hogy már csizmájuk se igen van, pompás négyesfogatokon és teli tárcával robogtak elő falujokból. A takarékpénztárnál hihetetlen forgalom keletkezett és a postás-kisasszonyok nem győzték kibontogatni a külföldről érkezett csomagokat. Mások ropogós százásokra váltották be az aprópénzüket (kellett a cigánynak), Zathureczky színházi bankőről gondoskodott, amelyet pazarul osztogatott. A Griffben megújították a kártyakészletet és a vár előtt elsöpörték a havat. Ha

napokig tartott a tánc, ott voltak a Gaál-kisasszonyok ; azok Zsigmond király óta nem fáradtak még el a táncban. A Gaálok címerében ugyanis egy sarkantyú is van a kard és sólyommadár mellett. Ezt a sarkantyút az asszonyok kapták azért, mert olyan igen jól táncoltak. Ha dalolni kellett, az is kitellett a Gaál-kisasszonyokból. De még kártyázni is kitűnően tudtak. Özvegy Gaál Mihályné gyakran adott huszonegyes bankot a megyei uraknak. A kis Szentgönczöli Pista, aki szerelmes volt a menyecskébe, még két disznót is eldobott, csak hogy rámosolyogjon Gaálné azzal az észvesztő, lelketrázó, bolondító mosolygásával. (Habár kártyázni mégis csak Zathureczky tudott legjobban, de ő csak akkor játszott hazardjátékot, ha valakit meg akart tréfálni Ilyenkor bűvészi ügyességgel keverte meg a kártyát és rendesen elnyerte annak a pénzét, akinek a rovására a tréfa ment. A játék végén főúri nyugalommal vallotta be, hogy bizony ő hamisan játszott és visszatolta a pénzt a vesztes elébe.)

Azon a nevezetes megyebálon, amikor a kállói szólasmondás szerint még a halottak is táncoltak a temetőben, megtörtént az országraszóló skandalum, hogy a bálnak már hajnalban vége lett: szőrén-szálán eltűnt Kacsári a bandájával. A menyecskék csak akkor engedtek volna az unszoló felhívásoknak, a leányok vére táncütemre lüktetett és a hiú Telekdiné még csak egy órája, hogy fölkel, hogy annál frissebben, üdébben jelenhessen meg a báli teremben. A mellékszobákban éppen letelepedtek a kártyázók és a kis Szentgönczöli Pista a második négyest akarta rendezni.

— Hová lett Kacsári?

Ez a kiáltás hangzott végig a vár ódon folyosóin. Hová lett a híres cigány, akinek már az ősapja ott mu-

szikált a kállói megyebálokon? A rendező-fiatalság kétségbeesetten futkosott a folyosókon, amelynek falairól régi főispánok, alispánok aranykeretes arcképei morgován nézegettek alá. A tarsolyos, kardos megyei huszárok fölkutatták még a hivatali szobákat is. (A kacér és vénecske Liptovayné épen a sötét irattárban igazította a fölbomlott cipőszalagját egy fiatal szolgabíróval.) Izgatott kavarodás támadt a mulatók között. Barthos Pál zempléni földesúr teli hangon jelentette ki:

— Jövőre majd magunkkal hozzuk Ujhelyből a mi Darázsunkat. Akkor lesz cigány.

Csak a két legszebb Gaál-kisasszony nem jött zavarba. Hamarosan előkerítették Vattay Gyulát, a szerelmes megyei mérnököt, aki épen olyan szépen tudott fütyülni, mint Munkácsy Mihály és a benyilóban fütyyszó mellett folytatták a táncot az udvarlóiikkal.

Sári Pál, a megyei ügyész fölhevült, kivörösödött arccal kiáltozta a folyosón:

— Karóba huzatom a gazembereket!

Amikor hírül hozták, hogy némelyek látni vélték, amikor Zathureczky a hátulsó kapun megszöktette az egész cigánybandát. A haragos arcokról elsímultak a ráncok, a kártyaszobákban nyugodtabban gusztálták tovább a svájci szabadsághősöket, még az asszonyok is elcsöndesedtek:

— Hja, Zathureczky! Ugyan micsoda tréfát eszelt ki már megint a hóbortos?

Csak a szép Telekdiné szólt oda kedvetlenül a legyezője mögül a mellette ülő Bajsa Gábornak:

— Tulajdonképen igen neveletlen fráter ez a mi kedves Zathureczkynk.

Csakhamar híre ment annak is, hogy Zathureczky megüzente, hogy nyomban visszajön a cigánybandával,

csak a törökfái kastélyba ment egy pillanatra. A még mindig ágyát őrző Boronkay Gáspárnak akarja elhuzatni a kedves nótáját.

Ezt a híradást aztán vegyes érzelmekkel fogadták. Sokan nyomban tudni vélték, hogy a szerenád nem is annyira a betegeskedő őrnagynak, mint inkább az Andráscsik örökösnőnek szól.

— A milliós kisasszony duzzog, mert nem hívták meg a bála — vélekedett Telekdiné. — Fölbujtotta Zathureczkyt, hogy bosszút állhasson.

Bajsa nyugodtan felelt:

— Nem hiszem, hogy Andráscsik Zsuzsánnának része volna a dologban. Másféle leány az, mint sokan gondolják.

Telekdiné fölhúzta gömbölyű vállát. Jaj, de gyönyörű váll volt az. Öreg alispánunk Kállay Emánuel gyakran emlegette, hogyha egyszer összegyűl a költség Mária Terézia arcképére, aki nagy jóakarója volt a szabolcsi uraknak, a piktornak modellt Telekdinéről kell venni. Aztán milyen pajkos gúnnyal tudott végignézni Bajsán! A Gaál-kisasszonyok, akik mint a csirkék, valamennyien ott húzódtak meg szép rokonuk körül, furcsán fintorgatták az orrukat, hogy Telekdinét utánozzák a Bajsa megvetésében.

— Másféle leány a Zsuzsika? — kérdezte csípősen a szép asszony. — Talán bizony az uzsorás Andráscsik miatt másféle, mint az idevaló nemes kisasszonyok?

A vörös Szekrett báró, aki harminc esztendő óta hűséges udvarlója volt valamennyi Gaál-kisasszonynak, (épen ezért nem tudott volt közülközni választani, mert olyan szépek voltak), jóakaratólag veregette meg a Bajsa vállát.

— Én mondom, komám, hogy ha már szép leányról van egyáltalán szó, akkor csak Gaál-leányról beszélhet a krónika.

A Gaál-kisasszonyok nevetve bólintgattak, Telekdiné hálás pillantást vetett a báróra. Bajsa megzavarodva, bocsánatkérőleg nézett a szép asszonyra.

— Hiszen nem is azt mondtam, hogy szép az Andrászik-leány! Dehogy is szép. Csak a természete olyan, hogy távol áll tőle mindenféle léhaság.

Ennek a beszélgetésnek a következése volt az, hogy Telekdiné a legyezőjével odaintette magához a ragyás Pilisi Gábort, aki éppen a kártyaszoba felől jött.

— Gáborkám, te kötnivaló, felém se nézel egész este? — kérdezte évődve a szép asszony, mert atyafiságot tartott a fiatalemberrel.

Helyet szorított neki maga mellett:

— Ülj ide Gáborkám, aztán mond el, kik kártyáznak odabenn?

Pilisi megérintette a Bajsa vállát.

— Ha kedved tartja, átveheted odabenn a helyemet. Jó hely, szerencsés hely. Én már eleget nyertem — szólt és letelepedett Telekdiné mellé.

A szép asszony úgy ráhajolt meztelen vállával, mintha a nyakába akarna borulni a ragyás Pilisinek. Pedig Bajsa jól hallotta, hogy csak azt kérdezte tőle:

— Régen láttam az öreganyádat, mit csinál?

Szédülve fordult meg és önkéntelenül a kártyaszoba felé irányította a lépéseit. Sötétben dörögte magában:

— Gáborkám, Gáborkám! Ezt mondotta a ragyásnak . . .

Az ökle összeszorult és a szíve a torkában dobo-

gott. Neki még sohasem mondotta Telekkiné azt, hogy Gáborkám.

A ferbli-parti úgynevezett megyebáli dimenziókat öltött. Az ezüstpénzt már régen fölemésztette a pinka, csupa nagy bankó forgott az asztalon. Bajsa letelepedett az asztalhoz támasztott székre és megkopogtatta ujjával a zöld posztót:

— Blattot kérek.

Egy régen váró gibic megszólalt a háta mögött:

— A Pilisi szerencsés helye.

— No nekem nem lesz olyan szerencsém — dörögte rosszkedvűen.

Bajsa csak ekkor nézett körül. Három vármegye leghazárdabb kártyatársaságába ült le. Ott volt a híres Kupsay Ferenc, kövér termete miatt alig férve az asztalhoz, aki látszólag mindig szundikált játék közben, de ha jó kártyája volt, vagyonokat vetett ki a bugyellárisából:

— A kártya becsületéért! — dünnyögte.

Szemben véle az ő nevezetes ellenfele, Raskóczy György ült, aki csak akkor játszott, ha Kupsay is benne volt a pártiban. Húsz esztendeje gyilkolta egymást a két férfiú zöld asztalnál, vagy fehér asztalnál. Valami asszony-dolog miatt nem tudtak egymásnak megbocsátani. Ott ült Kunfalvy, akiről a legenda szerint Jankó János a Mokány Berci alakját mintázta. Bajsától balra Rostavári Máté itta a rengeteg konyakot; akár nyert, akár veszített, három pohárral eresztett le mindig a torkán. És folyton józanabb lett. Együtt volt az egész nevezetes „beduin“-kompánia. Azért hívták őket beduinoknak, mert a harmadik nap reggelén, amikor még mindig együtt ültek, mindegyiknek fehér, jegeskendő

volt izzó homlokára kötve. Egy pillanatig megfordult a Bajsa fejében, hogy föláll, mielőtt résztvenne a játékban. Az öreg Pay báró osztotta le épen a kártyát és a félszemével gúnyosan rákacsintott:

— Van-e elég „gerslid“, öcsém prókátor? Mert pénz kell ide, nem diploma.

Bajsa máskor nevetett volna az évődő hangon, mostani ideges állapotában fölizgult. Húsz darab ezres volt a tárcájában néhány száz forint kivételével. Azelőtt való napon kapta az Andrászik-örökségből. Magánál tartotta, mert az volt a szándéka, hogy másnap kimegy Törökfáira és átadja Zsuzsánnának. A vadonatúj bankjegyet legyezőformában terítette maga elé.

— Talán elég lesz vizire! mondotta könnyedén és hirtelen valami cinikus jókedv szállotta meg.

Úgy érezte, mintha abban a pillanatban kicseréltek volna. Ritkán szokott kártyázni. A villogó papirosra frissen nyomott színes figurák mintha vidáman köszöntgettek volna felé.

— Hogy van, Bajsa úr? — kérdezgették, amint sorban a kezébe kerültek. — Régen láttuk, Bajsa úr. Szép öntől, hogy a mi tiszteletünkre ilyen nagy bankókat hozott magával.

Mintha valami kellemes varázslat alatt állott volna! Gyönyörködött a kártyákban, a játékokban, eszébe se jutott, hogy veszíteni is lehet. Mint a kötél táncos a kifeszített dróton nem látja az alatta tátongó mélységet, mert nem mer alátekinteni, Bajsa se gondolt arra, hogy tulajdonképpen becsületbevágó dolgot követ el. A nagy bankók elvándoroltak előle, majd visszakerültek. Szinte haragudott magában, hogy mindig gyűröttebben, vánnyadtabban térnek vissza hozzá az ezresek,

mint ahogyan elmentek. Mintha mindig igen hosszú útról jöttek volna meg.

Egyszer a ragyás Pilisi jött be a szobába és a fülébe súgta:

— Irma azt üzeni, hogy ne feledkezz meg a virág-bokrétáról, amit ígértél, ha nyerni találsz.

Virágbokréta? Irma? Valami rózsaszínű ködben tűnt fel előtte Telekdiné gyönyörű alakja. Ahá, a szép asszony óvatosságból előre intézkedik, hogy a nyereség esetén hajlandó véle kibékülni. Nem mintha a virág-bokrétára pályázna, de a szerencsés nyerőkkel nem akar ellenséges lábon állani ő sem, mint általában senkisé. Meg aztán a kártyák, azok a színes ruházatú figurák egyebet is sugdostak a fülébe. Apró ajándékok erősítik a barátságot, de a nagy ajándékok még jobban megerősítik! — Ki tudja, ki tudná előre, hogy a szép asszonyt nem indítaná-e meg egy rendkívüli csinos, értékes ékszer, amit ügyesen lehet elrejteni a virágbokrétába? Az asszonyok, akármennyire kiismerhetetlenek, ebben az egy dologban már régen leleplezték magukat: szeretik az ékszereket.

— Milyen ostoba is voltam eddig! — gondolta magában Bajsa, mialatt keze mámorosan turkált az előtte heverő bankócsomóban. — Eszembe juthatott volna a Jágó mondása: „Tégy pénzt erszényedbe!”

Ez a gondolat nem hagyta megnyugodni. Szórakozottan játszott és voltak pillanatok, amikor a piros ászt Telekdinének nézte. Menni akart nyomban és megbizonyosodni arról, hogy csakugyan olyan bevéhetetlen vár-e Telekdiné? Az ördög is úgy próbálta ki a mesebeli asszonyt, hogy aranyláncot akasztott a nyakába. . . Igen ám, de ez ami előtte van, nem az övé. Máris hibá-

zott belőle egy-két ezres. Tehát nyernie kell minden áron, mert csak a nyereséget áldozhatja föl a szép asszony bármely szeszélyének. Bár sokat, nagyon sokat nyerne és az asszony valami bolondot, nagyon bolondot kérne tőle! Összeszedte minden lélekjelenlétét, hogy a játékra figyelhessen és kiaknázza a kínálkozó szerencsét. De a szerencse makacsul vonakodott arcával feléje fordulni, igaz, hogy a hátát se mutatta még eddig. Ingadozott, tétovázott a játékosok között. Mintha azon gondolkodott volna, hogy melyikhez is szegődjön?

Odakívül a bálteremben nagy zajgás keletkezett. Csakhamar megszólalt a Kacsári híres bandája. Tehát Zathureczky már visszatért a törökfái szerenádról.

— Bár inkább Kacsári fagyott volna be a hóba, mint nekem valamennyi ferblim! — kiáltott fel Rostaváry és a huszár háta mögött már töltötte a konyakos poharakat.

Néhány perc múlva Zathureczky is a szobába lépett. Egy pillanatig megállott az ajtóban és únt arccal nézte végig azoknak a gavalléroknak a névjegyeit, akik a cigány elszöktetése miatt provokálták. Aztán a melénye zsebébe gyűrte a kartonokat. Megérintette a Bajsa vállát:

— Valami mondani valóm van, Gábor.

Bajsa türelmetlenül fordult meg:

— Tudom, hogy miről van szó. Szívesen leszek a szekundánsod, csak a társam nevét mond meg.

Zathureczky összeráncolta a homlokát. Szokatlanul erélyes hangon ismételte:

— Valami mondanivalóm van!

Bajsa kedvetlenül állott fel. Vajjon micsoda ostobaságot talált ki már megint Zathureczky?

Zathureczky az erkélyajtóhoz vezette, felnyitotta az ajtót. Jéghideg téli levegő áradt a füstös, forrólevegőjű szobába. Kupsay izgatottan kiáltott föl az asztalnál:

— Meggyilkol ez az ember! Hiszen tél van Zathureczky!

— Honnan tudod, te vén kozák? Talán a makkdisznó van a kezében? — felelt Zathureczky mogorván; már úgy is benne volt nyakig a lovagias ügyekben . . .

Harsogó kacagás támadt erre, mert Kupsay éppen a makkdisznóra blindelt, amelynek az ormára az van írva: Tél.

Odakünn az erkélyen egy pillanatig hallgatva szívtá szivarját, mintha csak azt várta volna, hogy a Bajsa gőzölgő feje kitisztuljon. Aztán csendes, megdöntött hangon beszélni kezdett:

— Ne kártyázz te ezekkel a spillerekkel, mert elszedik az utolsó garasodat is.

— Mi közöd hozzá? — vágott közbe Bajsa. — A magamét veszítem.

— Bölcsen mondtad, — felelt szárazon Zathureczky, — az ember mindig csak azt veszítheti el, ami az övé. Az egyik ember a pénzét, a másik az egészségét, a harmadik a becsületét. Aki nyerni akar, annak reszkírozni kell. Csakhogy neked nem kell reszkírozni. Te ha már be sem teszed a vizit, — hogy alkalmoszerű hasonlattal éljek, — akkor is kihúzd a kasszád. Csak okosnak és becsületesnek kell lenned. Ez a két tulajdonságod pedig megvan.

Bajsa a homlokára szorította a tenyerét. Idekinn a világosodó éjszakában, egyszerre elrepültek előle a mámor-képek. A vörös ász és vele Telekdiné odabenn

maradt a játékasztalon. Valami szűró fájdalmat érzett a fejében, mintha egy vésővel egyetlen szót akarna a homlokára vésni egy láthatatlan kéz. Ezt a szót: becsületen. Kavargott körülötte a világ. Mintha lekíváncozna az erkély felől a vármegye kőbevéssett, hatalmas címere. Mindjárt lefordul a kölap s ekkor Zathureczky fölemeli a kezét és a kölap nem szakad reá.

— Nem értelek, — mormogta. — Beszélj világosabban, Zathureczky. Helyes: okos vagyok és becsületes... Miért mondod ezt? Hátha egyik se vagyok a kettő közül?

Zathureczky Bajsa vállára tette a kezét, szürke, bohókás szemével komolyan nézett a Gábor arcába:

— Fiú, — szedd össze magad! Ilyent még nem hallottál, amit most hallasz. De még csak nem is álmodtál! Tied lehet Andráscsik Zsuzsánna.

Bajsa kábultan nézett maga elé. Zathureczky kedélyesen rázogatta a vállánál fogva.

— Menj, szedd össze a pénzed és gyerünk innen. A Griffben nyugodtabban beszélgethetünk.

Bajsa hagyott magával tenni mindent, mint egy alvajáró. Összeszedte a pénzét és kétszer is megolvasta. Megvolt az egész húszezer forint: nem hibázott semmi a rábízott pénzből.

Pay báró azzal a huncut félszemével figyelemmel kísérte az ezresek eltűnését a Bajsa tárcájába, és így szólott csufondáros hangján:

— Nem történt velük semmi baj, Gáborkám, csak egy kicsit körülnéztek a világban. Bekopogtattak Kupsay uramhoz s megkérdezték, hogy termett-e elég mák az idén. Miután elég mák termett, hazamentek.

Megfenyegette Zathureczkyt a mutatóujjával:

— Te pedig fölhagyhatnál már azzal az örökös mentorkodással.

— Nem addig, amíg beduinok vannak, — felelte Zathureczky.

Bajsa a Zathureczky karjába kapaszkodva ballagott le a vármegyeház kivilágított oszlopcsarnokába. A huszárok sarkantyúja vígan pengett a köveken, az udvarban néhány petroleum-lámpa világításánál a megye cselédsége táncoltatta a kállói szobalányokat. Bajsa úgy érezte, mintha valamely mély vízből került volna a levegőre. Amíg a víz alatt volt, új ismeretlen világ támadt a felszínen, amellyel apróra újból meg kell ismerkedni. Zathureczky nevetve nézett az arcába.

— Nem csodálom, hogy aprózod a lépést, pajtás. Magam is elveszíteném a hidegvéremet, ha egy milliós leány akarna a feleségem lenni.

Bajsa jobbnak vélte nem szólani addig, amíg valamelyest összeszedi gondolatait. Mi is történt vele tulajdonképen? Mintha egy rossz álomból ébredt volna föl. Álmában játszott a becsületére bízott pénzzel, hogy a nyereségen ékszereket vegyen Telekdinének. Most már világosan látta, hogy a szép asszony miatt ült le kártyázni. Vajjon mit gondol most magában Telekdiné, hogy búcsu nélkül hagyta ott a bálban? Talán kineveti, talán máris sajnálja, hogy olyan kegyetlenül bánt vele? Ha visszamenne és fölkeresné a szép asszonyt! Az asszonyok szeszélyesek, kiszámíthatatlanok. Talán épen most jött el az alkalom Telekdiné meghódítására. Hogy készült erre a bálra! Minden darab ruháját bemutatta előbb Bajsának. Tetszik-e neki, nincs-e valami javítani valója, tanácsa? „Nem szeretném, ha más tetszene meg magának a bálban, Bajsa, — mondotta mosolyogva. —

Sok mindenféle asszony, leány összekeveredik ilyenkor, akiknek az a céljuk, hogy férjet szerezzenek maguknak . . .“

Már a Griffben ültek a kassza mellett, amely asztal a Zathureczky helye volt húsz esztendeje; előtte párolgó csája, szivar a szájában és eleinte csak tompán hallotta a Zathureczky hangját.

— Ördögös fickó vagy, Gábor. Ha nem ismernék gyermekkora óta, azt kellene gondolnom, hogy valami rejtélyes kulcsod van az asszonyi szívekhez. De hát tudom, hogy jámbor fiú vagy, a szerencse csak véletlenül botlott beléd. De mondd el mégis, hogy volt, mint volt?

Bajsa szivarja füstjén át nézte Zathureczkyt. Láta, hogy mozog a szája, hallotta a szavakat is, de az értelmüket nem foghatta föl. Mintha a Budha segédisteneiről kérdezősködött volna Zathureczky. Annak a rossz álomnak a nyomása sehogysem akart elmúlni az agyáról. Hess, te rossz álom! A szájához emelte a forró csáját. A meleg folyadék átjárta hideglelős testét. Az asztalra könyökölt:

— Miről is van szó, kedves barátom?

— Arról, amice, — felelte Zathureczky, — hogy nagy dolognak jöttem a nyomára. Nagy dolog? Ahogy vesszük. Csak neked nagy dolog . . . Nos, hát kivitem Kacsárit az éjjel Törökfáira. Pompás út vezet oda ilyenkor. Az ember Oroszországba, a nagy szibériai síkságokra képzelheti magát. Még farkasüvöltést is hallottunk a nádasból. Remegtek is a cigányok, mint a nyárfa-levél. Tudod, ezzel az úttal tartoztam Zsuzsikának. A minap nagyon megharagudott rám, hogy a nagybátyját megtáncoltattam Bujiban. De hát ki hitte volna, hogy az öregnek már olyan gyöngye a hátgerince! Meg-

árt neki már egy kis tánc is! Tartalmasabb embernek véltem. Meg azután szörnyen haragudtam magamban erre a sok üresfejű, ostoba megyei ficsúrra. Ők nem hívják meg Andráscsik Zsuzsánnát a bálra. Próbáltam kapacitálni egyiket-másikat. A főrendező Fehér Barna gögösen fölvetette a fejét: közénk ugyan nem telepedik az uzsorás leánya! Mintha bizony Zsuzsánnának az volna az ambíciója, hogy a kállói megyebálon táncoljon. Bizonyos, hogy el se jött volna a bálra. De hát a meghívó elmaradása mégis csak sértés. Asszonyok ilyesmiben nem ismerik a tréfát. Aki még beadta volna a derekát a rendezők közül, azt Telekdiné vette munkába. Hej, sok körmönfont ravaszság rejtőzik ama szép álarc alatt. Tudja a macska, miért gyűlöli Telekdiné Zsuzsikát. Bizonyosan megsúgja neki az asszonyi érzéke, hogy ez a leány százszorta különb nála, de különb valamennyinél. — Főképpen azért szöktettem el Kacsáriékat a bál kellős közepéből. Hadd jusson valami elégtételhez a megbántott leány.

(Zárjel között megjegyzem, hogy ez neked lett volna a kötelességed, öcskös. De hát én már megszoktam, hogy mindent én csinálok barátaim helyett.)

— Elég az hozzá, hogy Kacsári rágyújtott ott a kastély ablakai alatt azzal a boszorkányos hegedűjével a „Velencei karneválra“. (Ismered ugy-e?) A nagybögő az ablakrázó hangjaival bele-belemordult a hegedű lágy hangjába. Közbe sikoltott a sípos. Már sok szép szerenádott adtam életemben, de még egyik sem sikerült így. Tudod ott az ódon, vén kastély, körülötte a néma nagy fák és a halotti fehérségű tájon a téli éjszaka ábrándos csöndje. Csakhamar világosság támadt a kastély befüggönyözött ablakai mögött. Néhány perc múlva ki-

botorkált Boronkay őrnagy. A cselédek fölébredtek és hamarosan megterítették a nagy ebédlőben. A konyhában tüzet raktak és Zsuzsika egy prêmes, bársony-pongyolában maga intézte a reggelizés dolgát. Nevetve szólott hozzám :

— Furcsa szokások uralkodnak ebben a vármegyében. De ha már itt vagyok, alávetem magamat a szokásoknak. Meg aztán jobban szeretem, ha itthon mulatnak, Zathureczky, mintha mindenféle veszedelmes helyekre cipeli el a bácsit.

Jaj, de szép volt a szentem! Le tudtam volna térdepelni előtte, amint ott sürgött-forgott a nagy ebédlőben. A gyönyörű haja borzas kicsit, a szeme álmos kicsit. Te oktondi, sohasem fogsz arra rájönni, hogy micsoda varázs van az álmos, szórakozott női tekintetben. Egész idő alatt, amíg a cigányok muzsikáltak, mindig kérdezni akart tőlem valamit. De csak akkor szánta rá magát, amikor elmenőben voltunk.

— Bajsa Gábor talán beteg? — kérdezte.

— Nem az, — feleltem.

Erre azután nem is kérdezett többet. Csak valami méla szomorúság telepedett arra a tündöklő fehér arcára. Hiába titkolta, hiába rejtegette, az én éles szemem észrevette. Azért igyekeztem megnyugtatni :

— Bajsa komoly ember. Nem vesz részt a mi féktelen dárídónkban. Bizonyosan alszik odahaza.

— Dehogy is alszik, — nevetett Zsuzsika, — bizonyosan ott tapossa a padlót a Telekdiné szoknyája körül. Ismerem én Bajsát.

Boronkay őrnagy ezalatt nagyon belemelegedett a mulatságba, így tehát jónak láttam takarodót fűjni.

Mikor elbúcsúztam, mégegyszer terád fordítottam

a szót. Bizonyságot akartam, világosan akartam látni a helyzetet:

— Az már igaz, hogy Bajsa kijöhetett volna; máskor is aludhat eleget.

Zsuzsika összeráncolta a homlokát:

— Akár az ügyvédi költségszámlájába is bevehette volna a látogatás honoráriumát.

Bement a mellékszobába és egy piros rózsával tért vissza. A kabátomra tűzte:

— Ez a maga jutalma, Zathureczky.

Én pedig azt gondoltam magamban: mordizom-adta, ez a leány szerelmes! szerelmes fülig. Sok mindenféle alakban láttam már a szerelmet nyilvánulni, engem nem lehet megcsalni. Most már csak rajtad van a sor, amice. Addig üsd a vasat, amíg meleg.

— Befejezted? — kérdezte Bajsa. — Az egészről egy szót sem hiszek. Tégy mást bolonddá, barátom.

Zathureczky a kabátjába nyúlt és elővette a piros rózsát.

— Ez csak elég bizonyíték.

Bajsa vidoran, mosolyogva nézett a rózsára:

— Nagy mester vagy Zathureczky, de én is ravasz róka vagyok. Ismerlek öreg, teljesen ismerlek. A te furfangosságodnak épen az az alapja, hogy mindig az igazat mondd el. Miért is nem veszed elő az ügyvédi diplomádat?

— Azt már régen megrágták az egerek. De hát amice, most véletlenül úgy adtam elő a dolgokat, amint azok megtörténtek, — felelt kedvetlenül Zathureczky. — Amilyen jámbor gyerek vagy, bizony elengeded a madarat, amely maga kívánczik a kalitkába. Pedig

szép, aranytollú madár. Régi mondás: mindenki a maga szerencséjének kovácsa. Jó éjszakát, Bajsa Gábor.

— No, ne menj még, Zathureczky, — szólott engesztelőleg Bajsa.

— Mennem kell, pajtás; a törökfái szerenád miatt néhány fiatal barátom óhajt velem golyót váltani. Ilyesmire mindig kapható vagyok.

Meggyújtotta a kialudt szívarját és rákacsintott a kasszatünderre:

— Ugy-e, Mariska, jó lett volna vagy tiz esztendővel később születni? Akkor ismernétek ti meg igazán Zathureczkyt.

VI.

Egy jó negyed mérföldnyire a törökfái kastélytól fehérderekű, ezüstlevelű nyírfák között a törökfáihoz hasonló ódon, régi kastély állott, amely mindenben hasonlított az előbbihez. A legenda szerint — ugyan melyik régi kastélynak nincs legendája? — valamikor mind a két kastély egy tulajdonosé volt, bizonyos Benedikty Györgyé, aki régen csalán- vagy cseresznyevirág lett azóta. De mégis inkább árokparti csalán, ha van némi igazságosság a túlvilági életben, mert Benedikty György sok rossz fát tett a tűzre. Ezt a két kastélyt is azért építtette olyan egyformának, olyan törökös modorban elzárt ablakokkal, folyosókkal, mert drága portékákat tartott a kastélyokban. Az egyikben, a törökfáiban a felesége lakott, született Kállay Anna, a másikban a sulyomiban a szeretője, Sári Sára. Sok pörpatvar volt a két kastély között. A harcias Kállay Anna — kétszáz esztendeje ennek a históriának — egyszer valóságos haddal rohanta meg a sulyomi kastélyt. Sári Sára se

volt valami ijedős menyecske. Bezáratta a kastély kapuit és fegyerbe állította a cselédeit. Folyt a háború olyan elszántsággal, ahogyan csak két asszony tud háborúzni. Talán még ma is tartana a csetepaté, ha a jószívű Mária Terézia bele nem avatkozik a dologba. Ráüzent Benedikty uramra, hogy keressen másfelé a szeretőjének szállást, ne a hites felesége szomszédságában.

A Benediktyeknek azóta magvaszakadt, talán a Sári Sárak se olyan szemtelenek többé és a feleségek harcias kedve is lelohadt, de a sulyomi kastély körül még mindig ott húzódik a mély sáncárok, amely a kastélyt az esetleges megrohanásoktól védte. A birtokok gazdát cserélgettek, a két kastély között elterülő rétet sem hívják már „menyecskék rétének“. (Állítólag itt vívott meg karddal Kállayné Sárival; ezer szerencse, hogy a páncéling miatt egyiknek se történt baja.) De hát a rét nem tudja, hogy változott a világ és még mindig olyan tarka virágokat kever a sarjújába, mintha szép asszonyoknak akarna kedveskedni véle. A patak, amely csörögve szeli át a rétet, most is olyan kristálytisztaságú, ami ritkaság ezen a tájon, ahol fekete, álmos vízű morotvák húzódnak csak el a földeken. Hátha valami szép asszonynak visz arra az útja és megigazítja a kontyát a patak tükreben?

A sulyomi kastély is sokáig lakatlan volt, de ebben az esztendőben, kora tavasszal visszaköltözött bele a tulajdonosa, Pay báróné. A báróné esztendők óta különválva élt az urától, miután az mindenét elkártyázta. A hozományából a sulyomi kastélyt mentette meg, a hozzája tartozó belsőségekkel. Miután már nem volt fiatal asszony — sőt inkább tüntetett azzal, hogy már az öregasszonyok közé számítsák — azzal töltötte az időt, hogy

sorban látogatta az ország különböző vidékein lakó rokonait. Fiatal asszony, ha unatkozik, nyomban a szerelemre gondol; az idős asszony unalmában házasságok létrehozásán fáradozik. Pay bárónén annyira elhatalmasodott ez a vénasszonyos szenvedély, hogy híre volt az egész országban. Mindenkit férjhez adott, mindenkit megházasított, aki keze ügyébe került. Nem sajnált sem időt, sem fáradságot, ha valami érdekes „eset” került elébe. Néha egy féltucat férjhezadandó leánya is volt raktáron, máskor ugyanannyi férfinak keresett feleséget. Vak buzgalmában olykor még attól sem riadt vissza, hogy már meglevő házasságokat szétbontson.

— Bízátok csak rám — mondogatta — jobban tudom én, hogyan találhatja meg az ember a boldogságát.

Specialitása közé tartozott az aggregények megházasítása. Mintha csak valami titkos bosszúérzet vezette volna cselekedeteiben kihágó férje miatt az egész férfienem ellen. Gyűlölte az aggregényeket. Legbensőbb meggyőződése szerint azt a férfit, aki negyvenéves koráig nem házasodik, ki kellene üldözni az országból.

— Mert ezek olyanok, mint az utonállók — mondogatta — született ellenségei minden társadalmi rendnek. Mire költi pénzét, mire pazarolja idejét és egészségét a nőtlenül maradott férfiú? Azokra a nőkre, akik ugyancsak nem helyezkedtek bele a társadalmi rendbe, A kormánynak is mindig csak a vámokra, adókra van gondja, nem törődik a társadalom megtisztításával.

Ha nem lett volna olyan öreg, tavaszmúlt a báróné, bizonyosan sikerül neki valami országos egyesületet szervezni az aggregények ellen.

Amikor kora tavasszal feltűnt Kállóban a hintaja és szivarozgatva üldögélt a cukrász előtt, Zathureczkyt,

akinek épen arra volt útja, majd a guta ütötte meg ijedtében :

— Végem van! Itt van a nagynéni! — kiáltott föl és menekült volna esze nélkül, de a báróné már észre vette.

— Gyere csak, gyere, Zatokám! Minek futnál előlem? Hisz te vagy az én legkedvesebb unokaöcsém, mindig a javadat akartam. Mond: nagyon sok adósságod van? Segíthetek rajtad?

Zathureczky szemtelenül hazudott:

— Tudod nénikém, hogy rendezett viszonyok között élek. Nincs nekem semmi bajom a világon. De hát mi bajom is volna?

A báróné kedvetlen mozdulattal hajította el a szivarját.

— Rossz fiú vagy, Zatokám! Sehogy se tetszel nekem. Miért is van olyan nagyon jó dolgod? Momentán tudnék a számodra egy húszezer forintos asszonykát.

Zathureczky jól színlelt szomorúsággal sóhajtott:

— Nem mondtam az előbb igazat, néni. Az a bajom van, hogy vénülök, ördöngösen vénülök. Itt van például a te asszonykád. Amikor legutoljára találkoztunk, még leány volt és harmincezer forintja volt . . .

— Te bolond. Hát azt hiszed, hogy van olyan hatalom a világon, amely örökösen lányoknak tartsa meg az asszonyokat? Meg aztán a hozomány is változó. Nem is volna jó, ha minden állandó volna a világon.

— Igaz, igaz. Csak az én vénségem állandó. Azon már nem változtat más, csak a halál.

A báróné igen érzékeny lélek volt. Észrevette, ha ezen az úton halad, a furfangos Zathureczky megrikatja végül. Új szivarra gyújtott és másra vitte a beszélgetést.

— Meg aztán, micsoda férfiak vagytok ti itt ebben

■ vármegyében? Mindig mondtam, hogy Szabolcsban nem tudnak egyebet, mint korhelykedni. No hiszen ezen a téren versenyen kívül vagytok.

— Mi bajod van néni megint a férfiakkal?

— Láncoz-lobogós! Nekem hál' Istennek bajom már nincs velük, de itt van Törökfáin egy gyönyörű leányzó. Szép is, pénze is van annyi, hogy kifizethetné az egész megyét, aztán nekem kell megjönni Abaujból, mert szégyenszemre még pártában marad.

Zathureczky hegyezni kezdte a fülét:

— Csak nem Andrászik Zsuzsánnáról beszélsz, néni?

A báróné, antik, férfias gyűrűkkel megrakott kezével az asztalra csapot:

— De bizony róla beszélek; csupán csak az ő kedvéért hagytam ott Abaujban három érdekes „esetet”. Pedig az egyiknek a hösnője egy valóságos grófkisaszszony . . .

Zathureczky csudálkozva nézett a bárónéra:

— De hiszen nem ismered Zsuzsikát?

— Már ismerem — felelt Pay báróné az ő szokatott, heves beszédmodorával. — Elég nekem egyszer beszélni valakivel, hogy kiismerjem. Elöttem hiába komédiáznak a férfiak. Én beléjük látok. Olvasok belőlük, mint egy nyitott könyvből. Terólad is tudom, hogy az az elved, hogy addig nem érdemes megházasodni, amíg másnak felesége van . . .

— Szent igaz. Csak arra vagyok kíváncsi, hogyan ismerkedtél meg az Andrászik kisasszonnyal?

— Nagyon egyszerűen. Dolgom volt itt a bérlőmmel, Polonkaival. Beszélgetés közben szóba került az Andrászik kisasszony. Amit hallottam róla, módfölött

fölizgatta a fantáziámat. Ez aztán neked való eset, Milka! — mondtam magamban. Aztán hamarosan meglátogattam Zsuzsánnát. Szomszédok vagyunk, vagy mi a manó!

Zathureczky a fejét csóválta.

— Néni, néni, felhagyhatnál ezekkel a bolondságokkal. Hagyd békén Zsuzsikát, nem neked való „eset“.

— Könnyen beszélsz, Zatulám. Hát az unokaöcséimmal mit csináljak? Azoknak asszony kell, nem úgy, mint neked. Neked jó egy agárkutya is. Majd bizony itt hagyjam ezt a fölfedezett kincset! Te — halkította a hangját — azt mondják, egy kerek milliója van.

— Annyi annak. Hanem a te unokaöcséidnek nem vásik bele a foguk. Azokhoz a bojnyikoknak csak add férjhez a tótországi kisasszonyaidat.

— Pedig sürgönyöztem is nekik. Épen most várom a vonattal Borcsánszky Jankót.

— Azt a sárosi svihákot! — kiáltott föl Zathureczky és komolyan haragudott. — Hát volna lelked Borcsánszky Jankóhoz feleségül adni Zsuzsikát? Ahhoz a semmiházi, léha, tökkelütött számárhoz ezt az istennek jókedvében teremtet leányt, akit még egy királyfihoz is meggondolva adnék férjhez, ha az apja volnék? Borcsánszky Jankóhoz! Lelövöm azt a gazembert, ha ide beteszi a lábát.

A báróné pirosra kacagta magát a Zathureczky fölháborodásán.

— Hidegvér, Szaniszló! Emlékezz, hogy ez van a címerünkbe írva: „A házasságokat az égben kötik.“ Pay báróné legföljebb az égiek megbízásából cselekszik.

Hanem Zathureczky most komolyan haragudott. Mára sem tudta miért, szörnyű gyűlöletet kezdett a báróné iránt érezni. Sárga felöltőjében hosszú lépések-

kel ment a kaszinó felé. Ismerte, hogy milyen veszedelmes perszóna a néni. Akit egyszer kiszemel magának, abba belekapaszkodik, mint a buldogg. Nem ereszti el többé. Kovács Mihály fűszeres boltja előtt, a sarkon megállott és valóságos beszédet tartott a kirakatba akasztott függékhez, ostor nyelekhez.

— A legnagyobb baj az a dologban, hogy Könyves Kálmánt nem ütötte meg valami jóindulatú guta, mielőtt a boszorkányokról intézkedett. Milyen üdvös cselekedet volna most a nénit egy izzó kemencébe beledugni. Idecsödití az egész familiáját onnan a tótok közül. Aztán szégyelhetem magam miattuk. Mintha nem volna nekem elég baj az öcsém! Még egy féltucat atyafit hoz ide a nyakamra. De én megszököm innen. Tágas a világ. Itt nem maradok, még ha kötéllel fognak is. Borcsánszky Jankóhoz akarja feleségül adni a Zsuzsikát a vén boszorka! Haha!

Fölemelte a botját és a függék felé sujtott. Szerencsére az üveg nem engedett. A boltból kifutott Kovács fűszeres segédeivel. Amikor meglátták, hogy Zathureczky volt a dörömböző, nevetve dörzsölgették a kezüket. Hisz bizonyosan valami tréfa folyománya a botütés . . .

Zathureczky a kaszinó felé ment. Bajsát kereste.

— Itt csak ő segíthet — gondolta magában. — Vagy oda engedi Borcsánszkynak Zsuzsikát, vagy . . .

A második vagyra ökölbe szorult a keze. Tudja Isten, nagyon szerette azt a Bajsa-fiút! . . .

Egy sihedert, amolyan tigrist, átszalasztott Bajsa lakására. Jönne azonnal a kaszinóba.

A tigris visszajött.

— A tekintetes úr nincs otthon. A cseléd azt mondta, alighanem Telekdiné önagyságához ment uzsonnázni . . .

Zathureczky megrázta a tigris fülét.

— Nagyra nőjj! — sziszegte dühösen. — Jegyezd meg magadnak, hogy Bajsa úr sohasem jár Telekdinéhez uzsonnázni.

Haragjában leült az öreg urak pártijába, a sarokasztalhoz, akik krajcárban tarokkoznak ott, évtizedek óta. Szórakozott játékaival, elhamarkodott kontraival annyira felbőszítette az öreg urakat, hogy egyesült erővel kitették a pártiból. A sok lárma, asztalcsapkodás, kártyavagdosás után Zathureczky kinyújtózkodott:

— Gondolkozzunk most nyugodtan a dolgon, — mormogta magában és a hintaszékben eltemetkezett egy lepedőnyi újság mögé.

*

A sulyomi kastélyban ezekben a napokban lakói akadtak a régen üresen álló vendégszobáknak. Ismeretlen nagy vadászcizmák jelentek meg a folyosókon, valamint lehetetlen szabású kabátok és mellények. Az a három úriember, aki a felsővidékről a milliomos Andráscsik Zsuzánna meghódítására ideérkezett, a csábítási eszközöknek egész fegyverraktárát hozta magával a pátriából. Szabolcsban, ahol szintén adnak valamicskét a divatra, az ifju gavallérok, még csak álmukban sem láttak olyan világossárga lovaglónadrágot például, amilyenben alsó- és felsőbunyitai Bunyitay Pista Sárosvármegyéből ideérkezett. A nyírségi fiatal urak már a világra is fajdtollas vadászkalapban jönnek, de mik voltak az idevalósi vadászkalapok a Pay báróné három gavallérjának kalapjaihoz mérten! Az angol király csak elég nagy divathős volt fiatal korában, de az ő fantáziája is megállott bizonyos pontnál: hogyan lehet

szalonképessé tenni a csiznaviseletet? Gravinczy György tiszteletbeli szolgabíró egy felső vármegyében, ezt a problémát megoldotta. Rövidsárú, hetyke lakkcizmájában talán még az udvari bálon is föltűnt volna. Aztán micsoda nyakkendők, micsoda gallérok és mily merész bajuszok sorakoztak a gavallérok eszközei közé! Borcsánszky például, aki fejtetőn veszedelmesen kopaszodott, a bajuszkötőt még éjjel sem tette le. No hiszen, volt is ottan szép bajusz! Az a bajusz élt, beszélt, hallgatott, szerelmet vallott vagy kesergett. Az egész Borcsánszky egy nagy fekete bajusz volt. A bajusz cselekedett helyette mindent . . . Kifejezéstelen és szürke, apró szeme semmitmondóan pislogott, mialatt a bajusz imponált, folyton csak imponált. Bunyitay a lábszárára volt hiú. Órákig ült a hintaszékben és bámulta a saját lábait. Kár, hogy a divat szegénysége nem gondoskodott megfelelő módon a lábakról. Ezek a lábak megérdemelték volna, hogy valami új nadrágviseletet találjanak ki a kedvükért. Pista minden új ismerősével megtagogattatta a lábszárát:

— Micsoda izmok, mi? — kérdezte és szerfölött büszke volt a lábizmaira.

Gravinczy, aki legkevésbé bővelkedett külső előnyökben, a legmosolygóbb arccal erősítette, hogy Pista biciklizni szokott, amiért Pista nagyon haragudott. Gravinczynek sem bajusza nem volt, sem lábszára nem volt; az arca kicsit himlőhelyes, a foga csorba, a kabátjai sem tündököltek a rendkívüliségükkel. Pay báróné mégis Gravinczyhez fűzte a legtöbb reménységét.

— Pistának kegyelmes úr volt az apja, Jankó varankói földesúr, míg Gravinczynek semmije sincsen, de azt hazudik magának, amit akar. Az övé az egész

világ. Sőt talán még ennél is több. Mert a hazugság a csillagokig ér. Hisz le is tagadhatja őket.

Eleinte csak a környéken tünedeztek föl a hóri-horgas gavallérok, és mint Payné unokaöccsei minden-kivel megismerkedtek már, csak épen azzal az eggyel nem, akivel szerettek volna: Andráscsik Zsuzsán-nával. A báróné ugyan megreszkirozta, hogy a nagybajuszú Borcsánszkyval (titokban ezt szerette leg-jobban a három között, talán azért, mert az volt köz-tük a legidősebb s így kevesebb ideje volt a házasság-hoz) átkocsizott a sulyomi kastélyból Törökfáiba. A törökfái kastélynak még csak mohos zsindelyfödele látszott a nagy fák között, amikor Borcsánszky bajusza már szörnyen izgett-mozgott. A báróné megindultan símogatta meg öccse arcát:

— Látom, Jankó, hogy komolyan fogod föl a dolgod.

A kirándulás azonban még sem sikerült. Zsuzsánna letagadtatta magát, mikor a báróné kocsija a kapuba befordult. Sőt még Boronkay őrnagy is köszvényt szimulált. Borcsánszkynek meg kellett elégednie azzal, hogy a névjegyét leadja, amelyre sárosi szokás szerint hétágú korona volt nyomtatva. Paynét nem riasztotta meg az első kudarc.

— Úgy látszik, nem hatott eléggé a bajuszod, Jankó, — mormogta epésen. — Mert bizonyos, hogy a kisasszony látott a leeresztett zsalugáterek mögül.

Borcsánszky értelmetlenül csóválta a fejét:

— Nem értem, sehogyan sem értem . . .

Egész úton visszafelé a bajuszával foglalkozott és gyakran vonogatta vállát a gondolataihoz. (Furcsa is volt, hogy Zsuzsánnának nem tetszett meg az a bajusz!)

A gondos néni otthon más tervet főzött ki. Megtudta, hogy Andráscsik Zsuzsánna reggelenként lovagolni szokott a törökfái úton. Lovaglásában elkíséri a nagybátyja, vagy az öreg huszár. Csakhogy ez csak amolyan parádé, mert Zsuzsánna rendesen messze elhagyja kísérőit és nélkülük tér vissza a kastélyba.

— Pistának föl kell húzni a kanári-színű nadrágot és lóra kell ülni. A többi aztán már az ő dolga.

Bunyitay helyeslőleg bólintott. Nagyon bízott a nadrágban. Háta-ló is akadt a sulyomi istállóban és Pista szépen lesbe állott a törökfái úton. Csakhamar föltűnt a boltozatosan összehajlott nagy fák alatt Andráscsik Zsuzsánna remek szürke tizenhat-markosa. A szürke félvér egyenletesen ügetett úrnője alatt, aki sötétbarna lovaglólőtönyében nagy biztonsággal ült a nyeregben. A kanárisárga nadrág akcióba lépett és Zsuzsika érdeklődve fordította a tekintetét az idegen lovas felé. De csak egy pillanatig tartott az egész érdeklődés. A kanárinadrág talán túl is lépte a megengedett határt, mert a szürke az eddigi csendes haladását hosszú trappra váltotta föl, amely lassan galopba ment át. Bunyitay Pista egyszerre csak azon vette magát észre, hogy a szürke, lovasnőjével eltűnt a szemhatárról. Még egy-kétszer megpróbálkozott a lessel, de a pompás szürke mindig a faképnél hagyta.

Pay báróné maga is kétségeskedni kezdett:

— Hm, különös leány. Mintha csak azt óhajtaná, hogy műlovarok legyenek az unokaöcsém. Nem segít más, mint Gravinczy furfangosságára bízni az ügyet. Az ő vállán aztán mindaketten bejuthattok a kastélyba.

Gravinczy alattomosan mosolygott. Mintha csak azt gondolta volna magában: „de bizony abból nem

esztek!“ Payné észrevette azt a gondolatot, azért nyomban megfenyegette Gravinczyt:

— Tudod, öcsém, hogy engem nem lehet megcsalni. Nagyon is a kezembe vagy azzal a legutóbbi stikliddel, avval a ferdeirányú váltócskával.

Gravinczy az ajkába harapott:

— Nagyon kegyetlen vagy, néni.

— Tévedsz. Csak nem hagyom magam kijátszani tőletek. Vagy én viselem a gondotokat esztendők óta, vagy nem? Bizzátok tehát teljesen rám a sorsotokat. Nekem anyagi jutalom nem kell, megelégszem majd azzal, ha valamennyi atyámfiait boldoggá tettem. Tudjátok, hogy én csak értetek élek.

Mikor Payné így beszél, rendesen nagy elérzékenyülés következett. Borcsánszky nagy csókot cuppantott a néni kezére, Pista a szemét dörzsölgette; Gravinczy homlokon csókolta a nénit.

— Áldott jó lélek vagy. Kár, igazán kár, hogy nem akarsz férjhezmenni. Egyedül csak téged vennének feleségül.

Amire a néni adta be a kulcsot és meghatottan simogatta meg az unokaöccseit.

— Nem tehetek róla, hogy úgy szeretlek benneteket.

Gravinczyre bizatott tehát, hogy az aranytollú madarat megfogja a familia számára. Ez a Gravinczy Mihály nem volt valami lángeszű ember, de sok természetes életrevalóság szorult belé. Igaz ugyan, hogy a ruháit még mindig Jávorka János varrta, ugyanaz az újhelyi szabó, akinél első kontóját még diákkorában csinálta. De vajjon nem-e a Gravinczy bölcsességét bizonyítja ez is? A gyermekkori kontó szűzi tisztaságban maradt meg és az idők folyamán számtalan

mellény és kabát követte az elsőt, de Jávorka sohasem nyugtalankodott. Időnkint oly gyönyörű hazugságokkal traktálta hitelezőit Gravinczy, hogy a szabónak nyála folyt a gyönyörűségétől.

— Nem baj, — mondotta, — ha egy szó sem igaz az egészből. De a tekintetes úr oly szépen tudta elmondani, mintha regényben olvasná az ember.

Notabene: Jávorka uram a litteraturával is foglalkozott, egy színdarabját előadták az újhelyi műkedvelők.

Ugyanaz az ösztön, amely a szabónak kitalálандó meséket sugallta Gravinczynek, megsúgta neki, hogy Andráscsik Zsuzsika nem azok közé a leányok közé tartozik, akinél a szokásos hódítási eszközök hatásosak volnának. Valami újat, valami redkívülit kell kitalálni Andráscsik Zsuzsánnának. Amilyen rendkívüli dolog maga az a millió, amely a hozománya . . . Gravinczy szivarozgatva sétálgatott a sulyomi kastély ebédlőjében és egyelőre csupán arra szorítkozott, hogy a másik két gavallért szidja.

— Ti mindig azt hiszitek, hogy a legsötétebb Afrikába indultok üzleti útra és a podgyásztokat csupa üveggyöngyök és értéktelen cifraságok teszik ki. Pedig a jó kereskedőnek arra is kell számítani, hogy vele teljesen egyenrangú, eszes fehér emberrel találkozik és ezért néhány font jó sterlinget is kell a tárcájába tenni.

Borcsánszky nagyot ásított.

— Ismerem már ezt a sterlingekről és fontokról! . . . Ostobaság. Ha nekem sterlingjeim volnának, vem volnék itt.

— Tudom, — felelte szigorúan a ragyás Gravinczy. — Újhelyben ülnél és Pandurral muzsikáltat-

nál. Én képletes értelemben használtam a sterlinget. A sterlinget néha pótolja egy kis ész is. De az nektek nincs. Mert igaz ugyan, hogy Sármay Gyurka ötvenezer pengős leányt kapott a macskanadrágjáért. De olyan macskanadrág, de még leány sincs már ezen a világon.

— Nono, — dörmögte Bunyitay, — a nők szeretik a jóruhás férfiút.

A ragyás legyintett:

— Akkor minden valamirevaló leány szabóhoz menne feleségül.

Gravinczy két napig gondolkozott, ugyanannyi ideig veszekedett a gavallérokkal, azután harmadnap így szólt a bárónéhoz:

— Néné, keresd elő családi pörünket. Szükségem van reá.

Payné ijedt mozdulatot tett:

— Megbolondultál? Örülök, hogy nem zaklatnak véle mostanában a fiskálisok.

— Rossz ügyvéd kezében volt eddig. Én tudok egy jobb ügyvédet, Bajsa Gábort, Kállón.

A néni már sejteni kezdett valamit, azért szó nélkül fölpackolta a kocsiderékre való íráscsomót és elindította Gravinczyt Kállóba. Az ott bekopogtatott Bajsa ügyvéd irodájába és előadta, mi járatban van.

— Nagyszerű pört hoztam, ügyvéd úr. Háromszázesztendős pört. Ha megnyerjük, miénk az egész felső Magyarország, sőt talán még az alföldből is annyi, hogy elég lesz ügyvéd úrnak honoráriumnak.

Bajsa savanyú arcot vágott:

— Nem nagyon szeretem a háromszázesztendős pöröket. Nehéz ott az igazságot megtalálni, ahol háromszáz esztendeig egyebet se csináltak, mint azt elferdítették.

Gravinczy olyan kétségbeesett arcot vágott, mintha egész életének minden reménysége függne Bajsa szavaitól:

— Nekem azt mondták, hogy egyedül Bajsa Gábor az, aki ezt a pört megnyerheti. Ha van Magyarországon fiskális, aki érti az örökségi pöröket, egyedül ő az. Még a híres Andrászik-pört is reá bízták.

Bajsa bólintott.

— Nono, az nem valami bonyolult eset.

— Hiszen csöppet sem bonyolult az én pöröm sem, — kiáltott föl megkönnyebbülve Gravinczy. — Az igazság itt is kézen fekszik, csak nem volt eddig olyan ember, aki megragadta volna az igazságot.

— Melyik ügyvédnél volt eddig a pör?

Gravinczy egy országos nevű fiskalist nevezett meg.

— Hm, mormogta Bajsa. — Furcsa ugyan, hogy a kolléga kiment a pörből, de azért szívesen megnézem az írásokat anélkül, hogy ezzel kötelezettséget vállalnék a pör folytatására.

Gravinczy csaknem a nyakába borult Bajsának. Sárosi szokás szerint, nyomban tegeződni kezdett vele, valami nagyanyai atyfiságot is kisütöttek. Amikor pedig Gravinczy példázódni kezdett a szép Telekdinéről, (kisvárosban egy félóra alatt mindent megtud az ember, ha kíváncsi), Bajsa egy pohos pálinkás üveget vett elő a faliszekrényből és a szivarosdobozból egy pöttyös havannát keresett elő.

— Hej, ez a pletyka, ez a pletyka! — sóhajtotta átlátszó alattomosággal. — Mindig többet tud annál, ami igaz.

Gravinczy tréfásan megbökte az ujjával Bajsát:

— Ugyan menj már, te selyma. Hát olyan nagy szégyen az, ha valakit egy szép asszony szeret! Az volna a szégyen, ha egy csunya asszony szeretne. Özvegy, szép, módos. Azt szeretheti, akit éppen akar. Aztán nem is az utolsó embert válogatta ki magának. Hej, nagy ravaszok azok az asszonyok. Nem azt a csillagot nézik, amely úgy is a firmamentumon ragyog, hanem azt, amely emelkedőben van. Annak a fényében, ragyogásában van valami varázs. Ő rájuk ragyogjon először . . .

Bajsa figyelmesen hallgatta a Gravinczy szavait. Tudta, hogyne tudta volna, hogy szemtelenül hizelkedik neki a svihák, de hát azért nem tagadhatta el, hogy jól esik a hizelkedése. Be jó is volna, ha igazat mondana ez a Gravinczy. Ha igazán ragyogni szeretne Telekdiné annak az emelkedő csillagnak a fényében!

Ebéd idejéig eldiskuráltak. Mennyi minden mulatóságot tudott mondani ez a Gravinczy az ő sárosi hazájáról. Ha őt hallotta az ember, azt hitte, hogy Sáros egy egész külön ország, a tréfaságok, a furcsaságok, pajkosságok országa. Aztán az a tótos akcentus is milyen jól állott neki, ha a felvidéki atyafiait utánozta. Egészen véve egy kedves, vidám figura ez a Gravinczy. Bajsa szinte előre megsajnálta, hogy milyen szomorúságot fog neki okozni, ha majd visszaadja a családi pörét, amelynek iratai halomban heverték a kályha mellett.

Együtt mentek ebédelni az Arany Griffbe, délután pedig a kaszinóba, mert Gravinczy kifejezte azt az óhaját, hogy nagybátyjával, Zathureczkyvel, szeretne találkozni. Ott mély részvéttel értesült arról, hogy Zathureczky délelőtt kifecamította a lábát a cukrásznál

(„mintha ott láttam volna“, gondolta magában a sárosi) és most a szobáját őrzi.

— Megyek és fölkeresem, — szólott nyomban. — Hátha komolyabb a dolog. Legalább nyomban gondoskodhatunk segítségről.

Bajsa Gábor, aki nagyon jól érezte, hogy tulajdonképen neki volna kötelessége legjobb barátja látogatására sietni, kapott a Gravinczy ajánlatán. (Persze, hiszen ő elszaladhatott azalatt egy szóra abba a zöldszalugáteres házba, oda a Szent Márton-utcába.)

— Mondd meg pajtás, hogy én is nagyon érdeklődöm a ficamodás iránt, — szólott Gravinczyhez. — Aztán remélem, visszajössz ide közénk.

Gravinczy elment arra, ahol Zathurecky lakott. Tétovázva haladt az utcán, tudta előre, hogy a nagybácsi nem valami nagyon fog megörülni a látásnak. Az unokaöccsök csak akkor keresték föl Zathureczkyt, ha valami kellemetlenségből kellett kihúzni őket. Zathureczky eleinte hűségesen elintézte ügyeiket, bajaikat, későbbben azonban megúnta a dicsőséget, a sok zaklatást, járást-kelest. Fölmondta a barátságot a könnyelmű ifjúságnak. Most is egy frissen írott papírlap volt a szobája ajtajára szögezve: „Atyafiaknak, különösen unokaöccsémnek nem vagyok itthon“. Gravinczy megkönnyebbülten fordult meg.

— Ebben a mostani ügyemben nincs rád szükségem, nagybácsi. Sőt jobb, ha a szobát őröd, — gondolta magában és füttyörészve ment vissza a kaszinó felé. Payné előadásából körülbelül tudta most már azt is, hogy miért ficamította ki Zathureczky oly hirtelen a lábát.

A kaszinó előtt két nyurga irlandit járatott az

árvalányhaj-kalapos kocsis. Gravinczy szemügyre vette a lovakat.

— Mintha már láttam volna valahol ezt a fogatot, — mormogta magában. — Hopp, megvan! Ez a miliomos kisasszony udvartartásához tartozik.

Kettesével, hármásával ugrotta a lépcsőket. A dohányszóban megtalálta Bajsa Gábort. Még mindig nem futhatott el egy szóra, mosolygásra, kézsorításra oda, ahová akart. Egy őszszakállú, mogorvatekintetű férfi volt a társaságában.

— Pompás! — kiáltott föl nagy örömmel Bajsa, — mindjárt megtudjuk, hogy van Zathureczky?

Az öreg úrnak érdeklődve villant meg a szeme. Gravinczy vakmerően válaszolt:

— Kutyabaja! Estére már az Arany Griffben lesz.

— Kár, igazán kár, — mormogta szomorúan az öreg úr. — Nem maradhatok itt estére. Tudod, öcsém, Zsuzsikának megígértem . . . Ej, be sajnálom. Teringettét, nem adnám egy uradalomért, ha itt maradhatnék éjszakára.

Szomorúan csóváltatta a fejét és csak arra riadt föl, hogy Bajsa bemutatja neki Gravinczy Mihályt.

— Hm, — dörmögte és élesen szemügyre vette a fiatalembert. — Ha jól hallottam, Gravinczy?

— Szolgálatára, urambátyám.

Még egyszer végigmérte tetőtől-talpig a fiatal urat. Gravinczy szemhunyorítás nélkül állotta ki a próbát. Szerényen és tiszteletteljesen mosolygott az öreg úrra.

— Hm! A sulyomi kastélyból, hm, ha nem tévedek? . . .

— Néhány napja ott tartózkodom.

Az öreg úr reszelte a torkát:

— Zathureczky mondott valamit arról az ott tartózkodásról, — dörmögte villogó szemmel.

Gravinczy lesütötte a szemét és bánatosan mondotta:

— Neki is nagynénje szegény Milka néni.

— A szegény Milka néni! — kiáltott gúnyosan az öreg úr.

— Aki igen nagy betegen fekszik, talán utolsó napjait éli, — tette hozzá csendesen Gravinczy.

Az öreg úr elámult.

— Utolsó napjait?

— Úgy van, — felelt búsan Gravinczy. — Nem sok reménységünk van hozzá. Néhány nap előtt, amidőn sürgönyileg betegágyához hívott, az orvos már lemondott életéről.

Az öreg úr percenként jobban bámult. Idegesen símogatta a szakállát:

— Ejnye, ejnye, nem is tudtam, hogy olyan nagy beteg!

— Egy nyomorult légycsípés az egész bajnak előidézője.

Az öreg úr elgondolkozva nézte Gravinczyt. Aztán egyszerre a kezét nyújtotta.

— Én Boronkay vagyok . . . Hát igazán olyan beteg?

Bajsa, aki szórakozott türelmetlenséggel hallgatta a beszélgetést, amelynek egyes fázisait nem is igen értette meg, most hirtelen egérutat vett.

— Egy negyedóra, kedves örnagy úr, eltűnök. Fontos, elhalaszthatatlan teendők szólítanak.

— Helyes, helyes! Csak a kötelesség legyen mindig az első, — bólongatott Boronkay.

Gravinczy utána vágott a szemével a siető Bajsának, mintha azt akarta volna mondani, hogy ismeri azokat az elhalaszthatatlan teendőket. Bajsa észrevétlenül az ajkához emelte a mutatóujját, mintegy hallgatást kérve. Gravinczy beleegyezőleg pislantott. Mintha nagyon régi jó cimborák lettek volna.

Boronkay Gravinczy vállára fektette a kezét:

— Tehát a légycsipés miatt vagy itt. Semmi egyébért nem?

— Becsületemre . . .

— Nekem nagyon sok rosszat beszéltek, öcsém, folytatta a nyíltszívű öreg ember. — Megvallom, kissé rossz véleményem voltam a nagyon tisztelt bárónéról és unokaöccseiről.

Gravinczy fölhorkant.

— Az ördögbe! Igazán nem tudom, mi rosszat beszélhettek például rólam az emberek?

— Ne tüzelj, öcsém. — csillapította Boronkay. — Látom, magam is, hogy tévedtem.

*

Aznap este a sulyomi kastélyba, ahol éppen ebédnél ültek nagynénijükkal a gavallérok, azzal a szóval állított be Gravinczy:

— Azt hiszem, az egész országban nincs két olyan jó ló, mint az Andráschik Zsuzsikáé. Egy óra alatt hozott idáig Kállóból.

Borcsánszky vastag fekete bajuszát nevetésre mozgatta. Bunyitay megvetőleg ásított. Még Payné is összeráncolta a homlokát!

— Javíthatatlan hazug vagy, Miska öcsém.

Gravinczy nagyon megsértődött, a szobájába akart visszavonulni, de a báróné öreg kulcsárnője ekkor a

szobába tipegett és úrnője fülébe súgott valamit. Payné izgatottan kérdezte:

— És ki volt a kocsis?

— Az öreg Boronkay úr. Itt állott meg a kastély előtt.

Payné szó nélkül fölugrott és össze-vissza csókolta Gravinczyt:

— Te mester! Te Bosco! Te Mefisztó! — kiáltotta elragadtatva. — Tied, egyedül csak a tied lesz Zsuzsika. Mert csupán te érdemled meg! . . .

Borcsánszky és Bunyitay álmélkodva nézték a jelenetet. Arra aztán végképen kiestek a nyugalmaikból, amikor a nagynéni két darab ropogós százast rántott ki az erszényéből és Gravinczy kezébe nyomta.

— Nesze, vegyél magadnak, amit akarsz. Azaz, hogy nyomban elköltöd, te könnyelmű fiú . . . Azért jobb lesz, ha nálam hagyod, majd apránként odaadom.

Hanem hol volt már akkorára a két százas bankjegy. Annak eltüntetésében igazán bűvész volt Gravinczy.

— Csak egy baj van, néni. Neked nyomban le kell feküdnöd és halálos betegnek lenned

Azután elmondotta szépen, sorjában a történeteket. Payné csillogó szemmel hallgatta:

— Halálos beteg leszek, — kiáltotta elragadtatva. — Még meg is halok, ha a derék Boronkay bácsi azt parancsolja.

VII.

A törökfái kastélyban vidám napok következtek, amikor Gravinczy oda bejáratos lett. Boronkay bácsi, ez az arany szívű, naiv vén medve napról-napra a legnagyobb figyelemmel hallgatta Gravinczy változatos

hazugságait. Gravinczy pedig elemében érezte magát. Hívő lélekre talált, aki készpénznek vette minden szavát. Az öreg úr meghatottan mormogta Gravinczy egy hosszabb előadása után:

— Értelek, öcsém és teljesen méltányolom is a helyzetedet. Utóvégre nem mindennapi dolog, ha az embernek kegyelmes úr volt az édesapja, aztán árvaságra jutván, egyedül, szegényen találja magát a világon.

Gravinczynek az volt a vesszőparipája, hogy ismeretlen emberekkel szemben folyton az apjára hivatkozott. A megboldogult Gravinczy az ő előadása szerint körülbelül zászlósúr volt, de mindenét a közcélokra áldozta. Horribilis alapítványokat tett minden képzelhető célra, jószívűségében elzúllott családokat állított újra talpra. Birtokokat ajándékozott kedves embereinek és a huszárja, aki huszonöt esztendeig szolgálta, mint többszörös pesti háziúr vonult nyugalomba. Gravinczy mindezt oly könnyed, szeretetreméltó módon tudta elmondani, mintha tulajdonképen mitsem törődne az egész elveszett gazdagsággal. A hangja csak akkor vált rezgővé, amikor búcsúzását az apai kastélyból mesélte:

— Az új földesúr följánlotta, hogy vigyem magammal azt, ami a legkedvesebb volt nekem az atyai házban. Más ember talán elvitte volna az ősei arcképeit. De hát mit csináltam volna én száznál több címeres, méltóságteljes olajfestménnyel, amikor még annyi helyem sem volt, ahová a magam árva fejét lehajthattam? Lementem a kertbe és megkerestem azt a Marechal Niel rózsatőt, amelyet még szegény édesanyám ültetett el a saját kezével. Letéptem egy rózsát és könnyű szívvel hagytam el az ősi fészket.

Boronkay bácsi ilyen előadások után csaknem

megölelte Gravinczyt. Nem győzte eléggé kifejezni megelégedettségét a hallottak fölött, azért tehát csak annyit mondott:

— Kutya máját. Talán magam is épen úgy cselekedtem volna.

Gravinczynek az életében számtalan olyan esemény volt, amely a legnagyobb mértékben kiérdemelte Boronkay őrnagy helyeslését. Az öreg úr hitt mindent szentül, hisz maga Zathureczky is (akivel Gravinczy közeli rokonságban volt), gyakran említette előtte, hogy a Zathureczkyek valamikor a lengyel koronáért pörösködtek. Persze, Boronkay őrnagy nem tudott különbséget tenni Zathureczky jókedvű szatirája és Gravinczy céltudatos hazugságai között. De hát hiszen azon mulik a legtöbb félreértés az életben, hogy az ember nem tudja eltalálni, hogy tulajdonképpen hol is vagyon az igazság. Nagyobb koponyák is tévedtek már, mint az őrnagy.

Amikor az egykori megholt sárosi kurtanemes, aki valamikor nyaranta, ruhakímélés szempontjából: bocsorban járogatott, már vármegyéket kezdett ajándékozgatni egy-egy nótáért vagy egy könyvért, Bajsa Gábor jött látogatóba a törökfái kastélyba.

— Szervusz, amice, — kiáltotta örvendezve, amikor Gravinczyt a pipázóban megpillantotta. — Vártalak, pajtás, a pörödben lett volna néhány szavam.

Boronkay bácsi fölemelte a fejét:

— Öcsém uram is pörösködik, mint az András-csikok?

— Az én pöröm másféle, — sietett Gravinczy eloszlatni az öreg úr hangulatát. — Én családi hagyományból pörösködöm. Tisztán kegyeletes érzés ez az őseim iránt. Minden Gravinczy vitte ezt a pört körül-

belül háromszáz esztendő óta. Azért mert nekem nincsenek váraim, nem lehetek kevésbbé különb ember, mint háromszáz év előtti ükapám.

— Teringettét! — csettintett a nyelvével Boronkay bácsi. — Így már másképen áll a dolog. Háromszáz esztendő nemes patinával vonja be a pöröket. A régiek apró torzsalkodásait századok mulva véres háborúknak látják a történetírók. Mi volt például egy Zrinyi Miklósnak háromezer vitézét elveszíteni a törökkel való csatározásokban? Semmi, épenséggel semmi. Manapság pedig borzongva olvassuk a vérontást. Magam sem hagynám most már a pört, de nem fejezném be, hadd maradjon a későbbi Gravinczyaknak is valami.

Bajsa jókedvűen bólintott és megveregette a Gravinczy vállát.

— Csak alapíts családot, amice, és gondod legyen rá, hogy minél több gyermeked legyen. Nagyon sok Gravinczynak elég lesz az a pör. Még vagy száz esztendeig húzódhatik.

— Derék pör lehet, — mormogta Boronkay bácsi. Bajsa az ajtó felé fordult:

— Zsuzsika kisasszonyt keresem.

— Az emeleten van, — felelt az őrnagy. — Bennünket idezavart pipázni.

Bajsa kinyitotta az ajtót, a küszöbön még eszébe jutott valami.

— Apropos, Gravinczy! A nagybátyád, Zathureczky nagyon sajnálja, hogy nem találkozhatott veled.

Gravinczy összeráncolta a homlokát és titkon Boronkay őrnagyra pillantott. Vajjon nem értette-e meg az öreg úr Zathureczky sajnálkozását? De Boronkay bácsi nyugodtan bólintott:

— Elhiszem, elhiszem, hogy szereti Zathureczky az unokaöccsét.

Bajsa sietve ment föl az emeletre. Zongoraszó hallatszott a bezárt ajtók mögül. Az ügyvéd egy pillanatra kíváncsian hallgatódzott. Odabent a velencei karnevált játszotta valaki és halkán énekelte hozzá a bús szöveget.

— A Zathureczky szerenádja — gondolta Bajsa jókedvűen. Az üveges, virággal megrakott folyosón madame Tareau-val találta magát szemben. A jó madame két kézzel rázta meg kezét:

— Be régen láttuk, monsieur. Mintha csak összebeszélte volna azzal a csúf Zathureczkyvel, egyikük sem jött felénk. Pedig az utóbbi időben úgy unatkoztunk, hogy még a hazug Zathureczkyt is szívesen láttuk volna.

Bajsa tréfás enyelgéssel válaszolt Tareau asszonynak:

— Azt hiszem, nagyon fogja sajnálni Zathureczky a dolgot. Határozottan fél a kastélybeli hölgyektől. Igen szigorúan ítélték meg őt, holott nem állja, már természeténél fogva sem, a szigorú kritikát... De azért nem értem az unalmat, madame? Hisz Gravinczy minden nap fölkeresi a kastélyt. Nagyon mulatságos fiú

Madame Tareau összecsuicsörítette az ajkát. Tréfásan megfenyegette az ügyvédet.

— Bajsa úr, ön is a Zathureczky álnokságát használja fel? Hisz az a Gravinczy valóságos nőgyűlölő.

— Nőgyűlölő? Erről az oldaláról nem ismerem.

— Már pedig nekem hihet, Bajsa úr — felelt a madame és széles gesztust tett. — Ide-oda elég férfiút ismertem már az életben, de ilyent még nem láttam. Nem lehet őtet kiásni a pipázóból. Gazsi bácsival buj-

kál egész nap, mintha nem is tudná a neveletlen, hogy hölgyek is laknak a kastélyban. Miután pedig semmi jel sem mutatta, hogy Gazsi bácsira rossz hatással volna a fiatalember társasága, egyelőre megengedték, hogy vele bujkálhasson.

Bajsa fejcsóválva ment tovább. Titokban meg volt győződve arról, hogy Gravinczyt a szép milliomos leány vonzotta a kastélyba, de nem törődött a dologgal. Utóvégre az volna a furcsa, ha Andráscsik Zsuzsánnának nem akadna udvarlója! S ime, Gravinczy abban leli mulatságát, hogy nagy füstmacskákat fúj a menyezet felé Boronkay társaságában. A zongora elhallgatott odabenn és egy hatalmas pálma mögött megjelent Andráscsik Zsuzsánna. Fehér ruha volt rajta, barna haja koszorúba kötve a fején és arcán valami bágyadt szomorúság látszott, mintegy utóhatása az előbbi melódiáknak. Kezét nyújtotta Bajsának. Csak határozott, biztos kézzel érintette, hogy nem valami fiatal, gyermekes nő áll a férfi előtt fehér ruhácskájában, hanem egy öntudatos, nyugodt leány, aki bár átengedi magát a zene csalfa érzelmeinek, tisztában van azzal, hogy az ellágyuló hangulat mulandó. Bajsát csak a Zsuzsánna haloványsága lepte meg.

— Talán betegeskedett az utóbbi napokban? — kérdezte

— Nincs semmi bajom — felelt közönyösen a leány.

Bajsa szeretett a leány jóbarátja, gondoskodó tanácsosa lenni.

— Talán nem ártana egy kis utazás. Egyiptom egy-két ugrásnyira van ide, ha meggondoljuk, a mai közlekedési viszonyokat. A világ minden előkelő gazdag embere odasiet így hóolvadáskor. A pör miatt elmehetne. Az halad a maga útján. Most a táblánál tart.

Andráscsik Zsuzsánna letelepedett szemben az ügyvéddel és karjait összekulcsolta. Egy fekete, türkizszemű kígyó volt a kézcsuklóján. Ez volt rajta minden ékszer.

— Ismétlem, hogy nincs semmi bajom. Kitünő étvágyam van, sokat és mélyen alszom . . . De most jut eszembe, hogy ön nem orvos-doktor. Talán inkább arról adhatna fölvilágosítást, hogy tulajdonképpen ki is az a Pay báróné, a mi szomszédunk, akinek az unokaöccsei az utóbbi napokban háborgattak. Legutóbb egy kanári-nadrágos, ostoba arcú, vigyorgó fiatalember alkalmatlankodott a lovaglásaimban. Megtudtam, hogy a Pay unokaöccse és azért tartózkodik itt, hogy engem meghódítson.

Bajsa nevetett.

— Amint látom, nem sikerült szegénynek. Ami a bárónőt illeti, igen előkelő úri asszonyság a megyében, csupán egy kiállhatatlan szenvedélye van, mindenkit megházasít a környezetében. Ártatlan dolog, valójában senkinek se árt vele . . .

Zsuzsánna közbevágott:

— Vegye meg nekem a sulyomi kastélyt, Bajsa. Adjon annyit érte, amennyit kérnek. Nem szeretem ezt a szomszédságot.

— A báróné pedig dicsekedett az ön barátságával.

Zsuzsánna szórakozottan forgatta a kígyót csuklóján.

— Tudja, Bajsa, én jónevelésű leánynak tartottam magamat addig, amíg Pay bárónéval meg nem ismerkedtem, de a báróné felbőszített, dühössé tett. Ezer szerencse, hogy meg nem sértettem. Képzelve, azzal lepett meg egy napon, hogy tud a számomra valakit, egy csinos és kedves fiatalembert, aki halálosan

szerelmes belém. Mondja, Bajsa, olyannak látszom én, aki kíváncsi az ilyesmire? — kérdezte Zsuzsánna és könnyű pír lepte be fehér arcát.

Bajsa a fogát szívtá, meg nevetett hozzá:

— Hóbortos asszony.

— Nagyon enyhe az ítéletében, ügyvéd úr — felelt haragosan Zsuzsánna.

— Nézze, Zsuzsánna nagysád, maga említette egyszer épen előttem, hogy legjobb az életnek minden ostobaságával szemben filozófus álláspontra helyezkedni. Ha meggondoljuk, a Payné szándéka nem is olyan bűnös. Két szív boldogságának az összedrótozásán fáradozik és nem a boldogság szétrombolásán.

Zsuzsánna hangosan elnevette magát.

— Igaza van, Bajsa. Belátom, igaza van, csak akkor vált bűnössé a Payné szándéka, amikor idecsődítette madárijesztő unokaöccseit. Álmomban sem hittem, hogy ilyenek legyenek azok a gavallérok, akik egy női szív meghódítására indulnak.

— Nincsenek manapság keresztes vitézek — tréfálkozott Bajsa. — Vagy talán jobban szerette volna, ha a törökfái fasorban egy páncélos, acélsisakú leventével találkozik?

Zsuzsánna mosolygott:

— Azt hiszem inkább szerettem volna. Újabban az unokaöccsök közül ez a Gravinczy látogatja a kastélyt. Nos, megvallom, hogy igen ügyesen végzi a dolgát. Semmi gyanúsat nem vettem még észre a magaviseletében.

— Talán nem az ön meghódításán fáradozik?

— Sőt, biztosra veszem, hogy az örökségem nélkül sohasem lett volna szerencsém Gravinczyhez. Csak-

hogy nagyon ügyesen csinálja a dolgát. Nagyon ravasz fickó. Szinte érdekelni kezd már, hogy vajjon micsoda furfangos rókaútat eszelt ki ez az unokaöcs, ellentétben a másik kettő ostoba megrohanásával? Tervszerűleg kerüli, hogy velem négyszem között maradjon, pedig a kíváncsiság — hiába, én is Éva leánya vagyok — már arra is ösztökélt, hogy alkalmat adjak Gravinczynek az ostrom megkezdésére. Csakhogy Gravinczy óvatos. Még a bókjaiban is nagyon tartózkodó. A magaviselete pedig egy száműzött herceg nemes, fájdalmas és méltóságteljes viselkedésére emlékeztet. Néha azt gondolom magamban, hogy tulajdonképen szerepet akar velem cserélni ez a ravasz fiatal ember. Ő akar lenni a milliomos kisasszony, aki meghódításra vár.

Bajsa nevetve hallgatta Zsuzsánna szavait. Majd jókedvűen kiáltott fel:

— Legénynek kell lenni annak a talpán, aki egyszer meghódítja magát, Zsuzsánna nagysád. Úgy olvas a férfiakban, mint egy nyitott könyvben. Valami olyasmit kell kitalálni a maga meghódítására, ami eddig még nem volt. Valami egészen újat.

Zsuzsánna fölemelte a fejét és fürkészve nézett a Bajsa arcába:

— Azt hiszi? . . . — kérdezte. Majd mélázva tette hozzá: — Én azt gondolom, hogy a meghódításomra elég volna az, hogyha valaki nem úgy bánná velem, mint milliomos kisasszonnyal . . .

— Nem lehet — nevetett Bajsa. — Lehetetlenséget kíván a férfiaktól. A millió megvan, nem lehet el-tüntetni. Épen néhány újabb aktát óhajtának önnel meg-ismertetni, ha megengedi.

Fölnyitotta a kezében tartott fekete táskát és egy

csomó írást vett elő. Lapozgatott az írások között, míg Andráscsik Zsuzsánna hátradőlt a hintaszékben és félig lehúnyt szempillái alól figyelmesen nézte a férfiút. Valami betévedő napugár megvilágította a Bajsa aranybarna fejét, magas, fehér homlokát, napbarnította arcát. Nem volt szép férfi, de csúnyább se, mint a többi. A nap-sugaracska zavarta az olvasásban, azért odább vonult a székével. Andráscsik Zsuzsánnának ez nyilván nem tetszett, mert most már egészen behúnyta azokat a hosszú pillákat, és csak akkor nyitotta fel, amikor Bajsa elhallgatott.

— Nos, mit kell aláírni? — kérdezte a leány.

Bajsa meglepetten nézett rá.

— Épenséggel semmit. Ezt a szerződést boldogult édesapja írta alá, meg az egri káptalan, amely köteles volna minden esztendőben öt gönci-hordó bikavért szállítani, de ezt elmulasztotta évek óta.

— Érdekes — mormogta Zsuzsánna.

— Csak most lesz az érdekes. Rámegyünk a papokra a borért.

— Ne bántsa a papokat — mormogta Zsuzsánna — még valami bajt imádkoznak a nyakamra. Úgy is, anélkül is elég boldogtalan vagyok.

Bajsa fölemelte a fejét. De a leány már visszanyerte szokásos közömbös magatartását.

— Boldogtalan vagyok a sok pör miatt — tette hozzá.

Bajsa a táskájába rejtette az írásokat s ez alatt fölvette ügyvédi magatartását.

— Kegyeskedjék megjegyezni, hogy nem mi pörösködünk, mi csak védekezünk a pörök ellen. Az Andráscsik-örökös nő alperesként szerepel az iratokban.

— Alperes, felperes. Bánom is én. Elég az hozzá,

hogy peres vagyok — felelt Zsuzsánna és talpra állott. — Beszéljünk inkább arról, hogy mit csinál a szép Telekdiné?

Bajsa arcán valami futó keserűség árnya suhant át, amely nem maradt rejtve a leány előtt. A táskája zárjával bajlódott az ügyvéd és gúnyosan felelt:

— Mit csinál a szép Telekdiné? Azt csinálja, hogy szép. Egész nap szép, mint a páva.

— Boldog asszony — mormogta Zsuzsánna. — Cserélnék vele. Milyen jó lehet olyan nagyon szépnek lenni! . . .

A táska zárja sehogy se akart rendbe jönni, pedig Bajsa minden figyelmét odafordította. El is felejtett a Zsuzsánna utolsó szavaira válaszolni.

— Bezzeg, — hangzott az ablak mellől, ahol Zsuzsánna háttal állott Bajsának, — azt az asszonyt mindenki szereti! És nem a milliójáért szeretik, mert hisz nincs is neki milliója. A szépségeért, a lelkéért, a nőieségeért szeretik. Igazuk van a regényíróknak, amikor a boldogságot nem a gazdagok palotáiban keresik.

A zár végre engedett, Bajsa a hóna alá csapta a táskát. Közömbösen szólalt meg:

— Ahogy vesszük. A regényírók mindig csak két-féleképen ismerik az életet: boldognak, vagy boldogtalannak. Pedig van ám egy középső út is, az arany középút, amikor az ember se a boldogság mámorát, se a boldogtalanság kínját nem érzi. És a legtöbb ember ezen a középső úton haladva éli le életét.

Zsuzsánna boszusan fordult meg:

— Hallja, Bajsa, maga mégis csak különös ember. Nem regényírókról beszéltünk, hanem Telekdinéről.

— Ugyan, lehet is arról a kacér asszonyról annyit

beszélni? Ha ismerné, nagyon közönségesnek tartaná. Se műveltsége, se finomsága. Igazi Gaál-leány, aki arra született, hogy egész életében mindig és minden-kire csak mosolyogjon.

Zsuzsánna hangosan nevetni kezdett. Olyan jó-kedvűen, csengően nevetett, hogy madame Taraeu betopogott az üvegfolysóról. A füléhez emelte a kezét.

— Hadd hallom én is, — szólott élénken.

A leány pedig Bajsához fordult, még mindig nevetve:

— Most már biztosan tudom, hogy fülíg szerelmes abba az asszonyba.

Bajsa mondani akart valamit. De Zsuzsánna nevetése miatt nem foghatott hozzá.

— Nyujtsa a karját, Bajsa, — szólott Zsuzsánna, mert éppen ebben a percben szólalt meg a harang az udvaron.

Az ebédlőbe egy tágas csarnokon jutottak be, amely csarnok tele volt a kastély előbbeni gazdái arc-képeivel, fegyvereivel, nyeregtakaróival. Az egyik sarokban egy kitömött farkas állott vicsorgó fogaival. Zsuzsánna a farkasra mutatott.

— Ez az ön farkasa, Bajsa. Látja, megbecsültem. Nagyszerű szobadisz az ilyen fenevad kitömött állapotban.

— Sajnálom, hogy a másikat nem ejtettem el, — felelt az ügyvéd.

— Kár lett volna, — mormogta szórakozottan Zsuzsánna, — most veszem észre, hogy ennek az állatnak a bundája csupa porfészek. Nem szobába való az ilyen nagy állat.

Megnyomott egy csengetyűgombot. Sarkantyús huszárlegény pattant a szobába.

— Jóska vigye ezt a farkast a folyosóra. Azaz . . . vigye egyenesen a padlásra.

Bajsa álmélkodva nézte, hogyan viszik egyszerre az ő fenevadját kifelé a szobából, pedig már szinte büszke kezdett lenni arra, hogy Andráscsik Zsuzsika mennyire megbecsülte az ajándékát. Ej, no, üsse kő, egy farkas az egész. Akad belőle bőven a nyírségi nádasokban.

Hanem ezen a napon más meglepetések is vártak reá. Gravinczy Boronkay őrnagygyal már paprikás kenyeret eszegetett a pohárszéknél, és hozzá valami fekete pálinkát ittak. Zsuzsika az ebédlőbe lépve, észrevette, a különös appetitóriumot és nyomban megkívánta. Jókedvűen koccintotta össze a poharát a Gravinczyével. Bajsa, aki ugyancsak ivott a pálinkából, csaknem roszsul lett a brutálisan erős szesztől.

— Valóságos méreg, — mormogta elvörösödve. Andráscsik Zsuzsánna gúnyosan kiáltott fel:

— Még nagyobb méreg az ügyvédek tintája.

Boronkay bácsi elnevette magát és erre Gravinczy is megengedett egy csöndes mosolyt.

— Tisztelet a kivételeknek, — dörmögte az őrnagy, — nagy kutyák azok a fiskálisok.

Zsuzsánnának ebéd alatt nagyon jó kedve volt. Szikrázó ötleteivel, mulatságos megjegyzéseivel folyton derűtségben tartotta a társaságot. Bajsa azt vélte észrevenni, hogy tulajdonképen Gravinczy szórakoztatására törekszik legjobban Zsuzsika, mintha csak feladatául tűzte volna ki, hogy a bánatosan komoly Gravinczyt megnevettesse. Hanem Gravinczy nem az a gyerek volt, akit egykönnyen ki lehetett volna hozni az előre föltett nyugalmából. Épen csak a legtökéletesebb udvariassági szólamokra szorítkozott Zsuzsánnával

szemben, de csupa figyelem és szeretetreméltóság lett, ha Boronkay uram vagy Bajsa szólottak hozzá.

Bajsa már az ebéd kezdetén megállapította magában, hogy Zsuzsánnát érdekli Gravinczy.

— Nem is csudálom, — gondolta, — a lókötő ravasz politikát eszelt ki. Amit kiéheztetésnek neveznek a haditudományban.

Bajsa látszólag helyes nyomon járt. Minél tartózkodóbbnak mutatkozott Gravinczy, annal élénkebb, beszédesebb lett Zsuzsika. Mindenáron foglalkoztatni akarta a hallgatag fiatalembert. Kérdezősködött rokonairól, ismerőseiről. Majd átvitte a beszélgetést a pörökre. Boronkay bácsi megbökte Gravinczyt:

— No öcsém, te legjobban tudnál erről beszélni. A háromszázestendős pöröddel.

Zsuzsika érdeklődve hajlott előre. Szemrehányólag kiáltott fel:

— És ön itt, az alperesek s felperesek társaságában titokban tartotta eddig a pörét? Ugyan beszéljen valamit róla.

Gravinczy zavarodottan nevetett:

— Megvallom, soha életemben nem vettem magamnak azt a fáradságot, hogy felbontsak csak egy aktacsomagot is. Fogalmam sincs a pörrel. Csak annyit tudok épen, hogy megvan.

Zsuzsanna csalódottan sóhajtott föl:

— Pedig azt hittem, hogy valami érdekes dolgot beszélhet nekünk.

Bajsa önkéntelenül megszólalt (mert elhatározta, magában bizonyos sértődöttséggel, hogy nem zavarja meg Zsuzsikát a Gravinczyval való foglalkozásában), s nyomban meg is bánta, hogy szólott:

— Pedig elég érdekes a pör. A napokban áttanulmányoztam az elejét.

Andráscsik Zsuzsánna szórakozottan hámozott egy narancsot és Bajsa jobbnak vélte az egész históriát Boronkay bácsinak mesélni el halkított hangon. Amikor a történetnek vége volt, a narancs is meg volt hámozva. Zsuzsánna egy gerezdet villájára tűzött és mosolyogva nyújtotta Gravinczy felé:

— Ne búsuljon Gravinczy a pöre miatt. Mi is pörösek vagyunk.

Gravinczy nagy hódolattal vette el a narancsot, aztán tányérjába tette.

— Nos? — kérdezte Zsuzsánna.

— Sohasem eszem gyümölcsöt, felelt szertartásosan a sárosi.

Amire Bajsa nem állhatta meg többé, hogy ne mosolyogjon. Zsuzsánna komolyan nézett rá:

— Pedig nem olyan ritkaság. Például Gazsi bátyám se szereti a gyümölcsöt, — mondotta.

Arról elfelejtett tudakozódni, hogy Bajsa szereti-e a narancsot.

Délután, mikor Bajsának a kocsija előállott, Boronkay bácsi az előcsarnokban elfogta az ügyvédet. Aggodalmasan símogatta lisztes szakállát:

— Amice, amice, nagyon nem vagyok veled megelégedve. Valami rossz fát tettél a tűzre.

Bajsa nevetett az öreg úr aggodalmán. De Gazsi bácsi komolyan csóválta a fejét.

— Pedig nem lehetnek rendben a dolgok. Zsuzsika haragszik rád. Talán a pörben esett valami hiba?

— Dehogy is, — felelt Bajsa. — Zsuzsánna kis-

asszony igen kegyes volt hozzám. A pör pedig megy, mint a karikacsapás.

Felült a kocsijára, de amikor a kastély kapuján kifordult a kocsi, valami sajátságos érzés arra kényszerítette, hogy visszanézzen. Az üveggel burkolt emeleti folyosón, a délszaki növények között megpillantotta Andráscsik Zsuzsánnát, vele szemben Gravinczyt. Valami átkozott keserűséget érzett a torkában, hogy hangosan elkáromkodta magát, bár a káromlás nem volt szokása.

— Hajts az ebadtát! — mordult a kocsisra.

Csak amikor már jó darabot haladtak, tért vissza a nyugalma, hogy ezzel a kis magánbeszéddel könnyítsen magán:

— Filozófia, Bajsa. Miért irigyelnéd a szegény Gravinczytól az aranytollú madarat, amikor az ő hálójában akadt fel? Meg aztán többet ér egy fehér házigalamb, minden aranytollu fülemilénél. A házigalambot meg is lehet enni.

S ábrándozva dőlt hátra az ülésben. De az útkátyús, göröngyös volt és rosszkedvűen ért haza Kállóba.

VIII.

Zathureczky napokon át nem mutatkozott az Arany Griff-ben, a törzsasztalnál. Végre egy este ismét megjelent sárga kabátja az üvegajtó mögött és Sári Mihály, a megyei fiskus, valamint Kalivoda, a patikus, akik a Zathureczky rendes társaságát alkották, örömmel integtek feléje a kezükkel. Még a cigány is frissebben húzta, amikor az étterembe lépett és jobbról-balról fölhangzott a kérdés:

— Hol az ördögben jártál annyi ideig, Zathureczky?

De Zathureczky nem felelt, csak mosolygott macskabajusza alatt, amelyben több volt már a szürke, mint a vörösbarna. Sári uram a sarokasztal bizalmas otthoniaságában addig fenyegetőzött, átkozódott, fogadkozott, amíg Zathureczky végre is rászánta magát, hogy beszéljen.

— Előrebocsátom, hogy nagyon rövid leszek, mert vendégem van odahaza, aki vár.

A patikusnak megcsillant a szeme a csiptető mögött . . .

— Ohó! Valami gáláns kaland.

De Zathureczky komolyan felelt:

— Épen ellenkezőleg. Tulajdonképen életem egyik legrosszabb tréfáját készülök elkövetni. De már benne vagyok, már nem szabadulhatok. A tréfa visz előre, nem lehet a középben abban hagyni.

Rágyújtott egy fekete virzsiniára és a gyakorlott elbeszélők modorában hátradőlt karosszékében.

— Ezt a címet lehetne adni az egész történetnek: „Zathureczky bosszúja családján“. No, ne ijedjünk meg, semmiféle sötét bűn nem terheli a lelkiismeretemet. De mégsem vagyok egészen nyugodt, mert nem tudom előre, hogy a tréfa jobbra, vagy balra fog-e elsülni.

Tudjátok, hogy mindig sok bajom volt az unokaöcsémekkel. Annyi könnyelmű, himpellér unokaöccse senkinek sincs az egész vármegyében, mint nekem. Ha valahol korcsmában duhajkodni láttam fiatalembert, előbb-utóbb kiderült, hogy az én unokaöcsém. Ha kártyás, szoknyakergető, krakéler fiatal úrról beszélt a fáma, az bizonyosan az én unokaöcsém volt. Eleinte jókedvvel foglalkoztam velük, mulattatott fiatalos szerтелenségük, nyesegettem vad hajtásaikat, de azután,

mint mindent megün végtére az ember az életben, ezt is megúntam és akkor kívántam látni az unokaöcséimet, mikor a hátam közepét. A fiatalok egy darabig nem hagytak békében, csak sokára sikerült valamennyivel megszakitani a jó viszonyt és aztán békésen folydogáltak napjaim, mint a magamféle öreg úrhoz illik.

— No, no — dörmögött közbe Sári, a megyei fiskus. A békességet csak tartsuk fenn a túlvilági napokra.

— Még azt teszem hozzá, hogy már régen nem volt szerencsém egyik unokaöcsémhez sem, amikor a mult napokban, korán reggel, amidőn még a jók és igazak álmát aludtam, beállít a lakásomra egy csupabajús ifjú úriember, akiben nagy megrökönyödésemre unokaöcsémet, Borcsánszky Jankót ismertem fel.

— Hogy mersz a szemem elé kerülni? — riadtam rá és pisztolyom után kiáltottam.

Borcsánszky Jankó bátran szembeszállott a veszedelemmel.

— Jól teszed bácsi, ha agyonlősz, egyebet úgy sem érdelek. Hanem arra kérlek, hogy előbb a nénit végezd ki.

Szigorúan fogtam a fiút és felszólítottam, hogy adja elő, mi birta arra a hallatlan vakmerőségre, hogy engem reggeli álmomból fölriasszon. Jankó aztán hol keserves fogcsikorgatással, hol búsongó könyhullatások között előadta, hogy Pay báróné kijátszotta őt. Elcsalta ide magához Sulyomra, hogy majd megszerzi neki feleségnek a milliomos Andrászik-kisasszonyt. Jankó adóságokba verte magát, több rend új ruhát csináltatott, a házasságból pedig annyira nem lett semmi, hogy Jankó még csak nem is látta az Andrászik-leányt.

— Helyes — mondtam — de itt még mindig nem látom be a néni bűnét. Azt gondolod, Jankó, hogy ezzel a külsővel meghódítottad volna a milliomos lányt, ha megismerkedhetel vele? Komolyan azt gondolod?

Jankó elgondolkozva csóválta nagy, bozontos fejét ..

— Arra épen nem merek mérget venni. De hogy lehettem volna az udvarlója, mint Gravinczy, a ragyás, az bizonyos. De a néni összeszűrte a levelet Gravinczyval, nekünk kitette a szűrünket a kastélyból. Azt mondotta, képzeld, hogy agyonesszük, isszuk ötöt! Bunyitaynak még utiköltséget sem akart adni, az én adósságaim fizetését pedig beszüntette. Itt állok cserbenhagyva, elhagyatva, bosszúért lihegve.

Amikor Jankó ezt a szónoklatot kivágta valahogy, megsajnáltam a fiút. Eszembe jutott, hogy Jankó ennyi beszédre még ő felsége előtt se volna képes és ime, a nagybátyját megtiszteli. Mégse utolsó dolog az a családi tekintély!

Nem sokáig kellett gondolkoznom, hogy kiformálódjon valamelyes terv a fejemben. Utóvégre most már ha itt van Jankó, valamit csak kell vele csinálni. Megkérdeztem tőle:

— Soha sem láttad, még fotografiáról sem az Andráscsik-kisasszonyt?

— Soha!

— Nos, hát majd én megismertetlek vele.

Jankó csaknem letérdepelt örömeiben és kezet akart csókolni.

— Hohó! — kiáltottam. Semmiféle kötelező ígéretet nem teszek ezzel, Jankó. Megismertetlek vele, a többi a te dolgod.

Jankó ugyancsak kötötte az ebet a karóhoz, hogy

majd megmutatja ő, hogy mit tud . . . Fölvette a tükör előtt a bajuszkötőjét, ügyesen elsimította a feje búbján kezdődő kopaszságot és azt kérdezte, hogy mikor indulunk . . .

— Akár nyomban — feleltem neki.

Kocsira ültünk és Szunyogiba hajtattunk.

Sári Mihály dőcögve nevetett föl:

— Kezdem érteni, te selyma! A szegény András-csik-kisasszonyt, a Juliskát mutattad be az öcsédnek.

— Természetesen — folytatta Zathureczky. Özvegy Andráscsikné Juliska leányával Szunyogiban húzta meg magát a férje halála után. Ott van az asszonynak valami kis fekvősege, amit még hozományba kapott. Az úton, amennyire csak lehetett, kioktattam Jankót, majd mindenféle praktikákkal igyekeztem előtte valószínűvé tenni, hogy a milliomos kisasszonyhoz megyünk. Meg aztán Jankónak eszeágába sem volt, hogy másféle András-csik-leány is van a világon, mint a milliomos leány.

Megérkeztünk Szunyogiba és az özvegy asszony nagyon szívesen fogadott. Nyomban észrevette, hogy mi járatban vagyunk és semmi kifogása sem volt Borcsánszky ellen. Bizalmas beszélgetésben csak arról puhatolódzott nálam, hogy volt-e, vagy van-e Borcsánszky Jankónak már felesége? Miután becsületszavamat adtam, hogy Jankónak eddig eszében sem volt a házasság, megengedte, hogy a leánnyal megismerkedjünk.

Juliska éppen a kertben volt, amikor az anyja előparancsolta. Különös, hogy eddig még ahányszor leánynézőben voltam, a leányok mindig a kertben tartózkodtak. Ugyan mi a manót kereshetnek abban a kertben? Vagy talán azért mennek oda, mert a kertnek léces kerítése van és a lécek között ki lehet kandikálni?

Mikor Juliska előjött, akkorára én már erősen alkudtam a tekintetes asszonnyal a kukoricára. Tulajdonképen Borcsánszky Jankónak kellett volna az alkuvást színlelni — hisz nem én akartam házasodni — de Jankó teljesen elveszítette a talajt a lába alól. Csak állott ott a verendán, a bajuszát igazgatta és a lábait váltogatta, mintha a legkedvezőbb állásba akart volna helyezkedni a közeledő leány előtt.

Amikor a kert rácsos kapuja kinyílt és Juliska látható lett, Jankónak földszínű, kemény arcán izgatott haloványság jelentkezett. Szerelmes lett egy pillanat alatt. Habár jól meggondolva, nem is kell több a szerelemhez egy pillanatnál.

Annál kellemetlenebb volt az én meglepetésem. Mit csűrjem-csavarjam a dolgot, bizony a kis Juliska, akit gyerekleány korában nevezetes szépségnek tartotunk sokan, akik ismertük az apai háznál, megváltozott, hajadonná serdült. Nem változott neki se a szeme, se az orra, szép volt, nagyon is szép, csak valami haragos, falusi asszonyoknál tapasztalható, kemény barázda vésődött az arcára. Mintha mindig haragudott volna valamiért.

Azelőtt szomorú volt, csendes volt, most mérges volt. De hát épen ilyen volt az anyja is.

Kalivóda, a patikus, aki szeretett lélektani dolgokkal foglalkozni, az asztalon álló hamutartó bagolyfejéhez nyomta a szivarját:

— Amin nem is lehet csodálkozni, urak. Utóvégre az öreg Andráschik nemcsak életében, de halálában is elég okot szolgáltatott arra, hogy haragudjanak reá a hozzátartozói.

Zathureczky nem reflektált a közbeszólásra, ami rosszul esett a patikusnak, nyugodtan folytatta tovább.

— Elég az hozzá, hogy megcsúnyult a kis András-
csik Juliska. Legalább én azt gondoltam, hogy még
akkor is haragszik, amikor rám mosolygott: „hogy van
Zathureczky úr, régen láttam Zathureczky urat?” „Bizony
én is magácskát, — feleltem. — De megnőtt azóta.”
Juliska nevetni kezdett a falusi kisasszonyok visszafojtott
kacagásával, amikor úri-férfiúval állnak szemben:

— Pedig már akkor is épen ekkora voltam.

„Épen ekkora voltál, lelkecském, gondoltam ma-
gamban, hanem százszorta szebb.” De hát Borcsánszky
Jankó nem ismerte ezelőtt Andráscsik Juliskát, neki elég
szép volt így is, — talán nagyon is szép. Bemutattam a
fiatalokat egymásnak. Jankó esetlenül meghajolt és mormo-
gott valamit a bajusza alatt. Azaz, hogy talán nem is mon-
dott semmit, csak a bajusza mozgott úgy, mintha beszélt
volna. Jó idő beletellett, amíg annyit ki tudott szorítani:

— Szép fekvése van ennek a kastélynak.

Juliska ártatlanul ránézett:

— Mifelénk nem kastélynak hívják ezt, csak háznak.

— Hja, Sárosban minden másképen van, — véle-
kedett Jankó. — Új emberek, új szokások . . .

Ezzel aztán végképen elhallgatott. Valahogy mód-
ját ejtettem, hogy rátapossak a lábára.

— Te Jankó, sohase forogtál még női társaságban?

— Dehogy nem, dehogy nem, csak ilyen leánnyal
nem voltam még szemközt.

— Beszélj hát valamit.

— Ha négyszemközt volnánk, — felelte Bor-
csánszky és a bajusza szinte ugrált.

Ebédután annak is módját ejtette Jankó. Estefelé,
amikor elővettem, hogy micsoda eredményt ért el a
leánnyal, sírva a nyakamba borult:

— Szeretem és ő viszontszeret. Én vagyok a legboldogabb ember Magyarországon.

Az egész kalandban csak ekkor kezdtem valami nyugtalankodást érezni. Hohó, még komolyra fordulhat a dolog. Jankó szentül meg volt győződve, hogy a milliomos kisasszonyt szereti, holott a milliomos kisasszony nagyon távol volt tőle.

Valami csodálatos véletlennél fogva a körülmények is kedveztek, hogy Jankó megerősödjék hitében. Az özvegy untalan a boldogult Andráscsik módtalan gazdagságát emlegette.

— Nem lesz olyan ember több ebben a megyében. Gurult hozzá a pénz az ajtón, ablakon keresztül.

Tegnap épen arra biztatott már Jankó, hogy kérjem meg neki az Andráscsik-kisasszony kezét, mert ő nem tud várni egy napig se a nagy szerelemtől.

— Csak ne siessünk, — feleltem. — A házasságot kétszer is meg kell gondolni. Jobb lassan járni: tovább érünk.

Jankó megzavarodva nézett rám:

— Nem tudom, mi gondolkozni való volna ezen a dolgon? Szeretjük egymást, tehát kell, hogy egymásé legyünk.

— Igazad van, Jankó fiam, csak épen egyre nem gondoltunk: arra, hogy lánykérőbe nem mehetünk így, ahogy most öltözve vagyunk. Haza kell menni a legjobb ruháinkért. Én legalább nem megyek leánykérőbe, ha nincsen rajtam a díszmagyar-ruhám.

Így aztán sikerült nagynchezen elcsalni Jankót Szunyogiból. Most itt van a szállásomon. Nem merem emberek közé vinni, nehogy megtudja véletlenül a valóságot. Ma még egy milliomos leány szerelmesének kép-

zeli magát. Az álom elmulik. Vajjon, hogy viseli el szegény Jankó a csalódást?

Zathureczky valósággal meghatottan mondotta az utolsó szavakat. Gyorsan elbúcsúzott asztaltársaitól és hosszú lépésekben sietett hazafelé.

IX.

Bajsa Gábor az utolsó törökfái látogatás óta úgy érezte, hogy valami kellemetlen érzés nehezedik rá, amely el nem hagyja egy percig sem. Szórakozottan végezte irodai dolgát, pedig máskor még fizikai rosszul-létét is feledtették vele a pörös akták és vaskos törvénykönyvek. Nem mozdult el hazulról, napokig nem látták a megyei kaszinóban. Ugyanannyi idő telt el, hogy a Szent Márton-utca zöldzsalogáteres, kacér külsejű házába sem lépett be. Sehogy sem tudta volna megmagyarázni ezt a dolgot, ha gondolkozni kezdett volna rajta. De Bajsa épidegzetű, egészséges ember volt, nem szerette hiábavaló problémákon törni a fejét.

— Rossz kedvem van, tehát nem való vagyok emberek társaságába, — állapította meg magában a diagnózist.

Csak homályosan gondolt arra, hogy a rossz kedvének tulajdonképeni okozója az utóbbi törökfái látogatás. Máskor könnyű szívvel, vidáman hajtott el a kastélyból és a gondolatai oda soha vissza nem vitték, csak épen akkor, ha valamely Andráscsik-akta került a kezébe. Most meg valahogy úgy érezte, hogy a törökfái kastély nemcsak ügyvédi naplója bevételi rovatában szerepel, mint nagyon fontos tényező, hanem abban a titkos könyvben is, amely könyvét minden ember odabévíl hordja. Magános szivarozgatásai közepette a dohány-

füst kék karikáiba bámult, holott eddig talán észre sem vette, hogy a szivarnak füstje is van, amely különös alakú foszlányokban, karikákban száll a levegőben. Egyszer minden különösebb ok nélkül eszébe jutott az az éjszakai beszélgetés Zathureczkyvel a Griff-kávéházban. Akkoriban mindössze annyit állapított meg a beszélgetésről, hogy elszólította a kártyaasztaltól, ahol talán végetes veszteség érte volna. Még önmaga előtt se merte bevallani, hogy tulajdonképen az Andráscsik Zsuzsánna fehér keze nyult utána és rántotta vissza a szakadék széléről, amikor egy másik fehér női kéz, — talán formásabb, mint a Zsuzsikáé, — önkénytelenül taszigálta a mélység felé.

— Ki tudja, talán minden máskép lett volna, ha Zathureczky akkor el nem szólít a kártya mellől? Talán próbára tettem volna Telekdi Irmát és nincs kizárva, hogy egy csalódással többet írhatnék az életembe, vagy . . .

De tovább nem szeretne folytatni ezeket a gondolatokat, mert lusta és kényelmes ember volt, aki nem kedvelte a fölösleges lelki emóciókat.

Így haloványodott el lassan emlékezetében a megyebéli éjjel nagy lelki megrázkódtatása és ilyenformán volt az lehetséges, hogy a Zathureczky szavaira is emlékezni kezdett később, holott akkor alig hallotta a szavakat.

— Tied lehet Andráscsik Zsuzsika! — mondotta akkor a hóbortos jóbarát.

Még talán egy héttel ezelőtt is nevetett volna a dolgon. A milliomos kisasszony majd épen a fiskálisát, a megfizetett emberét választja ki arra, hogy hozzá feleségül menjen, amikor akár grófok között válogathat?

Meg aztán a Bajsa becsületes lelkében sohasem fordult meg csak árnyéka sem a gondolatnak, hogy pénzért házasodjon. Olyan elérhetetlennek, csodálatosnak látta a milliomos kisasszonyt, hogy eszébe se jutott soha, hogy Zsuzsánna a vagyona mellett épen olyan fiatal, szerelemvágó nő, mint a többi. Talán, ha akkor ismerkedik meg Andráscsik Zsuzsánnával, amikor még nem volt milliós öröksége, bizonyára igyekezett volna meghódítani, amint törekvése ez minden fiatal férfinak szép, okos leányokkal szemben. De a millió púp volt a Bajsa szemében, igaz, hogy aranypúp s a legutolsó időkig talán azt se tudta volna megmondani, hogy milyen színű Andráscsik Zsuzsánna szeme. Csak akkor vette észre, hogy acélfénye van annak a szemnek, amikor az Gravinczyre kezdett mosolyogni.

— Mégis csak ostoba fickó voltam, hogy addig vártam, amíg vállalkozó halászlegények vetik ki hálójukat az aranyhalacsákára.

Ezt gondolta magában, de nem tapasztalta, hogy a millió miatt búsul, amely az övé is lehetett volna. Legjobban az fájt neki, hogy Zsuzsika Gravinczyt szereti. Miért épen Gravinczyt, aki minden kedvessége mellett is csak egy szeretetreméltó svihák, akinek jócimbóraságból el lehet nézni a fogyatkozásait, de komolyan férfiszámba nem vehető. Mi a macskát szeretett meg Zsuzsika ezen a léhűtő kalandoron, aki azzal tetézi be vakmerőségét, hogy azt szimulálja, mintha egy csöppet sem érdekelné őt a milliomos kisasszony? Akár-hogyan mosolyog reá, nem jut eszébe, a lábai elé vetni magát; kedveskedő bókra nem törekszik, sőt bizonyos fokig unatkozik a Zsuzsánna társaságában!

Amint mindezt meggondolta Bajsa, még rosszabb

lett a kedve és örökös szivarját is elhajította magától. Aludni próbált a pamlagon, ahol feküdt, de hiába húnyta be a szemét, az álom elkerülte és idegessége növekedett.

— Mégis csak számárság, — kiáltott föl hangosan, — hogy engem a kliensem szívügyei érdekelnek. A kliens arra való, hogy az ügyvéd megéljen belőle. Többre még a milliomos klienset sem lehet kötelezni.

Bosszantotta az is, hogy Telekdyné, bár napok óta nem mutatkozott, még sem érdeklődött iránta. A tükör elé állott, és amíg mogorva arcát szemlélte, megkérdezte magától:

— Hát vajjon azzal az asszonnyal mit akarok?

S mert erre nem tudott nyomban megfelelni, ostoba fajankónak nevezte magát zordon kedvében.

Telekdynének egy fotográfiája volt a fiókjában, amely fotografia annak idején asszonyos kacérsággal hevert az özvegy szalon-asztalkáján, hogy valamelyik udvarlója zsebre vágassa. A szép asszony azt se tudta talán teljes bizonyossággal, hogy Bajsa Gábor követte el a fotografia-lopást, hiszen az mellékes is volt; fő az, hogy a képnek huszonnégy óra alatt lába kelt.

Bajsa hosszasan elnézegette azt a mosolygó asszonyarcot, a szőke vénusz-kontyot a hamisan kacsintó szemet. A gömbölyű váll födetlen volt és egy vonalnyi, csupán sejtelemszerű darabka látszott a domború kebelből.

— A legnagyobb számárság, hogy a fotográfiát föltalálták, — zsörtölődött magában. — Akár akarom, akár nem, látnom kell a Telekdyné gonosz szemét még akkor is, ha az óceán tulsó oldalára költözködöm.

Pedig látta ő azokat a szemeket fotografia nélkül is. Még ha komoly pöriratok megszerkesztésével foglalkozott, akkor is olyan kacskaringókat rajzolt egyik-

másik betű mellé, mint a Telekdyne huncutkája ott a füle mellett. Magában megállapította, hogy irigy, gonosz ember, aki Telekdynt is szeretné bírni és Gravinczytól sajnálja Andráscsik Zsuzsánnát.

Három napnál nem bírta tovább a remetéskedést. Azzal hitegette magát, hogy a megyei kaszinóba megy egy órácskára, de mikor Zathureczkyt nem találta ott, bosszúsan fordult meg.

— Ő is azok közé tartozik, akit épen akkor nem lehet megtalálni, amikor szükség volna rá.

A szőnyeges folyósón az öreg Sárival, a megyei fiskálissal találkozott.

— No fiskális, vesztettünk, hogy olyan rossz kedvünk van?

— Nem játszom én soha. — felelte mogorván Bajsa. — Zathureczkyt kerestem.

— Hahó! Az most nagy dologban fáradozik, — kiáltott föl Sári Mihály. — Házasít, amice, a legkomo-lyabban házasít.

Bajsa még csak el sem mosolyodott, amikor a megyei fiskus elmondotta neki a Borcsánszky-féle históriát. Szigorúan jegyezte meg az ügyvéd:

— Csak arra vagyok kíváncsi, mikor nő be a Zathureczky fejelágya? Komolytalan férfiú.

— Nono, — vágott közbe Sári uram, — egyszerű tréfa az egész.

— Igen, de mindig a más rovására, — mormogta Bajsa és nehéz, megfontolt lépésekkel ment lefelé a lépcsőn... A megyei fiskus fejcsóválva nézett utána.

— Hát ennek vajjon mi baja lehet?

A kapu előtt egy percig tétovázva állott meg. Egy cselédleány ibolyacsokrot vitt előtte, a virágról

eszébe jutott az asszony. (Bár meglehet, hogy úgylis eszébe jutott volna.)

— Elmegyek hozzá. Aztán vagy . . . vagy . . . — gondolta sötét elhatározással, de egyik vaggal se volt egészen tisztában. Csak annyi bizonyos, hogy amikor a Szent Márton-utcába befordult, azt vette észre, hogy mintha újonnan föstöttek volna minden házat, kaput, rácsos kerítést az utcácskában. A kora tavaszi nap mindenféle apró bogarakat táncoltatott a levegőben, némelyik kertben már ástak a cselédek és a sövény alól korai virágocskák nézegettek ki. A Telekdyne kacér házikója szinte ragyogott a napsugárban, mintha oda-pingálták volna az utca végére. A kerítésen belül cseresznyefa állott és a rózsaszínű virágszirmok kihulot-tak az utca kövezetére. Bajsának engedni kezdett a rossz kedve és amikor a kapun benyitott, már kellemes izgalom futott végig a lelkén: milyen sok kérdésre kell majd felelni, hogy mit csinált három napig?

Az üveges verandán egy idős, Kossuth-szakállas, magyar-ruhás férfiút talált. Keresztbe vetette csizmás lábát és kényelmesen pipázott a karosszékben. A követ-kező pillanatban megismerte Gaál Napoleont, a Telekdyne apját. Szélesen parolázott Bajsával. Erre a parolázásra a rosszkezd, amely észrevétlenül elmaradt Bajsa mellől, nyomban melléje szegődött, mint egy hűséges kutya, amely gazdája nyomát feltalálja.

— Vajjon mit akar itt ez a kiállhatatlan vén ember? — kérdezte gondolatban Bajsa.

Gaál Napoleon, mintha megértette volna a gondo-latát, bodor füstöt eregetve pipájából, felelt nyomban:

— Tudod öcsém, a télen legkisebbik leányomat is férjhez adtam, a hatodikat. Nagyon elúntam magamat

odahaza, mert lassan rájöttem, hogy az úristen engem arra teremtett, hogy mindig legyen eladó leányom a háznál. Ahol eladó leány van, ott nem ismerős vendég az unalom. A gavallérok jönnek, meg mennek; leánynézők, leánykérők vígassága deríti föl a házat. Elhatároztam tehát hogy előlről kezdem az egész mesterséget. Újra férjhez adom a leányaimat, már amelyiknek szüksége lesz rá, mint épen most az özvegy asszony Irmának. Hát ezért cseréltem fel falusi otthonomat a várossal. Most aztán vigyázz, kópé. Az öreg Gaál jó kertész. Nem lehet stróf nélkül a mézet megdézsmálni.

A kedélyes öreg úr ravaszul hunyorított a szemével, mint aki meg van győződve arról, hogy a világon a legfurfangosabb ember. Bajsának pedig végkép meg-savanyodott erre a kedve. Legjobban elmenni szeretett volna erről a helyről, de a nyitott ajtóban szoknya-suhogás hallatszott. Telekdyné lépett ki a szobából.

Bajsa egy pillanatig úgy nézett rá, mintha még sohasem látta volna azelőtt. Hát nagy változás is történt az asszonnyal a három nap alatt, mióta Bajsa nem látta. Mintha az öreg Gaál feltalálta volna azt a boszorkányos mesterséget, hogyan lehet az asszonyból leányt csinálni. Telekdyné bokáig érő szoknyájában, koszorúba kötött hajával tizenhatéves lett egyszerre. Telt vállai eltűntek, csipője az öltözködés varázsával megfogyatkozott. Még az ajkán is valami szende, szűzies mosoly játszadozott, amely nagyban különbözött az özvegy asszony megszokott kacér, biztató mosolyától. Még el is pirult egy keveset, amikor Bajsa kezét csókolt neki.

— Régen láttam Bajsa úr, — mondta csendesen.
— Régen járt mifelénk.

Gaál Napoleon megleégedetten szörtyögtette pipáját, aztán kiverte a hamut egy virágvázába.

— De atyus, az istenért! — kiáltott fel Telekdyné.
— Az virágnak való.

Az öreg jobbról-balról megnézte a virágvázát:

— Kutyamája! Én hamutartónak néztem. Persze felejt az ember, mindennap felejt. Pedig csak a télen ment Boriska férjhez, máris leszoktam a rendről.

De az ösztönök azok megmaradtak, bámennyire megvénül Gaál Napoleon. Mert például, amint a leányát bizalmas közelségben letelepedni látta a fiatalember mellé, fölébredt benne a sokkapitulációs, kiszolgált lányos-apa, mint a mikor a vén huszárló a trombitát hallja. Napoleon bácsi is izegni-mozogni kezdett a csendesebben elmondott szavakra, amelyeket a fiatalok váltottak egymással. Tüsszögött, ásított. Vastag szemhéjai le-lezárultak álmosan, már táskás ujjaival se bírta őket nyitva tartani. Azért nagy csendesen beszőkött az ebédlőbe és leheveredett a díványra.

— Micsoda kitűnő komédiásnő lett volna magából, Irma, — kezdte Bajsa. — Képes mindennap valami új szerepet eljátszani.

Az asszony ránevetett Bajsára:

— És tetszem magának az új szerepemben?

A Bajsa feje körül még mindig ott zümmögött az a csúnya dongó, amit mogorvaságnak hívnak. El-elhagyta, majd megint visszacsapott hozzá és körülrepülte a fejét, éppen, mint a dongó, amit nem lehet elhessegetni.

— Ahogy vesszük. Nekem amúgy is tetszett. Nagyon furcsa képe volna a világnak, ha az eladó leánykák mind ilyen öntudatosak, tapasztaltak lennének, mint maga.

— Ugyan menjen maga, goromba ember! Hát csak többet ér talán egy öntudatos nő, mint valami ostoba sárga libácska?

— A libácskából bizonyosan lúd lesz idővel, de a lúd sohasem lesz többé libácska.

Telekdyné nevetés mögé rejtette a bosszúságát.

— Igaza van, Bajsa. De maga előtt én nem is komédiázom. Jobban ismerjük mi már egymást. Csak az új szerepemben akartam magam bemutatni, amely szerepet az apám nekem szánt. Az új szerep nem tett szét önnek, maradok a régi.

Hirtelen mozdulattal megrázta a fejét. A koszorú lebomlott fejéről és a vastag hajfonatok mint megannyi kígyók tekeröztek arca, térde körül. Szórakozottan emelte föl az egyik vastag selyemfonatot a tenyerébe:

— Végig az enyém!

Aztán egy aranylándzsával a nyakán laza kontyba tűzte a haját. Nem messze függött egy tükör, de inkább Bajsa felé fordult arccal ennél a műveletnél és a veranda ablakát használta tükörnek.

— Tehát férjhez akar menni? — kérdezte tompa hangon Bajsa.

Az asszony naiv kacagással emelte rá a szemét:

— Ha az nagy újság maga előtt, akkor valóban férjhez akarok menni! Ha ugyan akad valaki, aki elvesz ilyen vén asszonyt.

Ez a kacér hang bosszantotta Bajsa Gábort.

— Annyira meglepő újság az előttem, hogy eddig tudomásom szerint eszeágában sem volt a másodszori férjhezmenés. Valaminek kellett történni.

Az asszony ártatlan mosolylyal nézett a férfi duzzogó arcába. Tengerszínű szemének odaadó tekintete,

felső testének előrehajlása máskor ellágyította volna Bajsát. Most gyanakodva vizsgálta az asszonyt. Valami titkos hang azt súgta neki, hogy vigyázzon magára.

— Nem történt semmi, — folytatta csendes hangon Telekdyné. — Beláttam, hogy huszonkét esztendő még nem az az idő, amikor könnyű szívvel lehetne lemondani az élet örömeiről, élvezeteiről. Semmiféle fogadalmat nem tettem első férjem halálakor, lassan elfelejtettem szegényt, természetes tehát, hogy most már férjhez akarok menni. Az édes apám is sürgeti és azzal fenyegetőzik, hogy Bujiból becsődíti a Gaál-fiúkat. Vessenek rám sorsot.

— Az öreg úr nem beszél komolyan.

— Dehogyan is nem. Maga nem ismeri az apámat. Az apám szempontjából az volna a leghelyesebb, amit tennék, hogy valamelyik özvegy Gaálhoz mennék feleségül. — Özvegy az özvegygyel, — mondja az apám. Valami nagybajuszú kurtanemeshez, akinek már a köszvény is hasogatja néha a lábát. Kacsákat, libákat ültetnék és Debrecenből venném a kalapjaimat, nem Párisból. Hát ilyen férj akadna számomra éppen kettő. Tegnapelőtt itt volt Löködi uram és olyan pillantásokkal mért végig, mint a vásáron a lovat, ökröt szokta. A véleménye az volt felőlem, hogy becses kis kutya vagyok. Csak az aggasztotta, hogy tudok-e majd kedvére főzni. Tegnap viszont Gaál Samu volt itt és nyomban a dolog érdemére tért. — Elvennélek, Irma, — szólott hozzám, — ha ugyan tudnál egy ilyen vén embert szeretni még! — Megjegyzem, hogy Samu nem is olyan vén ember, csak elhanyagolt, elvadult férfiú, akit gondozni, ápolni kellene, hogy jóra való figura válhasson belőle.

Bajsa szórakozottan hallgatta az asszonyt. Valami önkéntelen hasonlatot vont magában Telekdyné — és Andráscsik Zsuzsánna között. És ez a hasonlat nem az özvegy asszony javára ütött ki. Észre sem vette, hogy Telekdyné elhallgatott, és a szemét lesütve, ölébe eresztette gömbölyű fehér kezét. A nyakát meghajlította, mintha félt, aggódott volna, hogy talán többet is mondott a kelleténél.

— Nos, és melyikhez fog menni a kettő közül? — kérdezte Bajsa.

Az asszony fájdalmas mosolylyal emelte fel arcát.

— Melyikhez? — kérdezte és szemrehányó pillantást vetett a férfira. — Én csak ahhoz mennék, akit szivemből szeretek. Annak hűséges, jó felesége tudnék lenni.

Ezekre a tompán, halkan elmondott szavakra Bajsának bizseregni kezdett a vére.

— Olyan feleség lennék, — mormogta Telekdyné, — amilyen még nem volt ezen a világon. Szolgálója, alázatos rabnője lennék a férjemnek és boldoggá teném az életét.

Bajsa megfogta az asszony kezét és ez a kéz megszorította az övét. Biztatva, bátorítva. Összehúzódott, mint egy selymes szép macska, és a tekintete azt látzott mondani, hogy ime, itt vagyok, a tied vagyok. Csak a kezedet kell kinyújtani utánam és minden vágyadat teljesíteni fogom.

Bajsa nem lett volna férfi, ha nem csókolta volna meg az asszonyt ebben a percben. Telekdyné viszonzta a férfi csókját.

— Már nagyon régen szeretem, — rebegette

Az ebédlőből köhögve, ásítva nézett ki Gaál Napoleon.

— Kutya-kutyánszki, mit csináltok, gyerekek? — kérdezte gyanakodva.

Aztán tréfásan megfenyegette Bajsát.

— Hátrakötöm a sarkadat, fiú.

Az asszony várakozólag nézett Bajsára. Még meg is taszította csendesen a lábával. De Bajsa nem szólott semmit, pedig itt lett volna az alkalom nyilatkozni az öreg úr előtt. Gaál Napoleon zavartan köhögött, krájkogott és nem találta helyét. Dörmögve vonult vissza az ebédlőbe, mint aki korán jött valahová.

Bajsa felállott.

— Maradjon még, súgta könnyes szemmel az asszony. — Szegény apámnak rossz természete van, nem csoda, hat leánya volt. . . Elfelejt, hogy én már nem vagyok leány, asszony vagyok. Rám nem kell vigyázni.

A férfi mosolygott.

— Dehogy is nem. Az asszonyok néha veszedelmesebbek a leányoknál . . .

Kezet csókol az asszonynak. Telekdyné a fülébe súgta:

— Atyus a tyúkokkal fekszik. Ha estefelé erre járna, engem ébren találna.

— Eljövök, felelt Bajsa.

Már ment, a kapu bezáródott mögötte és valami nagy megkönnyebbülést érzett, amikor az utcán továbballagott. Mintha valami veszedelemből menekedett volna meg. Nagyokat lélegzett és megállt s elgondolkozott.

— Mily dőre voltam, mormogta rosszkedvűen, — ezt az asszonyt szerettem én?

Bár semmi különösebb okát nem találta, úgy érezte, hogy teljesen kiábrándult az asszonyból. Nem

történt semmi, csupán egy alkalmoszerű csókváltás és Bajsa rendkívüli nyugalommal gondolt az asszonyra. Jó darabig sétálgatott a kisváros sötétedő utcáin. A boltok nyitott ajtaján világosság ömlött az utcára, a piac közepén csikorgott a kerekés kút. Bajsa a piactér vadgesztenyefái alatt álldogált és nem tudta, hogy mitévő legyen. Utóvégre, mégis csak hónapok óta sóvárgott azért az asszonyért, a legnagyobb ostobaság lett volna le nem tépni a gyümölcsöt most, amikor az maga kínálja magát. A galamb hullajtani kezdi tollacskáját. Telekdyné megadta magát . . . Igaz, hogy kissé drágán adja magát, mindjárt feleség is akar lenni egyszerre, de hát ez csak azt bizonyítja, hogy az asszony okosan és tisztességesen gondolkozik.

Bajsa tűnődve állott az alkonyatban. Az ódon templom ormán hetet ütött az óra. Bajsának eszébe jutott, hogy Telekdyné körülbelül félóra óta áll már az ablaknál és türelmetlenül várja. Nagy kár volt elmulasztani a mai estét, amelyre hónapok óta sóvárgott. Meg aztán nem is kell mindjárt olyan veszedelmesnek látni a dolgot. Furcsa volna, ha minden asszonyt, leányt feleségül vettek volna a férfiak, akit szerettek! Akár háreme lehetne a legtöbb férfiúnak. Az asszony fölkínálta magát, tehát el kell fogadnia. Bizsergett a vére és a lázas gondolatok egymást kergették agyában. Csak valami úgy ne húzta volna visszafelé! Lassan megindult a gesztenyefák alól és föltette magában, hogy nem fog gondolkozni többé a dolgon.

— Bizonyos, hogy tízezer esztendő előtt megírták már a csillagokban, hogy Telekdyné az enyém lesz. Szeretöm, vagy feleségem: azzal az égi hatalmak nem törődnek, — mormogta.

Az Aranygriff mellett befordult egy szűk mellékutcába, hogy senkivel se találkozzon. Sietve ment a házak fala mellett és hirtelen nagyon jó kedve lett. Fütyörészgetett csendesen és sétapálcáját lógatta a levegőben. A ravasz szép asszony kivetette a hálót és Bajsa a veszedelem teljes tudatában sietett a Szent-Márton-utcába.

A Szent-Márton-utca sarkán valaki hátulról a vállára ütött.

— Hopp. Tovább nem kutyaagolok utánad, fiú. . .

Bajsa összerezgett. A Zathureczky bohókás, vidám arcát látta maga előtt. Csakhogy valami meghatott komolyság látszott most ezen az örökké vidám ábrázatom.

— Már a Griffnél észrevettelek, pajtás. Nem tudtalak utolérni, mert ugyancsak emelgetted a lábaidat. A szép asszony ma este hiába vár rád, velem jössz, fiú! . . .

Így szólott Zathureczky és már bele is kapaszkodott a Bajsa karjába. Nevetve, de némi komolysággal zsörtölődött, amint visszafelé vitte.

— Telekdyné egészen elvesz tőlem, napok óta nem láttalak. Mit akar az a kacér asszony? Meg aztán veled sem vagyok teljesen tisztában. Még mindig nem úntad meg a sok kóborlást egy ravasz asszony szoknyája után. Bolond vagy, beleestél a hálójába, mint egy süldő jogászgyerek! Megárt az a sok szerelem, öcsém.

Bajsa szeliden védekezett:

— Hát mi az ördögöt csináljak ebben az unalmas fészekben? Ha a falusi, kisvárosi embernek sincs családj, rosszabb az élete a kutyáénál.

Zathureczky a szeme szögletéből furcsán nézett Bajsára.

— És azért kell minden időnket annak a menyecskének a mulattatására szentelni? Mintha bizony anélkül meg se lehetne az az asszony. A tied lehet Telekdyné, anélkül, hogy az egész életedet rápazarolnád. . . Furcsa is volna, ha a Telekdyné szerelme olyan drága volna! Tapasztalt, kitanult fehérszemély az. Nem kell félteni, Gábor. Nem lesz öngyilkos, ha egy este nem is ülsz a szoknyáján.

Bajsa nem felelt a Zathureczky zsörtölődésére. De hát mit is mondhatott volna neki? Azt talán, hogy hónapok óta tartó munkálkodás után meghódította végre az asszonyt? Zathureczky, az a cinikus ember, a szemébe nevetne. Szinte hallja, amint mondaná:

— No hallod, pajtás, nekem huszonnégy óra elég lett volna annak a híres menyecskének a meghódítására . . .

Nem szólt tehát semmit, magában igazat adott a barátjának. Nagy tökfilkó volt, amikor hónapokon át járt hiába az asszony után. Ki tudja, ha nem lett volna belé szerelmes, már régen az övé lehetett volna. Amint hogy felkínálta magát most, amikor kissé kijózanodott belőle. Azért mégis kár volt elhalasztani a mai estét. Amit elszalaszt a pillanat, az öröklét sem hozza vissza . . . Szótlanul ballagott Zathureczky mellett, aki az Arany-Griff felé irányította lépéseit. Ott ügyet sem vetett a sok köszöngető jóbarátra, szívesen integető cimborára. Kikeresett egy magános, félreeső asztalt, a kabátját lesegítő főpincérnek pedig meghagyta, hogy ha valaki keresi, hát nincs itt.

— Beszédem van veled, Gábor, — mondotta és keményen Bajsa szemébe nézett.

Bajsát titokban bosszantotta a megakadályozott

találka Utóvégre, ennyit csak megérdemelt volna . . . Sötét kedvvel dűnnyögte:

— Ugyan mikor hagyod békében azt az özvegy asszonyt, Zathureczky? Nem vétett az neked semmit és nem nyughatsz tőle. Azt kezdem hinni, hogy túlságosan érdeklődsz iránta, öreg pajtás!

Zathureczky kesernyésen nevetett:

— Hát megvallom, bizony érdekel egy kicsit az a menyecske. Nem igen van mostanában Magyarországon egy ilyen asszony, aki hasonló drágán fizettette volna meg a szerelmét. Körülbelül egy milliót dobtál el érte magadtól . . .

Bajsa haragosan csóválta a fejét.

— Ismét az a bolondság, Zathureczky. Úgy beszélsz arról a millióról, mintha csak a kezemet kellett volna kinyújtani utána és az ölembe pottyant volna.

— Körülbelül így is áll a dolog. Ha a Telekdy-nének nincsen olyan gömbölyű válla, csalfa szeme, kacér mosolygása, tovább is láttál volna az orrodnál. Megbabonázott ez az asszony, elvette látásodat. A színes kavics mellett nem vetted észre az igazi gyémántot, amelyért csak le kellett volna hajolnod. A tied lehetett volna. Most már csak azt szeretném tudni, hogy megérte-e ezt a nagy áldozatot az a csalfa teremtés?

Bajsa a szivarja füstjébe bámult. Magában azt gondolta: „holnap kérdezted volna, Zathureczky, holnap megmondtam volna . . . De kár is, hogy nem tudtál várni még egy napig!”

Zathureczky közelebb húzódott a barátjához és meghatottan tette kezét a Bajsa vállára:

— Sajnálak, fiú. Becsületemre mondom, soha sem hittem volna, hogy ilyen érzékeny lelkem van. De hát

nem tehetek róla. Gondolj felőlem, amit akarsz. Gondold azt, hogy egy képzelődő szószátyár vénasszony vagyok . . . Én mégis azt hiszem, hogy nem érte meg Telekdyne Andrászik Zsuzsikát. Gondold azt, hogy Zathureczky vénségére kapzsi, pénzsóvár, uzsorás lett, aki a vagyonuk szerint ítéli meg még asszonyokat is. Mégis azt fogom örökké mondani, hogy kár volt olyan bolond módra eldobni magadtól azt a milliót. Nagy ördög a pénz, Gábor. De csak akkor, ha másé a pénz, azaz akkor, ha a Gravinczyé.

Bajsa csodálkozva nézett barátjára.

— Azt mondod, Gravinczyé a pénz?

— Az övé; az övé Andrászik Zsuzsika is. Az én sárosi unokaöcsém örökre emlékezetessé tette nevét egész Felső-Magyarországon. Beláthatatlan időre lefőzte az egész atyafiságot. Jött és meghódította a milliomos kisasszonyt.

Zathureczky olyan komoly, megilletődött hangon beszélt, hogy Bajsának nem jutott eszébe szavaiban kételkedni. Meg aztán nagyon meglepte a hír, amit hallott. Alig tudta palástolni fölindulását.

— Tehát Zsuzsika beleszeretett Gravinczybe?

Zathureczky vállat vont:

— Tudom is én. Én se látok bele a szívekbe. De a körülmények azt mutatják, hogy a hivatalos eljegyzés küszöbén vagyunk. A környéken már mindenki a házasságról beszél.

Az öreg Pay báróné majd kibujik a bőréből örömében. Tegnap, Törökfáiról jövet beszéltem Sulyomra. Payné a boldogságtól magánkívül borult a nyakamba:

— Látod, Zatokám, mégis csak nekem volt igazam. Nekem kellett idejönni Abauból, hogy főköttő alá jusson

a milliomos Andráscsik Zsuzsa. Az egész vármegyében nincs egy jóra való férfiú.

— Nono, — mondtam, — várjuk meg az esküvőt, néni. Elröpülhet addig az aranytollú madár.

— Nem röpül az el. Gondoskodik arról az én szeretett unokaöcsém. Hajdanában a felvidéki nemesség fegyverrel, erőszakkal foglalt magának várakat, birtokokat. A mai felvidékiek ugyanezt teszik csellel, szép szóval. Ész kell oda, Zathureczky.

Szokás szerint néhány gorombasággal búcsúztam el a nénitől. Csakhogy mit ér az? Payné megint bebizonyította, hogy máglyára való boszorkány, több esze van, mint egy tucat táblabírónak. Ha meggondolom, hogy mi is szövetkezhettünk volna azzal az asszony-Napoleonnal, aki sorba beveszi a leányszíveket és elfoglalja a hozományokat...

Bajsa elvörösödött.

— Ne bosszants, Zathureczky.

— Igazad van, nekünk az a bajunk, hogy nem tudunk megalkudni a gavallériáinkkal. Pedig hát, uti figura docet, a nobileségünkkel Telekdynéhez jutunk csupán.

Bajsa elgondolkozva nézett maga elé. Nem igen tudott volna számot adni az érzelmeiről. Harag, elkese-redettség, csalódottság ördögei kínozták a lelkét. Mintha valami tükörből látná magát és hirtelen nem ismert magára. Hogy miért, azt maga sem tudta. Haragosan mormogta a fogai között:

— Nem baj az, Zathureczky! Mi nem vagyunk eladók akármennyi pénzért se. Legyen azé az Andráscsik kisasszony, akit szeret. Ugyebár ez az igazság?

Zathureczky bólongatott, de nem igen látszott bizonyosnak, hogy megértette Bajsa szavait. Csak bólint-

gatott bohókás, deres fejével és poharát megtöltötte vörösborral.

— Igyál, Gábor, több is veszett Mohácsnál.

Bajsa a szájához emelte a poharát, de a bor nem ment le a torkán. De furcsa is ez a Zathureczky, hogy soha sem vénül meg, meg nem únja más emberek dolgát, baját. Mintha neki semmi gondja nem volna a világon! Vén gyerek ez a Zathureczky.

— Hogyan kerültél Törökfáira? — kérdezte hosszas hallgatás után az ügyvéd. (Talán csak azért, hogy megtörje a csendet.)

Zathureczkynek megvillant a szeme.

— Borcsánszky öcsém dolgában jártam ott. Képzeld, mi lett annak a bolond históriának a vége? Borcsánszky Jankó, amikor megtudta, — előbb-utóbb meg kellett neki tudni, — hogy nem a milliomos András-csik kisasszonynak mutattam be, hanem egy másiknak, természetesen halálra keresett. Keservesen panaszolta, hogy összejátszom Paynéval és én is az ő megrontására törekszem. Nagyon megtörte a fiút a csalódás. Talán bele is betegszik, ha meg nem szánom és komolyan elő nem veszem: — Te bolond — mondtam neki — nem történik egyéb, mint csak az, hogy nem veszed feleségül az András-csik-leányt. Meggondoltad a dolgot. Punktum.

Erre keseredett el csak igazában Jankó. Nagy könnyek hullottak a szeméből, vitézi bajusza pedig fölmondta a szolgálatot. Vége lett a tekintélynek.

— Könnyen beszélsz, — nyögött föl Borcsánszky Jankó — könnyen beszélsz, nagybácsi, mert neked semmi bajod nincs. De az én varhanói uradalmam már csak a telekkönyvben az enyém.

Ismerem azokat a felvidéki uradalmakat. Odahaza

skvargának hívják őket. Nem ejtett kétségbe a Borcsánszky Jankó bánata.

— Majd találsz másfelé feleséget, Jankó, aki rendbe hozza a varhanói uradalom telekkönyvét.

— Dehogy is talállok. Tönkretettél, nagybácsi — hangoztatta Jankó és komolyan elkeseredett.

No, ezt már nem hagyhattam magamon. Szigorúan vallatóra fogtam a fiút és Jankó nagy keservesen bevallotta, hogy ő szereti az Andráscsik-leányt és feleségül veszi a millió nélkül is.

— Kiátkoz a familiád! — ijesztgettem.

— Nem törődöm vele — felelte Jankó.

— Ötven esztendeig a te eseteden fog nevetni egész Felső-Magyarország.

Jankó nem bánta azt sem. Szerelmes volt, halálosan szerelmes, azzal a szerelemmel, amelyet csak akkor hiszünk el, hogy a világon van, ha saját szemünkkel látjuk. Tisztára megbolondult Jankó. Nem kellett annak már semmi, csak Juliska.

— Helyes, — feleltem — a tied lesz Andráscsik Juliska. Megkérem neked.

Hanem, tudja Isten, milyen bolond vagyok, a lelkiismeret mégis csak furdalni kezdett a varhanói uradalom miatt. Az én bolond tréfámnak köszönheti Jankó, hogy az ősi juss kisiklik a lába alól és valamennyi Borcsánszky-ös engem átkoz a másvilágon. Ha Zathureczky nem mutatja be Jankónak az Andráscsik-leányt, Jankó megházasodhatott volna úgy, ahogyan a szükség parancsolja és letörölné a teleírott rubrikákat a telekjegyzőkönyvben. Mondom, nem hagyott békén a lelkiismeret. Meghatott annak a vén gyereknek ez a hóbotos szerelme.

Idő, meg ötletek dolgában születésem óta milliomos vagyok. Szépen kikocsikáztam Törökfáira és egy alkalmas pillanatban elmondtam a Jankó tragédiáját András-csik Zsuzsánnának. Nem csalatkoztam ebben a leányban most sem. Zsuzsika jóízűt nevetett a histórián, azután nyugodtan így szólott:

— Mondja meg az unokaöccsének, Zathureczky, hogy ne búsuljon. Övé lesz a varhanói uradalom, gondoskodom róla én.

Hát ezért jártam én tegnap Törökfáin. Ha már feleséget szereztem Borcsánszky Jankónak, szereztem hozzá hozományt is.

Még sokáig nevetett Zathureczky a furcsa szerelmi histórián. Észre sem látszott venni, hogy Bajsa szótlanul ül helyén és fejét tenyerébe támasztja. A szomszéd asztalnál egy duhaj kompánia telepedett le. Fiatal megyei urak huzatták a cigánnyal a nótáikat és közben azon mesterkedtek, hogy Zathureczkyt az asztalukhoz csalják. De Zathureczkynek nem volt semmi hajlandósága a mulatozáshoz, karonfogta Bajsát és elhagyta vele a Griffet. Hűvös, csapadékos éjszaka volt odakünn, a két jóbarát fölgyürt kabátban lépegetett egymás mellett. Amikor a Bajsa lakása elé értek, Gábor hirtelen megszorította Zathureczky karját.

— Neked jó szemed van az ilyen dolgokban, Zathureczky. Szereti Zsuzsika azt a Gravinczyt?

Zathureczky vállat vont:

— Mostanában nem tudok eligazodni azon a leányon. Tudja isten? Néha azt hiszem, hogy pusztá szeszélyből udvaroltat magának Gravinczyvel. Máskor meg azt gondolom, hogy utóvégre a Zsuzsika szíve is csak olyan szív, mint a többi leányszív. Beleszeret abba,

aki körülötte van, udvarol, bókol, epekedik . . . Hisz minden azon múlik a szerelemben, hogy a kínálkozó alkalmat ne mulassza el az ember.

Bajsa elbúcsúzott öreg barátjától. Zathureczky néhány lépést tett előre, azután hirtelen visszafordult:

— Hopp, Bajsa, most jut eszembe, Zsuzsika említette, hogy valami ügyvédi megbeszélése van veled a pörében. Jó lenne, ha a napokban Törökfáira néznél.

— Majd megírja, ha dolga van velem — felelte mogorván az ügyvéd.

Az íróasztalán levelet talált. Nyomban megismerte Boronkay őrnagy dülöngöző ákom-bákomjait. Föltörte a címeres pecsétet és ezt olvasta a levélből:

„Kedves Ötsém Uram, látogass meg minket. Zsuzsikának az a bolond ötlete támadt, hogy fölossza a vagyonát az Andráscsikok között. Öreg bátyád, Boronkay.“

Bajsa kétszer is elolvasta a levelet.

— Hát ez mit akar jelenteni? — kérdezte magában.

Feleletet nem tudott rá találni, azért nem gondolkozott tovább a dolgon. Mellékesen megfordult a fejében, hogy ezzel vége lesz a jövedelmező Andráscsik-pörnek is, de mostani lelkiállapotában ezzel mitsem törődött.

X.

Vége lesz a nevezetes Andráscsik kontra Andráscsik-pörnek . . . A nagy pör, amely olyan arányokban indult, hogy százesztendeig munkát adjon az ügyvédeknek és bíróságoknak, megszűnik. Sohase fogják följegyezni azok közé, amelyek a kezdő prókátorok fantáziáját izgatják . . . Tömérdek bélyeg és papiros marad meg és az öreg ügyvédi irnokok, akik versenyre keltek

egymással, hogy minél cifrább öreg A-kat rajzoljanak az Andráscsik-név elébe, ismét várhatnak arra a névre, amely oly sűrűn szerepeljen a kancelláriákban.

Vége lesz a nevezetes Andráscsik-pörnek. Nem mintha a pörös felek döltek volna ki a küzdelemből, győzték volna azok beláthatatlan időkig, hisz nem is úgy fogtak bele a pörbe, hogy egy-kettőre vége legyen; megszűnik a pör egy leány elhatározásán, mint a kancelláriákban mondták: érthetetlen szeszélyén.

Bajsát gúnyos szomorúsággal üdvözöltették a kollégái a bírósági szobákban:

— A kliens megúnta a dicsőséget. Ugyan ki hitte volna? Hát érdemes a mai világban a fiskális pályára menni? Bizony jobb, ha a fiskális meg nem születik.

Bajsának eszébe sem jutott a kartársai csipkelődéseinek bosszankodni. Elég dolgot adott neki a töméntelen Andráscsik-atyafi, akivel sehogy se tudott eleinte boldogulni. Sok munkája közben csak félszemmél vette észre, hogy a szép Telekdyné fagyos közömbösséggel fogadta köszöntését, amikor néhány nap múlva találkozott vele. A fiatalabbik Zathureczky társaságában volt és a macskanadrágos ifjú, aki azelőtt is vetélytársa volt Bajsának, tüntető bizalmaskodással karolt bele az asszony karjába. Éjjel-nappal ott volt az egykori vetélytárs a kis Szent-Márton-utcai házban és nyiltan beszéltek, hogy Telekdyné férjhez fog menni hozzá. Zathureczky, amikor hírét hallotta az öccse viselt dolgainak, nevetve kiáltott föl:

— No, Gyurkával ugyan megjárta a szép asszony! Elverné az a Gaál-dominiumot, ha még volna olyan a világon. De hát elveri azt, ami elverhető. Családi ékszer, meg asszonyt...

Bajsa nem sokat törődött az egész szerelmi históriával. Mintha csak egy régen elfelejtett álom lett volna, hogy valamikor szerelmes volt Telekdynébe. Csak homályosan jutott eszébe, hogy a szép asszony azt tehette volna vele egy időben, amit épen akart volna. De a szép asszony még akkor nem akart férjhez menni. Szeretőnek pedig nem kellett neki Bajsa Gábor.

Fölosztják az Andráscsik-vagyont és Andráscsik Zsuzsika férjhez megy . . . Eleinte csak titokban sugdolóztak a dologról, későbbben mindenki tudta már, hogy Gravinczy Mihály jegyese Zsuzsikának. A férfi nagylelkűen beleegyezett a pör megszüntetésébe, sőt ő maga indítványozta a pörösködő Andráscsikok kielégítését.

— Nem értem, sehogysem értem — vélekedett Zathureczky. — Az én számításom szerint Gravinczynek már árkon-bokron túl kellene lenni. Itt valami furfangot szimatolok.

Zathureczky nem csalódott föltevésében. A sulyomi kastélyban nagy fölfordulást idézett elő az Andráscsik Zsuzsánna elhatározása. Payné komolyan megbetegedett a hír hallatára, hideglelősen mormogta:

— Az ördög játszik velünk . . . Ilyesmi még nem is fordult elő a prakszisomban. Odaadni azt a tömérdek kincset az Andráscsikoknak! Hisz még álomnak is rossz volna.

Gravinczy nem vesztette el hidegvérét. Öntudatos mosollyal hallgatta a nagynéni siránkozását.

— Lásd néni, én számításba vettem Zsuzsánnának ezt a sakhúzását is. A vagyon szétosztásából semmi sem lesz. Mindössze engem akar próbára tenni Andráscsik Zsuzsánna. Dúsgazdag hajadonok ezer esztendő óta használják már ezt a cselfogást, hogy hirtelen el-

szegényednek az imádójuk előtt. Dehogy is szegényednek el! Naiv próbatétel ez a szerelmes férfiúra. A libuskák arra kíváncsiak, hogy a férfi őket szereti-e vagy a pénzüket.

De Paynét nem lehetett megnyugtatni:

— Jaj ne beszélj nekem Gravinczy. Tököfalkó vagy te ahhoz, hogy megértsed azt a leányt. Nincsen abban egy csöpp komédiás-vér sem. Komolyan cselekszik az mindent. Még a legnagyobb bolondságot is komolyan teszi. Hogy nem tudott várni azzal a hóbortos elhatározással addig, míg a feleséged lett volna!

Gravinczy megsímogatta a Payné arcát:

— Nyugalom néni: nem eszik a levest olyan forróan... Mondhatom, megleptem Zsuzsánnát, amikor nemcsak hogy nem elleneztem elhatározását, de még pártoltam is: Méltányos — mondtam, — hogy a szegény Andráscsikok is jussanak valamihez a vagyonból.

— Bolond vagy te, Gravinczy — fakadt ki elkeseredve a néni. — Ha férfi volnál, a sarkadra állnál. Vagy szeret az a leány, vagy nem szeret. Ha szeret, nem szabad neki bolondot cselekedni.

Gravinczy a bajuszát harapdálta és töprengve bámult a levegőbe:

— Hisz épen ez az, amivel nem vagyok teljesen rendben. Ha tudnám, hogy szeret, hát másképen beszélnék... Nem lehet kiismerni azt a leányt. Néha azt hiszem, hogy itt van a pillanat, amikor a nyakamba ugrik, aztán hirtelen közönyösen hátat fordít. Másor, mintha azt sem tudná, hogy a világon vagyok, hogy mellette ülök. Szórakozottan néz maga elé, amíg kebléből sóhajtás fakad. Isten tudja hol járnak olykor a gondolatai. Csak annyi bizonyos, hogy nem jó helyen...

Payné fölemelte éles tekintetét:

— Csak nem volna valakibe titkon szerelmes?

— A macska tudja — felelte bosszúsan Gravinczy.
— Ha nem volna olyan élehetetlen fráter az az ügyvéd, az a Bajsa, hát néha még azt merném hinni . . . De hát ez csak mind gyerekes rémlátás. Andráscsik Zsuzsánna senki másé nem lesz, mint az enyém.

— Mit érsz vele a milliója nélkül? — siránkozott Payné. — Soha boldog nem lenne az a házasság. Én ismerem az életet, Gravinczy. Eleget láttam, néztem a két szememmel. Jegyezd meg magadnak, hogy nincsen olyan asszony a világon, aki el tudná felejtetni a férjével, hogy gonosz szeszélyből egy millióról monddott le.

— Magam se nagyon tudnám elfeledni, — dörögte Gravinczy.

Payné fölkelte a pamlagról, ahová leroskadt első fájdalmában és nagy elhatározással igazgatta deres fürteit a tükör előtt.

— Beszélnem kell azzal a hóbortos leánnyal. Vagy lemond bolond elhatározásáról, vagy elveszíti Gravinczyt. Utóvégre a szerelem szerelem marad még az Andráscsik Zsuzsika szívében is.

Hiába ellenkezett Gravinczy, Pay báróné még aznap délután átkocsikázott Törökfáira. Nagy munkában találta Zsuzsánnát. Számolt, okiratokat olvasott, amelyeket Bajsa terjesztett elébe. Egy nagy halom íráson nyugtatta a lábát és az ujja tintás volt. Szívesen fogadta a bárónét.

— Épen most készültünk el az egyezséggel. Mához egy hétre nem vagyok többé se alperes, se fölperes. Vége a pörnek.

Olyan vidáman, szinte boldogan mondotta ezt Zsuzsánna, mintha valami átkozott tehertől szabadult volna meg. A báróné egy csöppet sem titkolta, hogy nem túlságosan lelkesedik a kész egyezségért.

— Az Andráscsikok is várhatnak még jó darab ideig, amíg ismét ilyen nagylelkű ellenfélre találnak, — jegyezte meg Payné.

— Mondja csak úgy báróné, ahogy gondolja: ilyenbolondellenfélre! — vágott közbe nevetve Zsuzsánna.

Payné nem titkolt bosszúsággal fordult az iratokat rendezgető Bajsához:

— Én csak azt nem tudom megérteni, hogy ügyvéd úr ehhez a megbocsáthatatlan könnyelműséghez segédkezet nyújtott.

Bajsa hivatalos hangon felelt:

— Nekem azt kell tenni, amit ügyfelem rendel. Én csak ügyvéd vagyok.

— Ügyvéd, ügyvéd — dohogta Payné. — De az ügyvédnek is lehetne lelkiismerete. Az ügyvéd is föl-emelheti szavát, ha azt látja, hogy kliense veszedelembé készül rohanni.

— Ha meggondoljuk, nem is olyan nagy a veszedelem — felelte kelletlen udvariassággal Bajsa. — Mindenesetre szokatlan dolog, hogy intra dominium egyezkedjen a pörös fél, de példa már volt erre is.

Payné türelmetlen mozdulatot tett:

— Ugyan hagyja, ügyvéd úr ezeket a frázisokat. Ön nagyon jó barátja lehet az Andráscsikoknak, de rossz ügyvédje Zsuzsikának. Annyit én is tudok asszonylétemre, hogy az Andráscsikok egy lyukas garashoz sem jutottak volna a törvényes úton.

Bajsa kérdőleg nézett Zsuzsánnára. A leány nagy

érdeklődéssel figyelte a bárónét. Hamiskás mosoly játszadozott az ajka körül és örömmel szólalt meg:

— Az ügyvéd úr semmiben sem hibás, báróné. Ő mindent megtett, hogy elhatározásomat megmátsítsa. De én nem tudok most már régi tervemről lemondani. Legyen az Andráscsik-vagyon azoké, akiket megillet. Magamnak csak annyit tartok meg, hogy szűkösen megélhessek...

— Hallatlan! — kiáltott föl Payné. — Egész életét, boldogságát, jövőjét kockára teszi, Zsuzsika!

Zsuzsánna még mindig az előbbi hamiskás mosollyal az ajkán felelt a bárónénak:

— Nem is hiszi báróné, hogy micsoda boldogság az jónak lenni. A világon ez a legtisztább, legvalódibb öröm. Teljesen méltányolni tudom azokat a nőket, akik odahagyva családot, világi boldogságot, az ápoló apácák formátlan köntösét öltik magukra. Valamikor én is apáca szerettem volna lenni. Fájdalom, ez a vágyódásom nem teljesülhetett. De a szívemben örökké megmaradt a szomjúság a jó cselekedetek után. Ha rajtam mulna, mindenemet szétosztanám a szegények között.

A báróné tükön ült ezen szavak hallatára. Lassan valami haragos pirosság borította be az arcát és minden erejére szüksége volt, hogy hangos szitkokra ne fakadjon. Epés gúnnyal sziszegte:

— Nos Zsuzsika, és azt hogyan gondolja, hogyha egyszer rászánja magát a férjhezmenésre, a férje megelégszik az ön arany-szívével? A férfiak önző lények, minden jóságnál többre becsülik a megfelelő hozományt.

Andráscsik Zsuzsánna nevetni kezdett. Hangosan, vígan, csengően. Mintha a legmulatságosabb dolgot hal-

lotta volna Paynétól. Kifeszítette a vállát és diadalmasan állott oda a báróné elé.

— Én olyan leány vagyok, báróné, hogy a férjemtől azt kívánom, hogy engemet eltartsion. Én csak olyan emberhez megyek feleségül, aki engem egy szál szoknyában is elvenne.

Gyönyörű volt ebben a percben a hatalmas leány. Tündöklő szeme diadalmas ragyogással szinte megvilágítani látszott arcát. Fejedelmi termete kiegyenesedett; igazi nő volt ebben a pillanatban, büszke, öntudatos, nemes leány, akinek barna fejére vagy egy királyi korona vagy a szentek glóriája illenék. Bajsa Gábor lesütötte a szemét, mert vakította a leány szépsége. A báróné mélységes zavarában a kesztyűjét babrálta.

— Valóságos regényhősnő, — mormogta. — De hát regényhősök nem állhatnak meg az életben . . . Kár, igazán kár, hogy nem gondolkozik komolyan az életről, Zsuzsánna.

— Nagyon is komolyan gondolkozom róla, — felelte Andrászik Zsuzsánna és mosolygott.

Ez a mosoly még nagyobb zavarba ejtette a bárónét, fölállt, fagyosan búcsúzott. Amikor már odakünn volt, Zsuzsánna nagyot sóhajtva vetette magát a karosszékbe. Szórakozottan babrálgatott az írások között, majd hirtelen így szólott:

— Sajnálom szegény Gravinczyt. Nagyon jó fiú volt, többé nem fogom látni . . .

Bajsa nem tartotta magát illetékesnek, hogy bővebben tudakozódjon a dologról. Zsuzsánna a tenyerébe hajtotta állát és a levegőbe nézett.

— Furcsa, hogy sohasem csalódom az emberekben. Mindegyikről tudom, hogy milyen az ábrázatja

odabelül. Ez az emberismeret teszi, hogy sohasem tudok boldog lenni, hogy sohasem leszek boldog. A kis Gravinczy nehezen adta föl a harcot. Szívós volt, kitartó volt és ha ez a bolondos ötletem nem jön az Andráscsikok kielégítésével, Gravinczy még mindig a nyeregben ül és nem láthatok bele a kártyájába.

Bajsa nagy figyelemmel tanulmányozott valami szerződést. A papir zizegett a kezében, de a szemét nem merte fölvetni. Mintha attól tartott volna, hogy Andráscsik Zsuzsánnának csakugyan valami boszorkányos tudománya van és a szemén keresztül belélat a lélekbe. Bajsának pedig semmi kedve se volt ahhoz, hogy az ő ujongó gondolatait észrevegye a leány. Ne lássa, hogy örül annak, hogy nem lesz a Gravinczyé.

Zsuzsika se időzött már tovább Gravinczynél. Elfelejtette, mintha csak nagyon régen ismerte volna. Vidáman vette a kezébe az író tollat.

— Folytassuk tehát, ügyvéd úr. Andráscsik Demeternek Süvöltőn házat veszünk, három hízót és még mit?

Bajsa az írásba pillantott:

— Sarkantyús csizmát és hátas lovat.

A leány szorgalmasan leírta az előtte levő papirosra Bajsa szavait.

Az ügyvéd száraz hangon olvasta tovább az írást:

— Andráscsik János Horgodon . . .

— Megálljunk. Van annak a Demeternek eladó leánya? — kérdezte Zsuzsánna.

— Úgy gondolom, van.

Zsuzsánna apró, hajszálfinom betűkkel odaírta a Demeter rubrikájába: kelengye a leányának.

Hej nagy dolog volt az, amikor az Andráscsikok beadták a derekukat és megszüntették a nagy pört, amelyről még az unokák is legendákat beszélhettek volna! Három-négy generáció megélt volna a pörből, nem kellett volna semmit se tennie, csak a lábat lógatni, aztán most meg egyszerre eladják magukat, megegyeznek békességesen, pedig akár mindegyiknek joga volna az egész millióhoz. De csak ne volna olyan drága jószág az a stempli, meg még drágább a fiskális, bezzeg győzték volna az Andráscsikok akár a világ végzetéig is. Napoleon se nyert volna soha egy csatát sem, ha rendben nem lett volna a municiója. A munició elfogyott az Andráscsik-részen; nehezen, fogcsikorgatva egyeztek bele a békés elintézésbe. A fiskálisoknak arra a biztatására, hogy a pört úgyse nyerhették volna meg soha, csak a vállukat vonogatták; senki sem lát bele a jövőndőbe, még ha fiskális is. Csak kiderült volna az igazság. Lehet, hogy nagyon későn, de egyszer csak kiderült volna.

Azért az Andráscsikok nem is úgy mentek egyezésre a törökfái kastélyba, mint valami elszegényedett, alázatos atyafiak, hanem büszkén, öntudatosan, mint akik a sajátjukba mennek.

— Csak ne lett volna leány az ellenfelünk, — mondogatta Andráscsik Gedeon, akinek a legtöbb baja életében könnyű testisértésért volt, — majd megmutattuk volna neki. Még haddal is rámentünk volna, ahogyan a régi világban szokásban volt.

Tudni kell, hogy a pörösködő atyafiak két részre oszoltak. Olyanokra, akik valami régi nemességet tartottak. Természetesen ezek voltak a leghangosabbak, habár bebizonyított tény volt, hogy a megboldogult Andráscsik Sámuel nem volt nemes ember.

— De lehetett volna, ha mi elismerjük véle az atyafiságot. De nem ismertük el olyan uzsorással, — felelték a nemes Andráscsikok,

A másik része az Andráscsikoknak, a vérbeli rokonok, egyszerű paraszti sorban voltak. A legelső ember Andráscsik Gusztáv volt közöttük, aki a csizmadiaságot folytatta Gyókon. Ezek két kézzel kaptak a Zsuzsánna nagylelkű ajánlatán, nem akartak szegények pörösködni, örültek, hogy valamihez juthattak. Nem is jöttek együtt a nemes Andráscsikokkal (vagy talán azok nem mentek velük), rongyos kis szekereken, tizpengős lovacskákon gyülekeztek össze a faluikból és megtelepedtek azon a virágos réten ott a kastély alatt, amelyet menyecskék-rétjének neveztek. Amíg a nemes Andráscsikok egyenesen a kastélyba mentek és annak udvarán ütöttek tábort. No hiszen akadt közöttük is elég rongyos ember. Mátyás például bocskorban járt, ami ezen a vidéken csöppet sem divatos. De viszont az időjárás, meg az alkalom sem volt olyan, hogy mezítláb jöhetett volna. Bocskorban el lehet menni a király elébe is.

A bocskor udvarképes viselet.

Az asszonyok, lányok (dehogy is maradtak volna el erről a nevezetes aktusról, még az ölbeli gyereket is elhozták) a szekerek tetején foglaltak helyet. Miután csak déli időre volt kitűzve a hivatalos aktus és ők már kora reggel elindultak huzulról, nehogy csak egy percet is veszítsenek a jelentős eseményekből, folyt az évődés, tréfa, pajkosság a szekerek között. Ott volt a kíváncsú, bogárszemű Andráscsik Mihályné, az a pajkos menyecske, akinek a nevetése legjobban a csengetyű csilingeléséhez hasonlított. Tudta a menyecske,

hogy valami bolondító van a kacagásában, nem is fukarkodott a jókedvével.

A kastély körül fürtös orgonabokrok töltötték meg illatukkal a levegőt. Csaknem valamennyi bokrot megfosztották díszétől, mert a menyecske megkívánt egy szál orgonát.

De hát nem mindenkinek tetszik az asszonyféle. Van olyan, aki csak a leányban tudja észrevenni a szépséget, csinossgot. Hát szép leányban sem voltak szegények az Andráscsikok. Itt volt mindjárt a Demeter leánya Sűvöltőről. Lehet, lehetséges, hogy szebb leányt is lehetne nála találni, ha az ember nyakába venné az országot. De ebben a vármegyében, de még a szomszédosokban se akadt párja Rózsának. Olyan volt az arca, mint a virágszirom, a járására pedig muzsikahangok jutottak az ember eszébe. Csakhogy Rózsának is az volt a sorsa, mint e legtöbb szép leányé: hamarosan akadt valaki, aki megirigyelte a szépségét az emberiségtől és a maga számára lefoglalta. Ott állott a szekerek mellett Hankóczy Sándor, a Rózi jövendőbelije.

Furcsa lett volna, ha most már a Rózsán kívül nem lett volna több szép leány. Volt bizony ott még három is. Ott futkároztak a nagy kertben, nevetgéltek, tréfálkoztak, játszadoztak. A százados vén fák szinte megreszkettek örömben a vidám leányhangoktól. A bokrokban madarak csipogtak, a tavaszi nap derüje beragyogta a kastélyt és környékét. Az idősebb Andráscsikok halkan beszélgetve, gondolkozva jártak a kastély körül. Azt becsülgették, hogy mit érhet a ház a körülötte lévő földekkel.

Amint a kastély homlokzatán a tizenkettős felé

ballagot az öreg mutató, sűrűbb lett a vendégjárás a kastélyba. Fiskálisok hintói érkeztek meg, a kocsiládák-ból nagy köteg írásokat emeltek ki az ügyvédbojtárok. Majd a hivatalos emberek jöttek sorjában. Mikor tizenkettőt ütött az óra, Andráscsik János, az atyafiság legtekintélyesebb tagja, akinek valóságos kuriája volt Szbotkán, hangos szóval hívta össze a rokonokat a kastély verandájáról.

— Csak az jöjjön be, akinek valami köze van az Andráscsik-örökséghez!

Ez szelid célzás volt arra nézve, hogy a paraszt-Andráscsikok odakünn is maradhatnak, nem sok keresni valójuk van nekik odabenn. De bizony azok is benyomakodtak szépen a többiek után a kastély tornácára, ahonnan a nagy ebédlőbe vezették őket.

Az ebédlőasztalt a fiskálisok, hivatalos emberek ülték körül. Egy ablakmélyedésben Andráscsik Zsuzsika ült és kíváncsi szemmel vizsgálta az atyafiakat. Zuthureczky a háta mögött állott és tréfás megjegyzéseket tett az atyafiakra. Könnyű volt neki, ismerte mindegyiket, tudta a félszegegeiket.

— Hohó, — kiáltott föl egyszerre, — itt van az én drágalátos unokaöcsém is, a Borcsánszky Jankó. Eljött ő is az osztályos atyafiakkal. Az a kis pösze a karján, a menyasszonya, Juliska.

— Szeretném megismerni őket, — mondotta vígan Zsuzsánna.

Zathureczky intésére Borcsánszky Jankó közelebb járult a menyasszonyával. Zsuzsánna fölállott és megcsókolta Juliskát. Jankónak ragyogott az arca a boldogságtól. Amióta a varhanói uradalmat sem kellett féltetni, azóta teljes volt a boldogsága. A szemén, mindent

kifecsegő bajuszán látszott, hogy halálosan szerelmes a menyasszonyába. Zathureczky titokban megtaszította Borcsánszkyt:

— Nos, melyik tetszik a két öröksző közül?

Jankó szélesen mosolygott:

— Az én Juliskámat nem cserélném el érte.

Az Andráscsikok tiszteletteljesen surolták a lábukat a padlóhoz. Köszöntgettek, suttogtak. Az aszonyok majd elnyelték szemükkel Zsuzsánnát, úgy nézték. De még a férfiaknak is megfordult a fejükben a gondolat: vajjon kié lesz egykor ez a szép virágszál? A nyitott ablakokon friss tavaszi levegő ömlött be és elnyomta a kalamáris-szagot, amely hirtelen keletkezett, amikor az ügyvédek kibontották írásaikat.

Bajsa Gábor terjesztette elő az egyezséget. Sorba vette az Andráscsikokat, mindegyiknek jutott valami, habár korántsem annyi, mint amennyit vártak. Az ügyvéd szárazon olvasta mindegyik tétel után: „egyezség el nem fogadása esetén, az ügy a törvényes útra utasíttatik“. A törvényes út! Hisz éppen attól fáztak legjobban az Andráscsikok! Volt is eszükbe tovább pörösködni, amikor Andráscsik Zsuzsánna olyan nagylelkűen bánt el velük. Az eladó leányoknak hozományt, kelengyét rendelt. Hej, hogy ragyogott föl a leányok arca. Jó tündér ez az Andráscsik Zsuzsánna, aki legtitkosabb vágyaikat teljesíti. Egyik-másik fiatal leányka az apja biztatására kezet akart csókolni Zsuzsánnának, de a leány nem engedte.

— Úgyan hagyjátok el, érdemes is azért az aprósáért szólni!

Legutolsónak Borcsánszky mátkája került sorra, a Juliska. Bajsa nyugodtan olvasta föl az írásból, hogy

Juliskának a tabi pusztáját szánta Zsuzsánna hozományul.

Tyű, csak ez a passzus ne lett volna! Tompa zúgás morajlott végig az Andráscsikok sorában. A tabi pusztá nagy darab föld. Majdnem a fele az uradalomnak. Demeternek nyomban vérbe borult a szeme:

— Az én Rózsikámat ugyan ne tegye senki se boldoggá azzal a rongyos kelengyével! — hörögte és magából kikelve ragadta meg a leánya kezét.

— Menjünk innen, itt kijátszottak bennünket.

Bajsa hidegen szólott utána:

— Demeter úr, tehát nem fogadja el az egyezséget, pörölni akar?

— Úgy van — fordult vissza haragos, vörös ábrázattal Demeter. — Körömszakadásig pörölünk.

Csak amikor odakünn volt az udvaron Demeter úr, akkor vette észre, hogy egyedül van. Az Andráscsikok közül senki sem követte. Oh, azok a hűtlen kutyák! Eladják egy tál lencséért az örökségüket. Demeter megfenyegette öklével a kastélyt, aztán amikor jól kifújta magát, hirtelen a csizmájára esett a tekintete. Folt, folt hátán volt az a csizma. A csizmáról a bekecsre tévedt a pillantása. Bizony sok víz lefolyt azóta a Tiszán, amikor ez a bekecs új volt. A mellette szepegő Rózsikára fordult a szeme. A leányka ajka pityergésre görbült.

— No, mi bajod? — kérdezte mogorván Demeter.

— Csak az — felelte a leányka — amit édesanyám mindig mondott, hogy nem szereti apám a családját.

— Hallgass, te béka! Cifra rongyokért nem alkuszunk.

De valahogy nem tudott mégse eljutni a szeke-réig. Habozva állott a helyén. Csak egy tollvonásba kerül és hátraslovon járhat. Hej, be régen is volt, amikor

hátaslova volt. Azóta észre se veszik többé se a leányok, se a menyecskék, pedig özvegyi sorban volna, vagy mi!

— Eredj a szekérre, én még visszamegyek egy szóra — mormogta. — Hát azt mondotta édesanyád, hogy én nem szeretem a családomat? No majd megmutatom, hogy nagyon is szeretem. Nem adom oda egynehány szoknyáért a jussomat.

Amikor ezt mondotta Andráscsik Demeter, mindenki azt az értelmet vette volna ki szavaiból, hogy dehogy is nem adja oda a jussát néhány szoknyáért, hiszen épen azért fordult vissza a kastélyba. Csak Rózsi gondolhatott magában egyebet, mert az ő gyermeteg szívét még nem tudta megérinteni az irigység ördöge. Bánta is ő az Andráscsik Juliska tabi pusztáját, amikor neki minden álma, vágya teljesült a Zsuzsánna intézkedésével. Kelengyéje lesz, szép, finom kelengyéje, mint akármilyen úri leánynak. És most az apja, az a gonosz, nem akarja elfogadni a Zsuzsánna nagylelkű ajándékát. Pörösködni akar azzal a tündéri jóságú teremtéssel.

Aztán mintha Hankóczy Sándor is egyszerre milyen idegenül kezdett ránézni. Mintha csak azt olvasta volna ki a tekintetéből: nemcsak pusztád nem lesz, de még kelengyéd se lesz, te szegény leány! Aztán meg hagyta elmenni az apjával, utána se jött.

— Csak pöröljön édesapám! — mondotta zokogva, ám Demeter már nem hallotta ezt.

Amikor odafönn vége lett a hivatalos aktusnak és az Andráscsikok nagy lármával tolakodtak le az udvarra, akit nem találtak ott, az Rózsi volt. Eltűnt, nyoma veszett.

Demeter bosszankodva kiáltott föl:

— Teringettét, nem hogy itt volna az a leány,

hogy kezét csókoljon azért a nagy áldozatért, amit érte hoztam, hanem még kerestetni hagyja magát! Hej Rózsi, meglesz a kelengye!

De Rózsi nem került elő. A szekerek előtt a lovak fülüket hegyezték, a szekerek alatt heverő kuvaszok vidám vakkantással üdvözölték visszatérő gazdáikat.

— Hej, Rózsi! — hallatszott a Demeter kiáltása.
— Hová a manóba lehetett az a lány?

Az Andráscsikok a szekerek között nézelődtek. Hankóczi Sándor nyugtalankodva szólt rá jövődöbéli apósára:

— Kegyelmed is mindig olyan kegyetlen azzal a gyermekkel. Nem volna csuda, ha egyszer valami bolondot csinálna.

— Ugyan, Sándor fiam, hát nem eladtam a jusomat a kelengyéért?

— El ám, a hátszlóért — felelte Sándor.

Demeternek nyugtalankodni kezdett a lelkiismerete. Igaz, igaz, kegyetlen volt kissé ahhoz a leányhoz, de hát a macska hitte volna, hogy annyira a szívére veszi. Sorba járta az indulni készülő Andráscsikokat:

— Nem láttátok valahol a Rózsit? — kérdezgette.

Egy kertészlegény emlékezett, hogy látta Rózsit a kapun kimenni, csakhogy az ilyen sokadalomban nem igen törődött vele. Egyik-másik Andráscsik-asszony leszállott a kocsiról és segítettek Demeternek a leány keresésében.

De hát hol keresték volna a leányt, hová tűnhetett volna az idegen házban? Demeternek vastag verejtékcseppek folydogáltak végig a homlokán:

— Az anyja is olyan bolondos volt! — mormogta.

Hankóczi Sándor elsötétedett arccal állott Demeter mellett.

— A bátyám lelkén szárad, ha valami baj történt.

A kastély ablakából Zsuzsánna is észrevette az udvaron keletkezett fölfordulást. Lefuttatott egy hajdut, hogy tudja meg a kavarodás okát. A legény visszajött a hírrrel:

— Elveszett a kis Andráscsik Rózsika.

Bajsa, aki az írásait porozta az asztalnál, mindjárt emlékezett is a leányra.

— Ugyanaz, akinek az atyja olyan nagy haraggal ment el és később megjuhászodva visszajött.

Zathureczky, aki az eseményeket mindig a maga külön szemüvegén látta, fejcsóválva dörögte:

— Ezek a falusi kisasszonykák, ha már másképen nem tudják magukat érdekessé tenni, kapják magukat és elvesznek.

De Zsuzsánnát nem ez a szempont vezette, amikor a cselédeit utasította, hogy segítsenek az Andráscsik Rózsi keresésében. Hátha valami baj érte szegénykét!

Rózsi sehogy se akart előkerülni. Nagyon jól elbujhatott, mert az Andráscsikok még késő délután is ott robogtak föl és alá a kastély körül. Zathureczky, aki hirekért járt az udvarra, egyszer azzal tért vissza:

— Azt mondják, hogy a menyecske-réten a patakba ölte magát, mert azt hitte, hogy nem lesz kelengyéje.

Zsuzsánna fölugrott:

— Magam is kíváncsi kezdek lenni — mondotta — hová lett Rózsika?

Ütközben bekopogtatott a Bajsa szobájába, aki az írásokat intézte el segédjével.

— Ügyvéd úr, nem volna kedve egy elveszett leánykát keresni? — kérdezte Zsuzsánna.

Bajsa nyomban vette a kalapját.

— Csodálatos, hogy még nem került elő.

Zathureczky elmaradt mellőlük csöndesen.

— Csak menjetek ti egyedül — mormogta. — És találjátok meg azt, amit kerestek, a boldogságtokat . . .

És derűs, okos szeme elmerengve nézett a leány és férfi után.

A kerten keresztül haladtak. Rémült arcú András-csikokkal találkoztak útközben.

— Mi hír Rózsikáról?

— Még nem került meg — hangzott a felelet.

A kastély kertje ott végződött, ahol a menyecske-rét kezdődik. Széles árkon ugrottak át. Zsuzsánna néhány lépéssel megelőzte a férfit. Rózsaszínű foltocskák támadtak az arcán a sietésben. Könnyen járt, mint egy szarvas. Bajsa alig győzött vele versenyt haladni.

— Különös — mormogta Zsuzsánna. — Egy kis kelengyéért eldobja valaki az életét. Mit szóljanak azok, akik nagyobb keserveket cipelnek vállukon?

— Alapjában véve mindegy — szólott Bajsa — hogy miért válik keserűvé az élet kelyhe. Néha elég egy mustármag ahhoz, hogy hordónyi nektár megsavanyodjon tőle.

A menyecske-réten siettek keresztül. A leány habos szoknyája súrolta a rét különös alakú virágait. Mintha egy nagy virág lett volna maga is. Nagyra nőtt, szép virág. Ugyan kinek nyílik majd?

A réten keresztül húzódó patakot apró bokrok szegélyezték. Egyik-másik bokor színes volt a tavaszi virágoktól. Bajsa szemügyre vette a vizet:

— Egy gyermek is átgázolhatja! — mondotta.

— De ott fönn a malomgátnál már mélyebb.

— Menjünk oda.

A keresés izgalmában észre sem vették, hogy közvetlen közel haladnak egymáshoz. A leány válláról lecsúszott a könnyű kendő. A haja is fölbomlott itt-ott.

— Talán szerelmes volt szegényke — mormogta elgondolkozva Zsuzsánna.

— Dehogy is — felelte Bajsa. — Azaz bizony szerelmes volt a vőlegényébe.

— Tehát vőlegénye volt? Még érthetetlenebb a dolog.

A malomgát közelében sűrű bozótba lépett be Zsuzsánna. A galyakat félrehárította, Bajsa nyomába lépett. A ruganyos fiatal ágak összezárultak mögöttük. Egyszerre azt vették észre, hogy be vannak csukva a galyak közé. Egy madár a fészkeről ijedt csipogással rebbent föl mellettük. A leány megfordult, hogy kijusson a bozótból és a válla a férfi melléhez ért. Lángvörös lett mindkettőjük arca. Zsuzsánna nyerte vissza hamarabb a hidegvérét.

— Fatális helyzet — kiáltott föl.

Az arcuk közel volt egymáshoz és lángba volt borulva. A tavaszi alkonyat lilaszínű párai ereszkedtek le a tájra. Zsuzsánna megzavarodva nézett a férjira.

— Menjünk, Bajsa — mondotta szórakozottan.

A férfi hirtelen elhatározással a leány keze után nyúlt. Zsuzsánna vonakodás nélkül engedte megcsókolni a kezét.

— Azt akarom mondani, — szólott fojtott hangon a férfi, — hogy maga a legderekből, legjobb leány.

A leány visszafojtott lélekzettel hallgatott. Egyszerre mintha valami varázslat lepte volna meg, nem tudott megmozdulni és átengedte a kezét a férfi csókjainak.

— Szeretem, szeretem — kiáltotta Bajsa — Amióta ismerem, mindig szerettem.

S ekkor Zsuzsánna mosolyogni kezdett. Boldog, végtelenül boldog mosoly röppent az arcára.

— Igazat mond, Gábor? — kérdezte meghatott hangon.

— Szeretem, Zsuzsika.

Ott álltak szemben egymással és a szemük egybe-
kapcsolódott. Végtelen boldog pillanatok multak el. Mintha eddigi életüknek minden üdvössége erre a percre lett volna fentartva. Könnyes szemmel, mély meghatottsággal állott a leány, Bajsa a kezét fogta.

— A felesége leszek — felelte egyszerűen Zsuzsánna.

... S ekkor, mintha csak a véletlen rendezte volna a tréfát, elfojtott nevetés hangzott föl. Közvetlen mellettük a bokrok között két fényes szem sötétlett a leveleken át. Bajsa szétválasztotta a bokrokat. Ott ült a keresett Rózsika a bokor tövében. Az arca maszatos volt a sírástól, de a szeme még mindig nevetett az előbbi jelenettől.

— Mit kerestett itt? — kérdezte fölindulva Bajsa.

A leány lehajtotta a fejét.

— Meg akartam halni ...

Zsuzsánna hozzálépett, fölemelte, megölelte és összecsókolta.

— Ó, te kis majom — rebegette. — Be jól tetted, hogy meg akartál halni ... Azaz, hogy jobb mégis, hogy meg nem haltál.

Zathureczky hangos nevetéssel közeledett a kastély felől:

— Nos, megtaláltátok?

— Meg, — felelte sokatmondólag Zsuzsánna. — A szívünket találtuk meg.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Az Egyetemes Regénytár köteteinek jegyzéke.

XXVI. évf.	Hall Caine. A száműzött. Mikszáth. Almanach 1910.	Malling. Az első konzul regénye. Harding K. Szerencse katonái.
XXV. évf.	Hall Caine. Az ősiök városa. Mikszáth. Almanach 1909. Croker B. M. Ahol a boldogság terem. Harland. A biboros burnót-szelencéje. Bársóy I. Titkos veszedelmek. Orczy E. Megfizetek.	Malonyay. Csák nemzetség. Chantepleure. Színeli házasság. Pemberton. Vezércsillag. Zöldi. A bonvivant. Blicher Clausen. Erősebb az életnél. Legioner. Gyöngé emberek. Eschtruth. Tündérkirálynő.
XXIV. évf.	Hall Caine. A tékozló fiú. Mikszáth. Almanach 1908. Croker M. B. Női diplomata. Heltai. Nyári rege. Orczy E. A vörös Pimpernel.	Pierre Loti. India. Werner Gyula. Forgách Simon. Neera. Egy élet árán. Lengyel Laura. Egy leány.
XXIII. évf.	Thurston K. C. Chilcote képviselő. Bródy. Palatinuszky Janka és más elbesz. kiváló magyar íróktól. Wildenbruch. Semiramis. Croker B. M. Barington Diana. Szikra. Enyém. Carit. Vendetta.	Scossa. Cruore Dives. Gallitzin. A rubel. Thury. Az ember aki hazaballagott. Mariman. A rózsaszínű levél. Benedek. Bárányfelhők. Uchard. Az ő védenek.
XXII. évf.	Croker M. B. Jasra gyöngyök. Benedek. Maradjon itt kisasszony és más elb. kiv. magyar íróktól. Coulvain Piere. A diadalmas Éva. Bársóy István. Szelek útján. Legrande Ch. Egy házasság titka. Hegedűs Sándor. A rádzsa.	Pemberton M. A szépség doktora. Farkas Pál. Az imrefalvi leány. Poradowska M. Noémiért. Ritók Emma. Egyenes uton — egyedül. Burton E. A Holladay eset.
XXI. évf.	Ohnet Gy. A dicsőség útja. Szabóné N. J. A huszár és más elbesz. kiváló magyar íróktól. Croker. Balmaine k. a. multja. Szikra. Fülfelé züllők. Gorkij. Három elbeszélés.	Pekár. Delilah nyoszolyája. Chantepleure. Rózsaszínruhás lelkiismeret. Heimbürg. Öreg barátnőm. Gaal M. Híuság. Boothby. Doktor Nikola.
XX. évf.	Bródy S. Az ezüst kecske. " " Köt szöke asszony. " " Árva lányok. " " A nap lovagja. " " Színészvér. " " Erzsébet dajka. " " Apró regények.	Bródy S. Egy rossz asszony természetrajza. " " Királyvidillek. " " Don Quixotte kisasszony " " Tündér Ilona. " " Királyfi és koldusleány. " " Hercegkisasszony.
XIX. évf.	Ohnet Gy. A mérgegyásár. Jókai. A szív törvénye és más elbesz. kiváló magyar íróktól. Wildenbruch. Kis mama. Croker. A vándormadár. Heltai. Száműzöttek. Greville. Egy régi háztartás.	Bársóy I. Igaz mesék. Rider Haggard. Beatrice. Daudet E. De Circe kisasszony. Malonyai D. A tartódi medvehajítás. Blicher C. Feri bácsi. Pemberton. Kastély a tenger fenekén
XVIII. évf.	Ohnet. Ut a szerelemhez. Mikszáth K. Almanach. Croker. A másik. Werner Gyula. Hunok harca. Pemberton. A kronstadti kém. Sardou. Theodora.	Vértesi Arnold. Innen-onnan. Loti Pierre. Aziyadé. Váradi A. Szt. Agatha levelei. Blicher Clausen. Heine Inga. Lőrinczy Gy. Megtépett fészkek. Zobeltitz H. A spártai nagynéne.

XVII. évf.	Ohnet György. A könnyűvérűek. Malonyay D. Vándorlópon és más elbesz. kiváló magyar íróktól. Croker. Gwen. Szomaházy István. Aprópénz. Ohnet György. Alkony. Bársony István. A királytigris.	Werner Emilia. A becsület útja. Anatole France. A vörös lilium. Abonyi A. Férfiak. Lengyel L. Dénes Olga házassága. Gyp. Ő nem féltékeny. Szikra. Bevándorlók. Tábori B. Megfagyott pezsgő.
XVI. évf.	Ohnet György. A szirén. Szikra. Gyanu és más elbeszélések kiváló magyar íróktól. Szomaházy I. Költöző nymphák. Croker. Két férfi. Pekár Gyula. Livió hadnagy.	Muray. A püspök kalandja. Kupa A. Jó szerencsét! Hope A. Hentzau Rupert. Malonyay Dezső. Judith. Verga G. D'Arce kapitány. Bársony I. Keresd az asszonyt.
XV. évf.	Ohnet György. Az örvény fenekén. Gyarmathyne. Két levél és más elbesz. kiváló magyar íróktól. Jean Kameau. Nina kisasszony. Alexander Mrs. Egy házasság tör- ténete. Benedek Elek. Falusi bohémek.	Croker. Asszony-e vagy leány? Gárdonyi Géza. Dávidkáné. Sudermann. A róka-ut. Ambrus Zoltán. A gyanu. Hope Antal. A zendai fogoly. Bársony István. A kaméleon leány története.
XIV. évf.	Ohnet György. Páris királya. Jókai. Három rózsafa és más el- beszél. kiváló magyar íróktól. Zöldi. A citadella tervei. Croker B. M. A milliomos. Lengyel Laura. Balázs Mlára.	Coppée E. A bűnös. Werner Gyula. Olga. Neera. Kerüld az asszonyt. Kemechey J. Mara rózsái. Norris. Nem házasodunk. Herczeg Ferenc. Az első fecske.
XIII. évf.	Ohnet Gy. A favièresi lelkész. Bársony. Lidércnyomás és más elbeszélések kiváló magyar íróktól. Gyp. A szeleburdi. Szántó Kálmán. Alkonyat. Croker. Családi hasonlatosság.	Kupa Árpád. Képzelt királyok. Marcel Prévost. A titkos kert. Thury Zoltán. Ullrich főhadnagy. Roretta. Egy leány miatt. Szomaházy István. Ella kisasszony ötlete. Rider Haggard. Ismeretlen ország.
XII. évf.	Ohnet Gy. Hiába való gazdagság. Gyarmathyné. A „jó” és az „imád- ságos” asszony és más elbeszé- lések kiváló magyar íróktól. Serao Matild. Bűn és büntetés. Pekár Gyula. Hatalom. Szöllősi. Az a bizonyos Kálmán. Bársony István. Ecce Homo.	Moeller O. M. Az arany. Beniczkyne B. L. Közvélemény. Gunter A. C. Az amerikai. Kövér Ilma. Két világ közt. Ohnet György. A képviselő leánya. Gárdonyi G. Két menyasszony. Conan Doyle. Az üldöző.
XI. évf.	Ohnet György. Régi harag. Tóth Béla. Az új földesúr és más elbesz. kiváló magyar íróktól. Rider Haggard. Salamon király kincse. Herman Ottóné. Knopfmacher. Csehov P. Antal. A párba.	Tábori Róbert. Korhadt oszlopok. Szöllősi. Híres Bodolay. Szomaházy I. Nyári felhők. Bársony I. A kapitány gazember. Jean de la Bréte. Vadrózsa. Gyalui Farkas. A szabadító. Warden Florence. A rejtélyes ház.
X. évf.	Ohnet György. A gyermek joga. Jókai. Egy régi adoma és más elbesz. kiváló magyar íróktól. Mrs. Alexander. Sibilla. Beöthy László. Két leány és egy legény. Róbertsándor. Lou. Tutsek Anna. Viola története.	Doyle A. C. A nábob kincse. Gyarmathy Zsigáné. Asszonyokról asszonyoknak. Theuriet André. Angéla. Kupa Árpád. A napszámosok. Contessa Lara. A komédiánsé. Pekár Gyula. Lavina.

IX. évf.	Herczeg Ferenc. Simon Zeusza. Sebők. Pusztai élet. Delpit Albert. Hét év multán. Croker B. M. A szép Neville kis- asszony. Bródy Sándor. Hófehérke. Filon A. Ibolya.	Békési Antal. Kálvárián. Malonyai Dezső. Estebán álma. Werner Gyula. Andrásfalvy de Andrásfalva. Nagy Endre. Verbászi borbély. Borostyán N. Mindezzenti Katalin. Hungerford. A kis hóbortos.
VIII. évf.	Ohnet György. Nimrod és társa. Andor József. Tünedező világ. Gunter. Marina. Nagy. Geódyhek. Savage R. H. Hivatalos feleség. Rákosi Viktor. Tél regé.	Jeanne Schultz. A fogadalom. Werner Gyula. Anteusz. Bárony István. Tréfás történetek. Bródy Sándor. Nyomor. Louis Couperin. Végzet. Salvatore Farina. Vénusz.
VII. évf.	Ohnet György. A gyűlölség adója. Zola. Nantas. Zöldi. Komédiák. Bret Harte. Yerba Buena. Szalay. Piramisok hazájából. Theuriet André. Veszedelemes bűbáj.	Sudermann H. A kegyenc. Kövér Ilma. Damáz Margit. Hungerford. Kis hercegnő. P. Szathmáry Károly. A kiengesztelt átok. Tábori. Beszédes Kalára. Beniczkné B. Lenke. A vér.
VI. évf.	Ohnet György. A Pierre lelke. Hevesi József. Piros narancsok. Coleman John. Curly, egy színész története. Beniczkné. Rang és pénz. Feuillet Oktáv. Művészbecsület.	Gyarmathy Zsigáné. A havasok alján. Ohnet. A vasgyáros (A hámosos). Várady. Emlékeim. Andronicus. Öngyilkosok. Szemaházy. Az a kaczer Iza. Tinseau Leon. A hivek.
V. évf.	Beniczkné B. Lenke. A hegység tündére. Hugh Conway. Paulina. Verga. Paraszibecsület. Tarchetti H. A szív küzdelmei. Ohnet György. Utolsó szerelem. Bródy Sándor. Faust orvos.	Herczeg Ferenc. Fenn és lenn. Elbeszélések. Heyse P. Felejthetetlen szavak. — Megosztott szív. Jókai Mór. A ki a szívét a hom- lokán hordja. Cherbullez V. Miss Rovel.
IV. évf.	Celky G. Az elvált asszony. Rider Haggard. "Ó". Wolfner Pál. Meddő küzdelem. Zola Emil. Álom. Werner E. Szent Mihály.	Abonyi. A pénzes molnár románc. Ohnet György. Rameau orvos. Mikszáth Kálmán. Eladó birtok. Burnett F. H. A kis lord. Mikszáth Kálmán. Páva a varjuval.
III. évf.	Beniczkné B. Lenke. Ő az I évf. Delpit E. A hitetlen. Sudermann. Csillagok. Cherbullez V. Holdenia Meta. Kabos. Két halott regénye. Malonyai Dezső. Az ifjúr. Ohnet György. Akarat.	Szikra. Ugody Lilla. Ouida. A freskók. Uchard Mario. Blaisot kisasszony. Bródy Sándor. Emberek. Donztojevskij Tivadar. Fehér éj- szakák.
II. évf.	Ohnet. A Croix-Mort grófnő. Hugh Conway. Élő halott. Prém. A drusza. Feuillet Oktáv. Az özvegy. Abonyi L. Magduska öröksége. Várhelyi. Négy elbeszélés. Ohnet György. Sarah grófnő.	P. Szathmáry K. Balassa Bálint. Delpit Albert. A marquisné. Turgenyev Irán. Első szerelem. — Kip-kop. Mikszáth Kálmán. A fészek regé- nye. Carmen Sylva. Tábori posta.
I. évf.	Ohnet György. A bánya. Mikszáth Kálmán. A lohinai fű. Hugh Conway. Beatrice házassága. Tolnai Lajos. A jubilánsok. Wells. Mikor az alvó ébred. Feuillet Oktáv. A halott. Ohnet György. Lise Fleuron.	Petelei István. A fülemile. Korányi. Serédy Gábor. Eckstein Ernő. Violanta. Beniczkné. Két Mária. Havas. Töretlen utakon. Hamilton Aida. Az uri körökben.

Uj Idők

Szépirodalmi, művészeti és társadalmi képes hetilap

Szerkeszti Herczeg Ferenc.

✱

Előfizetési ár: negyedévre 5 kor.

✱

Mutatványszám kívánatra ingyen.